
**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Стрілець С. І.

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ
ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Навчально-методичний посібник

**Чернігів
2012**

УДК 378.02
ББК Ч 481.2
С 85

Рецензенти: *Торубара О. М.*, доктор педагогічних наук,
професор Чернігівського національного
педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка;
Коваль Л. В., доктор педагогічних наук,
професор Бердянського державного
педагогічного університету, директор Інституту
психолого-педагогічної освіти та мистецтв;
Кузьменко В. В., доктор педагогічних наук,
професор Комунального вищого навчального
закладу "Херсонська академія неперервної освіти".

Стрілець С. І.

С 85 **Інноваційні педагогічні технології у вищій школі:**
Навчально-методичний посібник. – Чернігів: Чернігівський
національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка,
2012. – 200 с.

ISBN 978-611-507-001-5

У посібнику висвітлені відомі в педагогіці підходи до вивчення педагогічних технологій, дається характеристика структурних компонентів дидактичної технології, виявляються особливості технології навчання студентів у виші. Особливу увагу приділено інноваційним технологіям навчання у виші.

Посібник призначено для викладачів, аспірантів, студентів магістратури вищих навчальних закладів, слухачів системи підвищення педагогічної кваліфікації, охочих отримати додаткову освіту у галузі сучасного навчання. Його доцільно використовувати усім, кого цікавлять інноваційні технології навчання.

УДК 378.02
ББК Ч 481.2

Рекомендовано до друку вченою радою Чернігівського
національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 7 від 29 лютого 2012 р.)

ISBN 978-611-507-001-5

© С. І. Стрілець, 2012

*Освіта – це індустрія, направлена у майбутнє.
С.П. Капица*

*Трудність полягає не у сприйнятті нових ідей,
а у відмові від старих уявлень.*

Джон М. Кейнс

ПЕРЕДМОВА

Універсальність педагогічної освіти обумовлена специфікою університетської освіти взагалі і передбачає розвиток професійних компетенцій студентів як універсальних способів дій з пошуку і обробки інформації, представленої в дисциплінах соціально-гуманітарного, антропологічного і предметного блоків змісту. Процес фундаментальної підготовки вчителя відбувається у взаємозв'язку з перебудовою освітнього процесу у самому університеті, із змінами його структури, створенням нової інфраструктури освіти. Інтеграція наукової і освітньої діяльності зумовлює розвиток педагогічного університету як соціокультурного дослідницького центру, в якому проводяться фундаментальні і прикладні дослідження, здійснюється моніторинг якості освіти, виявляються проблеми і визначаються шляхи їх вирішення. Взаємодія професорсько-викладацького складу та студентів створює єдиний простір наукового пошуку, в якому у майбутнього вчителя не тільки формуються необхідні знання, але і розвиваються професійно-педагогічні компетенції. Студенти набувають статусу педагога-дослідника, показником якого є авторитет, престиж, значимість для студентської спільноти з погляду участі в наукових дослідженнях. Науковий статус студента реалізується у виконанні ним визначеної ролі – дослідника. Володіння дослідницькою культурою є необхідною характеристикою сучасного фахівця в галузі освіти. Створювані навчально-методичні ресурси орієнтовані на підтримку самостійної роботи студентів. Їх пізнавальна мотивація активізується завдяки блочно-модульній побудові навчальних курсів, оснащенню навчально-методичних комплексів діагностичними матеріалами, створенню електронних підручників і навчальних посібників. У суспільстві, що переживає період швидких перетворень, відчувається необхідність у нових баченні і парадигмі вищої педагогічної освіти, її змісті, методах і засобах забезпечення.

Тому сьогодні роль системи освіти в розвитку суспільства багаторазово зростає. На рубежі нової цивілізації саме освіта повинна розглядатися як стратегічний чинник вирішення проблем інтелектуалізації суспільства, а її розвиток відповідно мати випереджаючий характер порівняно з іншими факторами. У зв'язку з цим проблема інтеграції науки і освіти набуває нового звучання і об'єктивно висувається на перший план. У сучасних умовах створення інноваційної моделі освіти в країні потрібно переорієнтувати діяльність і докласти значних зусиль за багатьма напрямками: зміна змісту та організації навчального процесу (орієнтація на проблемно- і практико-орієнтоване навчання, акцент на формування умінь і навичок студентів самостійно добувати необхідні знання тощо), розвиток інноваційних форм інтеграції науки і освіти, підвищення ефективності наукових досліджень у вищих навчальних закладах, вдосконалення кадрового потенціалу вищої школи, зміцнення навчально-матеріальної бази вишів та ін.

Інноваційна освіта включає не тільки формування фундаментальних знань, а й умінь аналізувати і вирішувати проблеми з використанням проблемно-орієнтованого і міждисциплінарного підходу. Проблемно-орієнтований підхід до навчання дозволяє зосередити увагу студентів не тільки на аналізі та вирішенні будь-якої конкретної проблемної ситуації в сьогоденні, але й на прогнозуванні таких ситуацій у майбутньому. Міждисциплінарний підхід до навчання дозволяє навчити студентів самостійно "добувати" знання з різних галузей, групувати їх таким чином, щоб вирішити конкретну практичну задачу. Модернізація системи освіти та запровадження інформаційних та комунікаційних технологій у процес навчання по-новому ставлять питання щодо якості освіти. Інноваційні технології в системі управління якістю – це єдність цілей і змісту, яка ґрунтується на використанні сучасних програм навчання, ефективного викладання, засобів і способів для досягнення поставлених цілей. Технології управління якістю орієнтовані на якість освітнього процесу. Зазначений об'єкт управління є комплексним і включає в себе такі елементи, як якість освітніх програм; якість викладання (кадровий і науковий потенціал, якість знань студентів (на вході – виході); а також якість засобів освітнього процесу.

Під засобами освітнього процесу розуміється матеріально-технічна база, навчально-методичне забезпечення, якість освітніх технологій і якість управління освітніми процесами.

Використання інтернет-технологій дозволяє якісно підвищити рівень освітніх послуг, що надаються за рахунок більшої конкуренції організацій, що можуть їх забезпечити. У дистанційній освіті вже одержали поширення наступні технології: електронні університети,

академії, школи, бібліотеки, навчальні портали, освітні електронні ресурси, віртуальні круглі столи, семінари, конференції, симпозіуми, лекції, практичні заняття, лабораторні роботи тощо. Важливим для реалізації цих технологій є створення електронних підручників та інших ресурсів для дистанційної освіти. Розвиток дистанційної інтернет-освіти сьогодні йде у двох напрямках. По-перше, перехід класичних форм освіти, форм навчальних занять тощо в Інтернет. Один з найбільш перспективних напрямків розвитку інформаційних технологій характеризується персоніфікацією користувальницького інтерфейсу. Ця ідея поступово стала орієнтуватися на методи штучного інтелекту і привела до створення персонального асистента. Продовженням розвитку режиму "навігації" є створення агента, здатного фільтрувати думки людини. Використання даної технології в освітніх цілях дозволить зробити потужний прорив у збільшенні якісної ефективності процесу навчання в мінімально короткі для даної особистості терміни. Створення і впровадження інноваційних технологій, а також навчання застосовувати, створювати і впроваджувати їх є вимогою часу.

Ясно, що недооцінка значення інноваційних технологій у діяльності будь-якої організації однозначно призведе до гальмування в її розвитку і, зрештою, до її банкрутства і закриття. Так само недостатня увага до інноваційних технологій, залишковий принцип фінансування інноваційних програм у сфері освіти – це "бомба сповільненої дії", оскільки призведе, хоча і не відразу, до уповільнення розвитку суспільства, його відставання від інших інформаційно та економічно розвинених держав. Таким чином, предметом сучасної педагогічної технології є конкретні практичні взаємодії викладачів і студентів у будь-якій сфері діяльності, організовані на основі чіткого структурування, систематизації, програмування, алгоритмізації, стандартизації способів і прийомів навчання або виховання тощо.

У результаті досягається стійкий позитивний результат у засвоєнні студентами знань, умінь і навичок, у формуванні соціально цінних форм і навичок поведінки.

Процес розробки технології навчання починається з визначення цілі навчання, потім здійснюється організація згідно з кінцевою метою навчального матеріалу, обсягом навчальної програми та вибором організаційних форм, методів і засобів навчання. Такі визначення виводять на схему: мета – засіб – правило – результат.

Впровадження в навчальний процес сучасних освітніх та інформаційних технологій дозволить вчителю таке: відпрацювати глибину і міцність знань, закріпити вміння і навички в різних галузях діяльності; розвивати технологічне мислення, вміння самостійно планувати свою навчальну, самоосвітню діяльність; виховувати звички

чіткого дотримання вимог технологічної дисципліни в організації навчальних занять.

Однак запровадження сучасних освітніх та інформаційних технологій не означає, що вони повністю замінять традиційну методику викладання, а будуть її складовою частиною. Адже педагогічна технологія – це сукупність методів, методичних прийомів, форм організації навчальної діяльності, що ґрунтуються на теорії навчання і забезпечують плановані результати.

Величезний досвід педагогічних інновацій, авторських шкіл і педагогів-новаторів, результати психолого-педагогічних досліджень у галузі розвитку освітніх процесів у сучасній вищій школі постійно вимагають узагальнення та систематизації. Одним із засобів вирішення цієї проблеми є технологічний підхід, застосування поняття "технологія" до сфери освіти, до педагогічних процесів.

Технологічний підхід виступає як концентрований вираз досягнутого рівня розвитку і впровадження наукових досягнень у практику, найважливіший показник високого професіоналізму діяльності. Технологічний підхід сьогодні активно розробляється педагогікою, йому присвячені роботи П. Безпалько, М. Бершадського, В. Гузєєва, М. Кларіна, Г. Селевко, А. Умана та інших учених.

Сформулюємо основні якості, якими повинен володіти педагог-технолог. По-перше, знання основних інформаційних технологій, уміння отримувати нові знання з наявного набору фактів, обізнаність у світі інноваційних технологій. По-друге, уміння практично застосовувати відомі йому інноваційні технології.

На сьогодні вони є не тільки предметом і засобом навчання та виховання в установах освіти, не тільки засобом виховання в культурно-розважальних установах тощо, але, по суті, засобом "виживання" як самих цих установ, організацій, фірм, так і суспільства в цілому.

Посібник розроблений для педагогів та інших працівників сфери освіти і направлений на набуття знань про інноваційні технології навчання і можливості їх використання в системі загальної та вищої освіти.

Модульна структура організації матеріалу дозволяє адаптувати ресурс до різних цільових груп слухачів, які бажають розширити свій кругозір або підвищити свою кваліфікацію в рамках даного напрямку. Матеріал курсу виявиться корисним педагогам, методистам та іншим працівникам системи загальної та вищої освіти, тим, хто цікавиться питаннями організації навчального процесу з використанням дистанційних освітніх технологій, а також студентам педагогічних спеціальностей установ початкової, середньої і вищої професійної освіти.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"

ОПИС КУРСУ

Навчально-методичний посібник "Інноваційні педагогічні технології у вищій школі" входить до складу комплексу навчально-методичних матеріалів за програмою навчання студентів факультету початкового навчання. Посібник орієнтований на вивчення теоретичних питань, пов'язаних з характеристикою інноваційних технологій навчання, розглядом їх дидактичних властивостей, організацією та проведенням занять на основі інноваційних технологій навчання.

Навчально-методичний посібник включає робочу, навчальну програму, додатки.

Мета курсу – це вивчення інноваційних технологій навчання, формування готовності майбутніх педагогів до застосування інноваційних технологій навчання у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах різного рівня акредитації.

Теоретичні знання: технологічний підхід в освіті; інноваційні технології навчання, їхня суть, види, функції; педагогічне проектування та моделювання інноваційних технологій, методика впровадження інноваційних технологій навчання у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів різного рівня акредитації, формування готовності майбутніх педагогів до їхнього застосування.

Особлива увага звертається на таке: педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до застосування інноваційних технологій навчання у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, педагогічне проектування та моделювання інноваційних технологій, методику їхнього впровадження у навчальний процес.

Практичні навички: педагогічне проектування та моделювання інноваційних технологій, розроблення методики впровадження інноваційних технологій навчання.

Умови зарахування курсу: виконання практичних занять, індивідуальних завдань, складання заліку.

Мова викладання: українська.

Укладач: доц. Стрілець С.І.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ПОСІБНИКА

Зміст навчальної програми структуровано за трьома модулями:

Модуль I. Загальні засади педагогічної інноватики (34 год.);

Модуль II. Освітні інновації методичного спрямування. Системні, модульні та локальні нові педагогічні технології (40 год.);

Модуль III. Використання сучасних інформаційних технологій у ВНЗ (34 год.).

У процесі вивчення навчальної дисципліни здійснюються міждисциплінарні зв'язки з дисциплінами "Педагогіка", "Психологія", "Методика виховної роботи", "Технологія соціально-педагогічної роботи". Навчальним планом передбачено вивчення дисципліни *"Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"* (денна форма навчання) на 5 курсі у загальному обсязі – 108 годин, з них 36 годин – аудиторні заняття, а 72 години – самостійна робота.

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: Інноваційні педагогічні технології у вищій школі

Курс підготовка (магістрів, підвищення кваліфікації)	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів ECTS: 3	Магістр	За вибором
Модулів: 3		Рік підготовки: 5
Змістових модулів: 3		Семестр: 10
Загальна кількість годин: 108		Лекції: 14
Тижневих годин: 4		Практичні: 22
		Самостійна робота: 72
	Вид контролю: залік	

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН З ДИСЦИПЛІНИ "Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"

№ п/п	Назва модулів і тем	Всього	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I. Загальні засади педагогічної інноватики		34	4	6	24
1.	Педагогічна інноватика у структурі наукового знання		2	2	8
2.	Технологічний підхід в освіті та історія виникнення педагогічної технології			2	8
3.	Сутнісна характеристика педагогічних технологій, ознаки, класифікація		2	2	8
Модуль II. Освітні інновації методичного спрямування		40	6	10	24
4.	Особистісно-орієнтована освіта: традиційні та інноваційні методи навчання у виші		2		6
5.	Технології проблемного навчання. Проблемні методи			2	4
6.	Загальна характеристика модульних і локальних педагогічних технологій		2		4
7.	Технології інтерактивного навчання і виховання		2	2	2
8.	Проектна технологія			2	2
9.	Сугестивна технологія				2
10.	Превентивні тренінгові технології			2	

№ п/п	Назва модулів і тем	Всього	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
11.	Технології соціально-профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми				2
12.	Компетентнісний підхід в освіті та інноваційні педагогічні технології			2	2
Модуль III. Використання сучасних інформаційних технологій у виші		34	4	6	24
13.	Особливості та місце e-learning у вищій освіті			2	8
14.	Електронний навчально-методичний комплекс: склад, структура, призначення		2		8
15.	Електронний конспект лекцій: принципи конструювання та застосування		2		8
16.	Технології використання Smart Board у навчальному процесі			2	
17.	Розробка проекту інноваційного навчального заняття з використанням активних методів навчання			2	
Загальна кількість годин		108	14	22	72

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Тема	Кількість годин, відведених на			
	Лекції	Практ.	Сам. роб.	Індивід. роб.
Змістовий модуль I. Загальні засади педагогічної інноватики				
Тема 1. Педагогічна інноватика у структурі наукового знання	2	2	4	4
Тема 2. Технологічний підхід в освіті та історія виникнення педагогічної технології		2	4	4
Тема 3. Сутнісна характеристика педагогічних технологій, ознаки, класифікація	2	2	4	4
Змістовий модуль II. Освітні інновації методичного спрямування				
Тема 1. Особистісно-орієнтована освіта: традиційні та інноваційні методи навчання у виші	2		4	2
Тема 2. Технології проблемного навчання. Проблемні методи		2	2	2
Тема 3. Загальна характеристика модульних і локальних педагогічних технологій	2		2	2
Тема 4. Технології інтерактивного навчання і виховання. Технології групової роботи. Активні форми групової роботи	2	2	2	
Тема 5. Проектна технологія. Технологія ділової гри		2	2	
Тема 6. Сугестивна технологія			2	
Тема 7. Превентивні тренінгові технології		2		
Тема 8. Технології соціально-профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми			2	
Тема 9. Компетентнісний підхід в освіті та інноваційні педагогічні технології		2	2	

Тема	Кількість годин, відведених на			
	Лекції	Практ.	Сам. роб.	Індивід. роб.
Змістовий модуль III. Використання сучасних інформаційних технологій у ВНЗ				
Тема 1. Новітні закордонні освітні технології та прийоми оцінювання досягнень студентів. Технологія аналізу конкретних ситуацій (кейс-метод). Технологія дистанційного навчання		2	4	4
Тема 2. Особливості та місце e-learning у вищій освіті	2		4	4
Тема 3. Електронний навчально-методичний комплекс: склад, структура, призначення	2		4	4
Тема 4. Електронний конспект лекцій: принципи конструювання та застосування		2		
Тема 5. Технології використання Smart Board у навчальному процесі		2		
Усього годин:	14	22	42	30

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми	Кількість годин											Форми контролю	Кільк. балів	
	Модуль 1				Модуль 2				Модуль 3					
	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.			Інд.роб.
Змістовий модуль I. Загальні засади педагогічної інноватики														
Тема 1. Педагогічна інноватика у структурі наукового знання	2	2	4	4									Конспект лекцій, усні відповіді, ІНДЗ	4
Тема 2. Технологічний підхід в освіті та історія виникнення педагогіч. технології		2	4	4									Конспект лекцій, усні відповіді, ІНДЗ	4
Тема 3. Сутнісна характеристика педагогіч. технол., ознаки, класифікація	2	2	4	4									Усні відповіді, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, контрольна робота, ІНДЗ	6
Змістовий модуль II. Освітні інновації методичного спрямування														
Тема 1. Особистісно-орієнтована освіта: традиційні та ін новаційні методи навчання у виші					2		4	2					Конспект лекцій, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, ІНДЗ	6

Теми	Кількість годин											Форми контролю	Кільк. балів	
	Модуль 1				Модуль 2				Модуль 3					
	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.			Інд.роб.
Тема 2. Технології проблемн. навчання. Проблемні методи						2	2	2					Усні відповіді, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, ІНДЗ	4
Тема 3. Загальна характеристика модульн. і локальних педагогіч. технологій					2		2	2					Конспект лекцій, усні відповіді, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, ІНДЗ	4
Тема 4. Технології інтеракт. навчання і виховання. Технології групової роботи. Активні форми груп. роб.					2	2	2						Конспект лекцій, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, контрольна робота	4
Тема 5. Проектна технологія. Технологія ділов. ігри						2	2						Опитування	4
Тема 6. Сугестивна технологія								2					ІНДЗ	2
Тема 7. Превентив. тренінгові технології							2						Реферат	2

Теми	Кількість годин											Форми контролю	Кільк. балів	
	Модуль 1				Модуль 2				Модуль 3					
	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.			Інд.роб.
Тема 8. Технології соціально-профілакт. роботи щодо жорсток. поводж. з дітьми.						2							Конспект лекцій, усні відповіді, співбесіда за текстами опрацьованих робіт контрольна робота	2
Тема 9. Компетент. підхід в освіті та інноваційні педагогічні технології					2	2							Співбесіда за текстами опрацьованих робіт, контрольна робота	4
Змістовий модуль III.														
Використання сучасних інформаційних технологій у ВНЗ														
Тема 1. Новітні закордонні освітні технології та прийоми оцінюван. досягнень студентів. Технологія аналізу конкретн. ситуацій (кейс-метод). Технологія дистанц. навчання										2	4	4	Конспект лекцій, усні відповіді, ІНДЗ, реферат	4

Теми	Кількість годин												Форми контролю	Кільк. балів
	Модуль 1				Модуль 2				Модуль 3					
	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.	Лекції	Практ.	Сам.роб.	Інд.роб.		
Тема 2. Особлив. та місце e-learning у вищій освіті									2		4	4	Конспект лекцій, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, ІНДЗ	4
Тема 3. Електрон. Навчально-методичн. комплекс: склад, структура, призначен.									2		4	4	Співбесіда за текстами опрацьованих робіт, ІНДЗ	4
Тема 4. Електрон. конспект лекцій: принципи конструюв. та застосуван.										2			Конспект лекцій, усні відповіді, реферат	2
Тема 5. Технології використ. Smart Board у навчальному процесі										2			Конспект лекцій, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, контрольна робота	5
Усього годин:	4	6	12	12	6	10	18	6	4	6	12	12		65

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчально-методичний посібник *"Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"* адресовано студентам педагогічних спеціальностей установ початкової, середньої та вищої професійної освіти, а також педагогам та іншим працівникам системи вищої та загальної освіти, які цікавляться питаннями організації навчального процесу із застосуванням інноваційних освітніх технологій. Навчальний посібник присвячено вивченню дидактичних та організаційних моделей інноваційного навчання, розгляду особливостей організації навчального процесу із застосуванням освітніх технологій, аналізу ефективності інноваційних педагогічних технологій навчання.

Традиційне навчання зазнає в наш час істотних змін на всіх стадіях навчального процесу: підготовка курсів, проведення занять, виконання домашніх завдань, підготовка проектів та магістерських робіт. У значній мірі зміни у підходах до навчання ініціюються новітніми інформаційними технологіями, новими джерелами інформації. Нові технології не тільки забезпечують викладачів та слухачів новими засобами та ресурсами, але й змінюють самі способи комунікації між викладачами та студентами.

Новий підхід характеризується використанням інтерактивних методів, які забезпечують двонаправлений потік інформації: викладач – студент і студент – студент – незалежно від форми заняття (лекція, практичне заняття, ділова гра тощо).

Впровадження нових технологій має бути направленим на підвищення якості освіти і, як наслідок, на підвищення конкурентноздатності навчальних закладів. Тільки у цьому випадку нові технології є виправданими. Просте поповнення кількості "новітніх" засобів не дасть очікуваного результату. Фахівцям у галузі початкової освіти для підвищення якості освіти, реалізації принципів Болонського процесу необхідно знати теоретичні основи, різновиди інноваційних педагогічних технологій, їх якісну своєрідність, основні тенденції вдосконалення інноваційних педагогічних технологій, розуміти суть педагогічних технологій, володіти механізмами їх створення та використання, вміти аналізувати індивідуальний стиль своєї професійної діяльності та особливості застосування інноваційних педагогічних технологій, формувати свою технологічну культуру.

Назва курсу *Інноваційні педагогічні технології у вищій школі*

Факультет початкового навчання, кафедра дошкільної та початкової освіти.

ECTS 3 кредити

Рівень: магістр.

Метод викладання: лекційно-практичний метод викладання із застосуванням інтерактивних методик організації взаємодії суб'єктів навчального процесу.

Додаткові методи: розв'язування і моделювання проблемних ситуацій.

Принципи побудови програми навчально-методичного посібника.

Посібник розроблений для педагогів та студентів, направлений на придбання знань про інноваційні технології навчання та можливості їх використання в системі вищої освіти. Модульна структура організації матеріалу дозволяє адаптувати ресурс до груп студентів, які бажають розширити свій кругозір або підвищити свою кваліфікацію в рамках даного напрямку. Матеріал курсу виявиться корисним педагогам, методистам та іншим працівникам системи вищої освіти, які цікавляться питаннями організації навчального процесу із застосуванням інноваційних освітніх технологій, а також студентам педагогічних спеціальностей установ початкової, середньої та вищої професійної освіти, менеджерам в галузі освіти, фахівцям, що працюють у галузі інноваційних технологій навчання в освіті.

Мета і завдання роботи з посібником

Основна мета – формування у студентів теоретичних уявлень про інноваційні технології навчання та можливості їх застосування в школі, у виші.

У зв'язку з цим *основними завданнями* є такі:

- уточнити і збагатити понятійний апарат з педагогічної інноватики;
- визначити дефініції, пов'язані з інноваційними технологіями навчання;
- знайомити майбутніх педагогів з нормативно-правовими основами менеджменту та інновацій, умовами ефективного науково-методичного супроводу пошукової роботи педагогів;
- виробляти у майбутніх педагогів уміння самостійно орієнтуватися в різних видах інноваційної діяльності, співвідносити з передовим досвідом і специфікою регіону;
- розширити уявлення педагогів про основні тенденції та сутності інноваційних процесів в освіті, показати різноманітність педагогічних та інформаційних технологій навчання;
- познайомити з основними моделями дистанційного навчання;
- формувати вміння експертизи педагогічних інновацій та визначення рівня готовності до організації інноваційної діяльності;
- розкрити переваги застосування інноваційних технологій навчання і обговорити проблеми, пов'язані із впровадженням нових технологій у педагогічну діяльність;
- ознайомити з особливостями організації навчального процесу при дистанційному навчанні.

Основними об'єктами вивчення є такі:

- інноваційні педагогічні технології навчання;
- інформаційні технології навчання.

У результаті вивчення матеріалу посібника студенти повинні мати уявлення:

- про дидактичні та організаційні моделі інноваційного навчання;
- про педагогічні та інформаційні технології дистанційного навчання;
- про особливості організації навчального процесу при дистанційному навчанні.

У результаті вивчення матеріалу посібника студенти *повинні вміти:*

- розробляти організаційно-методичну документацію для інноваційних освітніх програм;
- планувати різні типи занять з використанням інноваційних освітніх технологій;
- застосовувати інформаційні технології для організації дистанційних освітніх програм.

Принципи відбору змісту та організації навчального матеріалу

Програма побудована з урахуванням наступних принципів:

- *гуманізації* змісту і технологій освіти, що припускає суб'єктно-діяльнісну взаємодію;
- *науковості*, що дозволяє розкрити наукову картину світу;
- *системно-структурного*, який передбачає конструювання та реалізацію навчального матеріалу;
- *інтеграції психолого-педагогічного змісту*;
- *модульності* (укрупнення дидактичних одиниць).

Вимоги до освоєння змісту дисципліни.

Цілі і завдання. Основна мета – формування у студентів теоретичних уявлень про дидактичні функції ІТТ, готовності майбутніх педагогів до їх застосування у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах різного рівня акредитації.

Студент повинен мати уявлення:

- про інформатизацію системи освіти; про основні ознаки технології, про класифікації технологій навчання, про різноманітність ІТТ та їх дидактичні функції; про можливості використання педагогами ІТТ у професійній діяльності; про способи формування мотивації учнів, студентів до використання ІТТ; про вплив сучасних ІТТ на розвиток здібностей учнів, студентів.

Пізнавальна діяльність студентів передбачає:

1. Ознайомлення з напрямками інформатизації системи освіти;
2. Ознайомлення з основними видами ІТТ;
3. Вивчення механізмів мотивації до застосування ІТТ у студентів;
4. Аналіз факторів, що впливають на розвиток мислення, творчих здібностей у студентів.

У результаті вивчення дисципліни студенти *повинні знати (теоретичні знання)*:

- основи педагогічної діяльності, дидактики вищої школи;
- технологічний підхід в освіті, традиційні та інноваційні технології навчання, їхню суть, види, функції; педагогічне проектування та моделювання інноваційних технологій,
- методику впровадження інноваційних технологій навчання у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів різного рівня акредитації.
- педагогічні технології, а також мати уявлення про наукову організацію праці викладача вищого навчального закладу;
- методики підготовки і проведення лекцій, семінарських (практичних) занять, активних методів навчання, організації самостійної і науково-дослідної роботи студентів та сучасну систему оцінювання знань студентів;
- психологічні особливості студентів, володіти педагогічною взаємодією з ними, а також умінням спілкуватися;
- основні категорії, об'єкт, предмет вивчення дисципліни;
- основні поняття;
- концепції.

Основними **об'єктами вивчення** є:

- інноваційні технології навчання;
- освітній процес на основі ІІТ.

У результаті вивчення матеріалу студенти *повинні вміти (практичні навички)*:

1. Розкривати механізми, що лежать в основі інформатизації системи освіти.
2. Планувати різні типи занять з використанням ІІТ.
3. Аргументувати обраний підхід до здійснення відповідних ІІТ.
4. Здійснювати прогноз розвитку особистості.
5. Розробляти методики впровадження інноваційних технологій навчання.
6. Впроваджувати педагогічне проектування та моделювання інноваційних технологій.
7. Реалізувати компетентнісний підхід при організації та проведенні занять у різних освітніх системах.

Види контролю

1. Вхідний (тестування).
2. Поточний: якості навченості студентів (здійснюється в усній і письмовій формах: проектування, реферування, рецензування наукової та науково-методичної роботи, самостійне складання тестів, виконання тестових робіт).
3. Рубіжний: проводиться між модулями (тестування, співбесіда, контрольні зрізи).
4. Підсумковий (залік).

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА УМОВИ СКЛАДАННЯ ЗАЛІКУ

Шкалою оцінювання академічних успіхів студентів, яка прийнята в університеті, є 100-бальна шкала оцінювання, що означає наступне:

оцінка **95-100** балів ставиться за глибоке засвоєння програмного матеріалу, застосування для відповіді не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами відповідної дисципліни, вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань;

оцінка **90-94** бали ставиться за глибоке засвоєння програмного матеріалу, засвоєння рекомендованої літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами відповідної дисципліни, вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань;

оцінка **82-89** балів ставиться за повне засвоєння програмного матеріалу та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач; за умови виконання всіх вимог, передбачених для оцінки "відмінно", при наявності незначних помилок (тобто методичний підхід до вирішення проблеми є правильним, але допущені незначні неточності, наприклад, у певних дефініціях) або не зовсім повних висновків за одержаними результатами;

оцінка **75-81** бал ставиться, коли практичні завдання виконуються в цілому правильно з використанням типового алгоритму, але при їхньому виконанні студент припускається окремих помилок;

оцінка **68-74** бали ставиться за недостатнє вміння застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних задач; за умови, якщо завдання в основному виконано та мету завдання досягнуто і студент при відповіді продемонстрував розуміння основних положень матеріалу навчальної дисципліни;

оцінка **60-67** балів ставиться за часткове вміння застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних задач; у випадках, якщо студент при виконанні практичних завдань без достатнього розуміння застосовує навчальний матеріал, припускається суттєвих помилок, стикається з труднощами при аналізі та порівнянні сучасних освітніх заходів, методик та методів викладання, міжнародних явищ, що стосуються вищої освіти, процесів та тенденцій розвитку національної освіти;

оцінка **35-59** балів ставиться студенту, що не опанував програмний матеріал, не може правильно виконати практичні завдання, стикається зі значними труднощами при аналізі сучасних освітніх заходів, методик та методів викладання, міжнародних явищ, що стосуються вищої освіти, процесів та тенденцій розвитку національної освіти;

оцінка **1-34** бали ставиться за невиконання завдання загалом.

Умови зарахування курсу: виконання індивідуальних завдань, складання заліку.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДН	– дистанційне навчання.
ЕНМК	– електронний навчально-методичний комплекс.
ЕОМ	– електронна обчислювальна машина.
ЄІОС	– єдина інформаційно-освітня система.
ІКТ	– інформаційно-комунікаційні технології.
ІКЗН	– інформаційно-комунікаційні засоби навчання.
ІКТН	– інформаційно-комунікаційні технології навчання.
ІОС	– інформаційно-освітня система.
ІПТН	– інноваційні педагогічні технології навчання.
КОМСН	– комп'ютерно-орієнтована методична система навчання.
НІТ	– нові інформаційні технології.
НМК	– навчально-методичний комплекс.
ПМ	– програмний модуль.
ПМК	– програмно-методичний комплекс.
СДН	– системи дистанційного навчання.
СКМ	– системи комп'ютерної математики.
ТМСН	– традиційна методична система навчання.
SRS	– системи зворотного зв'язку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Загальні засади педагогічної інноватики

Тема 1. Педагогічна інноватика у структурі наукового знання

Поняття інновації. Інноваційні процеси як основа здійснення парадигмальних змін у освіті. Методи вибору, прогнозування інноваційних процесів. Фактори та умови інноваційного освіти. Класифікація інноваційних моделей. Зміст, функції і класифікація інноваційних процесів.

Модернізація традиційної системи навчання. Проблеми інноваційної діяльності. Інноваційна політика держави в галузі освіти. Характеристика нормативних документів, що регламентують інноваційну освітню діяльність:

1. Концепція державної інноваційної політики України;
2. Закон України "Про інноваційну діяльність";
3. Положення "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності";
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки.

Методичні рекомендації та документи, необхідні для проведення інноваційної освітньої діяльності. Сучасні моделі організації освітнього простору в установах різних типів. Програми, курси, підручники. Стандарти.

Тема 2. Технологічний підхід в освіті та історія виникнення педагогічної технології

Принципи формування змісту освіти. Інноваційні методи і технології навчання у ВНЗ. Поняття педагогічної технології. Джерела педагогічних технологій. Історія виникнення педагогічної технології. Покоління технологій: перше покоління освітніх технологій – це традиційні методики; технологіями другого та третього – модульно-блочні системи навчання; четверте – це інтегральні технології. Еволюція поняття "педагогічна технологія"; програмоване навчання й ідея повної керованості навчальним процесом; технологія постановки діагностичних цілей навчання. Таксономії навчальних цілей; структура відтвореного навчального циклу.

Тема 3. Сутнісна характеристика педагогічних технологій, ознаки, класифікація

Структура педагогічної технології. Проектування технології навчання. Нові педагогічні технології. Класифікації технологій навчання. Типи групових технологій навчання. Традиційні і нові технології у навчальному процесі (імітаційні і неімітаційні технології). Технології інноваційного навчання: навчальний процес через міжпредметні зв'язки; на блочній основі; на випереджаючій основі; на проблемній основі; на діалоговій основі; на емоційно-психологічній основі; на альтернативній основі; на програмованій основі. Технології навчання: (модульного, проблемного, співробітництва, повного засвоєння знань, колективного через навчання один від одного, актуалізації мотиваційного потенціалу, тренінг, кейс, майстерні). Вплив новітніх технологій на всі стадії навчального процесу (підготовка лекцій, проведення занять, взаємодія із слухачами, та ін.). Технології, засновані на використанні ЕОМ; Інтернет-технології;

Комп'ютерні навчальні та контролюючі програми; інформаційні методи викладання, які сприяють підвищенню якості освіти; інформаційні технології, що дозволяють збільшити ефективність викладання; інноваційні форми активізації пізнавальної діяльності студентів, перенесення фокусу активності в бік студентів.

Основні інноваційні технології в освіті:

- технології, засновані на використанні ЕОМ;
- Інтернет-технології;
- комп'ютерні навчальні та контролюючі програми;
- інформаційні методи викладання, які сприяють підвищенню якості освіти;
- інформаційні технології, що дозволяють збільшити ефективність викладання;
- інноваційні форми активізації пізнавальної діяльності студентів, перенесення фокусу активності в бік тих, хто навчається.

Деякі інтерактивні технології і методи, через які можна впровадити інтерактивну модель навчання в рамках уроку:

- робота в малих групах – в парах, ротаційних трійках, "два, чотири, разом";
- метод каруселі;
- лекції з проблемним викладом;
- евристична бесіда;
- уроки-семінари (у формі дискусій, дебатів);
- конференції;
- ділові ігри;
- використання засобів мультимедіа (комп'ютерні класи);
- технологія повноцінної співпраці;
- технологія моделювання, або метод проектів (швидше як позаурочна діяльність).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Системні, модульні та локальні нові педагогічні технології

Тема 1. Особистісно-орієнтована освіта: традиційні та інноваційні методи навчання у вищій

Класифікація методів навчання. Традиційна класифікація (Перовський Н. П., Лордкіпанідзе Г. А.). Практичні методи: досвід, вправи, навчальна практика та ін.; наочні: ілюстрація, демонстрація, спостереження та ін.; словесні пояснення: розповідь, бесіда, інструктаж, лекція, дискусія та ін.; робота з книгою: читання, конспектування, цитування, складання плану, реферування; відеометоди: перегляд, навчання через Інтернет, контроль.

Функції методів навчання. Активні методи навчання. Методи вибору, прогнозування інноваційних процесів. Метод, методика, технологія. Пошук ідей, прийоми інноваційних процесів. Методи вибору і прогнозування інновацій в освіті, критерії їх ефективності. Оновлення програмно-технологічного забезпечення навчального процесу. Програмно-технологічне забезпечення навчального і виховного процесів в установах різних типів. Інноваційні процеси як механізм забезпечення безперервного оновлення і розвитку. Сучасні моделі організації освітнього простору в установах різних типів. Програми, курси, підручники. Стандарти. Нові підходи до організації педагогічного процесу в ВНЗ і в школі. Підходи до навчання та їх вплив на культуру (системний, гуманістичний, диференційований, інформаційний, діяльнісний, компетентнісний, технологічний, кластерний). Шляхи впровадження інноваційних технологій навчання. Модульно-рейтингова технологія навчання. Модульно-розвивальна технологія навчання. Блочне навчання та його особливості. Активні методи навчання: сутність, поняття.

Класифікація за типом пізнавальної діяльності (Лернер І.Н., Скаткін А. В.), 5 методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий, або евристичний метод, дослідницький метод. Бінарні класифікації. Методи викладання: інформаційний; пояснювальний; пояснювально-спонукальний. За дидактичними цілями (Данилов В.А., Єсіпов П.Н.): методи, які сприяють первинному засвоєнню матеріалу (бесіда, читання книг); методи, які сприяють закріпленню і вдосконаленню знань (практика, вправи); спонукаючий. Активні методи навчання включають у себе: ігрове/соціальне/імітаційне моделювання;

ділові ігри; аналіз конкретних ситуацій (кейси); метод активного соціологічного тестованого аналізу і контролю (МАСТАК), що відображає в лабораторних умовах хитросплетіння життєвих зіткнень.

Основні форми і методи навчання, що сприяють підвищенню якості навчання: рольові ігри, ділові ігри, семінари, повторювально-узагальнюючі уроки, конференції, диспути, діалоги, проблемне навчання, самостійна робота, захист рефератів, індивідуальна робота, доповіді, повідомлення; тестування, програмований контроль, дослідницька робота та ін.

Інтернет-орієнтовані педагогічні технології, зокрема, менторство. Парне навчання, наприклад, репетиція. Листування по електронній пошті, спілкування в чатах. Спільна творча робота. Обмін рецензіями на роботи один одного. Колективне навчання. Диспут. Доповідь (презентація).

Тема 2. Технології проблемного навчання.

Проблемні методи

Сутність і особливості проблемного навчання. Місце проблемного навчання в педагогічних концепціях. Концептуальні основи проблемного навчання.

Функції проблемного навчання. Методи проблемного навчання залежно від способу подання навчального матеріалу (проблемних ситуацій) і ступеня активності учнів: метод монологічного викладу, розмірковуючий метод викладу, діалогічний метод викладу, евристичний метод навчання, дослідницький метод і метод програмованих завдань. Зміст проблемного питання, проблемного завдання і проблеми. Проблема ситуація. Роль і місце проблемного навчання на різних етапах навчального процесу у вищій школі.

Створення проблемних ситуацій під час вивчення математики. Умови створення проблемних ситуацій. Способи розв'язання проблем: фронтальні, групові, індивідуальні. Способи створення проблемних ситуацій. Види діяльності викладачів і студентів під час проблемної лекції та проблемного семінару. Роль педагога в проблемному навчанні. Навчальна дискусія – один з методів проблемного навчання. Зустрічі з експертами. Десять дидактичних способів створення проблемних ситуацій, які можуть бути взяті педагогом за основу створення варіативної програми проблемного навчання. Основні характерні етапи проблемного навчання. Рівні повноти проблемного навчання. Умови ефективності проблемного навчання.

Тема 3. Загальна характеристика модульних і локальних педагогічних технологій

Поняття модульних технологій. Характеристика технологій раннього навчання М. Зайцева, Г. Домана. Концептуальні положення технології розвитку творчої особистості, характеристика основних методів. Педагогічні технології в системі навчання предметам математичного циклу. Творчі лабораторії в освітніх закладах. Трансформація модульних педагогічних технологій в освітній галузі "Початкове навчання". Технологія створення "педагогічних майстерень".

Тема 4. Технології інтерактивного навчання і виховання

Концепція та технологія інтерактивного навчання. Етапи ІАН (інтерактивного навчання). Характеристика інтерактивного навчання. Здійснення інтерактивного навчання. Використання інтерактивних технологій навчання у ВНЗ. Використання ІКТ в інтерактивному навчанні студентів. Комплексне застосування інтерактивних засобів навчання. Інтерактивні технології навчання. Деякими інтерактивними технологіями і методами, через які можна впровадити інтерактивну модель навчання в рамках уроку є: робота в малих групах – у парах, ротаційних трійках, "два, чотири, разом"; метод каруселі; лекції з проблемним викладом; евристична бесіда; уроки семінари (у формі дискусій, дебатів); конференції; ділові ігри; використання засобів мультимедіа (комп'ютерні класи); технологія повноцінної співпраці; технологія моделювання, або метод проектів (швидше як позаурочна діяльність); Інтерактивні технології кооперативного навчання: навчання в парах; ротаційні (змінювані) трійки; два – чотири – всі разом; "карусель". Інтерактивні технології кооперативно-групового навчання: обговорення проблеми в загальному колі; "мікрофон"; незакінчені речення; мозковий штурм; навчаючи – учусь; кейс-метод; вирішення проблеми. Технології ситуативного моделювання: симуляції; спрощене судове слухання; розігрування ситуацій за ролями. Технології опрацювання дискусійних питань: метод-прес; "займи позицію"; "зміни позицію"; неперервна шкала думок; дискусія; дебати.

Освітні ініціативи Інтел в Україні. Програма Інтел® "Навчання для майбутнього" у світі та в Україні. Програма Інтел ISEF. Програма Інтел® "Шлях до успіху". Технологія ВікіВікі та її використання в навчальному процесі. Використання програмного продукту Skype в навчальній діяльності. Методика проведення Веб-занять та Веб-конференцій за допомогою програми Skype. Можливості Веб-конференцій, їх опції. Методика підготовки та проведення Веб-семінарів (вебінарів) у навчальному процесі. Особливості організації та здійснення дистанційного навчання.

Тема 5. Проектна технологія

Історія виникнення технології. Педагогічне проектування. Навчальне проектування, його етапи та форми. Основні вимоги, які висуває проектна технологія до її організації. Типи проектів. Дослідницькі проекти. Творчі. Ігрові. Інформаційні. Практико-орієнтовані.

За характером контактів проекти поділяються на внутрішні та міжнародні. За кількістю учасників – особистісні, парні та групові.

За тривалістю проведення проекти розрізняють короткодійочі (кілька уроків з програми одного предмета), середньої тривалості (від тижня до місяця), довготривалі (кілька місяців). Мішаний тип проекту.

Функції, які виконує вчитель під час організації навчального проектування.

Підвищення якості навчання на основі проектної діяльності. Проектна організація навчального процесу з використанням інформаційних технологій. Підготовка майбутніх учителів до роботи в телекомунікаційних освітніх проектах. Використання Веб-квестів у навчальному процесі. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання Веб-квестів. Організація самостійної роботи студентів за допомогою Веб-квестів. Можливі Інтернет-проекти.

Різновидом методу проектів є метод телекомунікаційних проектів. основні етапи роботи над проектом: організаційний; вибір та обговорення головної ідеї, цілей і завдань майбутнього проекту; обговорення методичних аспектів та організація роботи учнів; структурування проекту з виділенням підзадач для певних груп; робота над проектом; підбиття підсумків, оформлення результатів; презентація проекту.

"Моя Веб-сторінка", "Родове дерево", "Моя родослівна", "Зустріч з друзями", "Електронна газета". Стендові проекти (оформлення наочного матеріалу, тексту й ілюстрацій з допомогою засобів Microsoft Publisher): випуск щотижневих "Шкільних новин", рубрика: "Мережа – Internet". Проект грамота (диплом) переможцю будь-якого конкурсу або олімпіади. Титульна сторінка улюбленої книги. Афіша для кінотеатру про прем'єру фільму (спектаклю). Листівка або запрошення на свято для своїх друзів. Інтегровані проекти (форма–групова, використання мультимедіа коштів, програмно – технічного комплексу ACTIVboard): "Історичні корені української чарівної казки", "Сонячна система", "Космос", "Галактика", "Вулкани", "Цунамі", "Тваринний і рослинний світ", "Герб або емблема школи, спортивної команди", "Вітальна листівка", "Генеалогічне древо своєї сім'ї". Ребуси, кросворди з будь-якої теми. У процесі розробки проекту учнями використовуються різні інструментальні програмні засоби та додатки: системи програмування, системи обробки графіки, підготовки презентацій, текстові редактори, електронні таблиці, системи управління базою даних, засоби розробки Веб-сайтів та ін.

Тема 6. Сугестивна технологія

Деякі історичні віхи становлення та розвитку сугестивної технології. Основоположник сугестивної технології навчання – болгарський учений, лікар-психотерапевт Г. Лозанов. Трактатування її як методу навчання, нової навчальної системи Г. Лозановим. Застосування сугестивної технології в США, Франції, Канаді, Угорщині. Використання згаданих напрямів в Україні (Одеса, Львів, Полтава, Рівне). Сугестивне управління працездатністю та енергетичними (психо-енерго-сугестивними) процесами як основне застосування сугестії на етапі засвоєння навчального матеріалу. Релаксація – один з методів інтенсифікації навчального процесу. Психоенергосугестія як складова частина сугестивної технології. Релаксаційні психотренінги як стимуляція працездатності, знімання втоми, мобілізація усіх психічних резервів.

Основна література:

1. Гончаров С. М. Сугестивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: Навчально-методичний посібник. – Рівне: НУВГП, 2008. – 118 с.
2. Лозанов Г. Основы сугестологии. – София, 1973. – 225 с.
3. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота та ін.; за ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
4. Пальчевський С. С. Сугестопедагогіка: новітні освітні технології: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2005. – 351 с.

Тема 7. Превентивні тренінгові технології

Соціальні передумови зростання кількості учнів з девіантною поведінкою.

Сутність превентивного виховання школярів. Діагностика у превентивній роботі з учнівською молоддю. Методи превентивного виховання. Методи превентивного виховання школярів. Рольова гра. Дискусія в класі. Функції превентивного виховання. Діагностично-прогностична. Корекційно-реабілітаційна. Освітньо-консультативна. Організаційно-методична. Інтегровано-просвітницька. Досвід організації і впровадження просвітницької превентивної технології з популяризації норм здорового способу життя. Сучасні програми впровадження методу у навчальні, позашкільні заклади та мережу підліткових неформальних комунікацій. Роль лідера в превентивній роботі. Критерії ефективності превентивних технологій.

Тренінгові технології, консультування та підтримка розвитку особистих ресурсів лідера – рівного педагогу. Принципи та етапи технології соціального консультування. Технології соціальної терапії у практиці установ соціальної роботи. Поняття, сутність, принципи, види соціальної реабілітації. Технології соціальної реабілітації. Основні етапи реабілітаційної технології в процесі соціальної роботи. Складові технології соціальної реабілітації: форми, методи, прийоми.

Тема 8. Технології соціально-профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми

Однією з організацій, що займається розробкою і розповсюдженням програм здорового способу життя дітей у багатьох країнах світу, є "Навички життя". Керівник LSI і автор однойменної програми д-р Бенджамін Е. Спрангер створив і впровадив національні програми на базі своєї в 27 країнах світу, у тому числі і Росії. Тренінг соціальних умінь або як навчитися не створювати собі проблеми застосовується в США для роботи з агресивними дітьми і підлітками, дослідженні, здійсненому Шнейдером. Моделювання як демонстрація особам, які не мають базових соціальних умінь, прикладів адекватної поведінки. Рольові ігри. Цей метод пропонує особам, які здійснюють тренінг соціальних умінь, представити себе в ситуації, коли потрібно реалізація базових умінь. Встановлення зворотного зв'язку. Соціальне прогнозування як метод у профілактичній роботі з агресивними дітьми Основні способи зниження агресивності дітей дошкільного віку: ігри, хоровий спів, участь в самодіяльності; творча діяльність (ліплення, малювання, переказ, придумування казок, створення віршів); пісочна терапія; казкотерапія, аутогенне тренування; вправи на стійкість до стресу. Основні методи соціальної роботи: вправи, вимоги, інформування, переконання, роз'яснення, драматизація, переклад, розв'язування ситуацій. Задля реалізації цих методів використовують тренінги, цикли занять, вуличну соціальну роботу, соціологічні дослідження, батьківські лекторії, школи молодого подружжя, клуби для вихованок інтернатів тощо. Для здійснення соціально-профілактичної роботи використовують такі основні технології: особистісно орієнтована та "рівний-рівному". В особистісно-орієнтованій технології використовуються методи та прийоми, що відповідають вимогам: діалогічність; діяльнісно-творчий характер; спрямованість на підтримку індивідуального розвитку дитини; надання дитині необхідного простору, свободи для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту й способів учіння та поведінки.

Основна література:

1. Григорович И. Синдром жестокого обращения с ребенком. Общие вопросы и физическое насилие. Учебное пособие для студентов и врачей. – Петрозаводск: Изд-во ПГУ, 2000. – 86 с.
2. Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики. Навч. посібник / За ред. І. М. Богданової. – Одеса: Пальміра, 2005. – 538 с.
3. Кравець В. Психологія сімейного життя: Навчальний підручник. – Тернопіль, 1995. – 696 с.

4. Помощь детям и подросткам, пострадавшим от жестокого обращения и коммерческой сексуальной эксплуатации. Методическое пособие. – М., 2005. – 152 с.
5. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний підручник / За заг. ред. проф. А. Капської. – К., 2000. – 372 с.
6. Шимкене Ж. Осознанное родительство: Опыт, проблемы, перспективы (Рабочие материалы семинара). – К.: ДХФ, 2001. – 11 с.

Додаткова література:

7. Алексеева Л. С. Психологическая служба семьи в системе социальной работы // Семья в России. – 1994. – № 2. – С. 32.
8. Бэрн Р., Ричардсон Д. Агрессия. – СПб.: Питер, 2001.
9. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве. – М.: Педагогика, 1995.
10. Ватова Л. Как снизить агрессивность детей // Дошкольное воспитание. – 2003. – № 6. – С. 55-58.
11. Венгер А. Л. Психологическое консультирование и диагностика. – М.: Генезис, 2001.
12. Волкова Е. В. Скажем "нет!" агрессии! / Психологическая газета. – 2003. – № 5-6. – С. 17-21.
13. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь-справочник. – Минск: Харвест, М.: АСТ, 2001.
14. Иванова Л. Ю. Агрессивность, жестокость и отношение старшеклассником к их проявлениям. – М., 1993.
15. Копчёнова Е. Е. Что стоит за агрессивностью дошкольников // Психолог в детском саду. – 1999. – № 1. – С. 64-66.
16. Корнеева Е. Н. Если в семье конфликт. – Ярославль: Академия развития: Академия холдинг, 2001
17. Крюкова С. В., Слободяник Н. П. Удивляюсь, злюсь, боюсь, хвастаюсь и радуюсь. Программы эмоционального развития детей дошкольного и младшего школьного возраста: практическое пособие. – М.: Генезис, 2003.
18. Лютова Е. К., Монина Г. Б. Шпаргалка для взрослых. Психокоррекционная работа с гиперактивными, агрессивными, тревожными и аутичными детьми. – М.: Генезис, 2000.
19. Ле Шан Э. Когда ваш ребёнок сводит вас с ума. – М.: ВЛАДОС, 1990.
20. Обухова Л. Ф. Детская психология: теория, факты, проблемы. – М.: Тривола, 1995.
21. Паренс Г. Агрессия наших дней / Пер. с англ. – М.: Изд. дом "Форум", 1997
22. Раттер М. Помощь трудным детям: пер. с англ. / Под общ. ред. А. С. Спиваковской. – М.: Прогресс, 1987.

23. Социальная педагогика. Теория, методика, опыт исследования / Под ред. В. Д. Семёнова. – Свердловск, 1989.
24. Теория и практика социальной работы: проблемы, прогнозы, технологии / Отв. ред. Е. И. Холостова. – М.: РГСУ, 1992.
25. Смирнова Е. О., Хузеева Г. Р. Агрессивные дети // Дошкольное образование. – 2003. – № 5. – С. 62-67.
26. Смирнова Е. О., Хузеева Г. Р. Психологические особенности и варианты детской агрессивности // Вопросы психологии. – 2002. – № 1. – С. 17-26.

Тема 9. Компетентнісний підхід в освіті та інноваційні педагогічні технології

Складові поняття компетенції (знання, уміння, ставлення). Основні характеристики компетентності: багатофункціональність універсальність; об'ємність; надпредметність та багатомірність; інтелектуальна насиченість; дієвість; соціальність. Три типи компетенцій: 1. Професіональні. 2. Мобільні 3. Ключові.

Навчання в рамках модульного підходу, заснованого на компетенціях освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Орієнтуються на особистісно орієнтовані і діяльнісні моделі навчання. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, інтегрованою характеристикою навчання.

Освітні системи сучасних розвинених країн одним із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами інтеграції до єдиного європейського освітнього простору вважають орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження. Умовний поділ на три етапи процесу становлення компетентнісного підходу. Перший етап (1960–70-ті роки ХХ століття) – поява у науковій літературі понять "компетентність", "компетенція", початок наукової роботи над виділенням та систематизацією різних видів компетентностей. Другий етап (1970–90-ті роки ХХ століття) – вдалося створити перелік ключових компетенцій (розгорнуте тлумачення терміну, список 39 компетентностей Джоном Равеном у книзі "Компетентність в сучасному суспільстві", категорії "готовності", "впевненості", "здатності", "відповідальності" людини). Третій етап (кінець 80-х – початок 90-х рр. ХХ ст.), спроба визначити компетентності як певний

освітній результат, визнання досліджень у США, визначення трьох основних компонентів у компетентнісній освіті (формування знань, умінь і цінностей особистості), де компетенція – головна складова компетентнісно-орієнтованого навчання. Ієрархічна структура системи компетентностей в освіті. Рівні – ключові компетентності (міжпредметні та надпредметні компетентності), загальногалузеві компетентності, предметні компетентності. Перелік восьми ключових компетенцій для навчання упродовж життя, якими повинен володіти кожний європеєць, визначені як робочою групою по підготовці звіту Європейською радою в Стокгольмі та Єврокомісією: навички письма (компетенція в галузі рідної мови); базові компетентності в галузі математики, природничих наук та технологій (математична і фундаментальна природничо-наукова та технічна компетенції); іноземні мови (компетенція у сфері іноземних мов); використання інноваційних технологій, або інформаційні та комунікаційні технології (комп'ютерна компетенція); здатність та уміння навчатись (навчальна компетенція); соціальні навички (міжособистісна, міжкультурна та соціальна компетенції, а також громадянська компетенція); підприємницькі навички (компетенція підприємництва); загальна культура та етика (культурна компетенція).

Ключові компетентності в Україні, визначені як орієнтири для виявлення результативності освітнього процесу: навчальна, соціальна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, економічна (підприємницька), загальнокультурна, валеологічно-оздоровча та громадянська. МОН України, Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти у 2008 році розроблено "Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти" (надалі – ГСВО), в основі нового покоління якого покладено компетентнісний підхід через формування нової системи діагностичних засобів із переходом від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначення рівня компетентності в цілому. Педагогічні технології як дієвий засіб формування ключових компетенцій та сукупність методів навчання через призму релевантних ознак освітніх результатів, їх дієвості при визначенні якості вищої освіти.

Види ключових компетенцій за І. А. Зимньою:

компетенції пізнавальної діяльності: ставлення та розв'язання пізнавальних задач; нестандартність рішення; проблемні ситуації – їх створення і розв'язання; продуктивне й репродуктивне пізнання; дослідження, інтелектуальна діяльність; компетенції діяльності: гра, учіння, праця; засоби діяльності: планування, проектування, моделювання, прогнозування, дослідницька діяльність, орієнтування в різних видах діяльності; компетенції інформаційних технологій: отримання,

опрацювання, подання інформації, перетворення її (читання, конспектування), масмедійні, мультимедійні технології, комп'ютерна грамотність; володіння електронною Інтернет-технологією.

Три основних групи компетенцій у класичній карті компетенцій управлінської і гуманітарної освіти: аналітичні, системні та комунікативні.

Системні компетенції характерні для будь-якої класичної університетської освіти. Формування системних компетенцій на основі використання напрацьованого арсеналу інноваційних методик та навчальних технологій: проблемних лекцій, групових дискусій, мозкових атак, кейс-методів, комплексних міждисциплінарних тренінгів тощо. Модуль як сукупність трудових операцій (елементів модуля), зміст яких формує необхідні компетенції.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Використання сучасних інформаційних технологій у ВНЗ

Тема 1. Особливості та місце e-learning у вищій освіті

E-learning (скорочення від англ. Electronic Learning) як система електронного навчання, синонім таких термінів, як електронне навчання, дистанційне навчання, навчання з застосуванням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання, навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій. Засоби e-learning: електронні підручники, освітні послуги та технології. Самостійна робота з електронними матеріалами, з використанням персонального комп'ютера, КПК, мобільного телефону, DVD-програвача, телевізора. Змішане навчання (ЗН) (blended learning). Змішане навчання можна здійснюється за певними моделями.

Стандарти і специфікації на електронні навчальні матеріали та технології, дистанційні засоби навчання. Широкий спектр методів дистанційного навчання дозволяє вибрати метод з урахуванням індивідуальних вимог та уподобань слухача і ще E-learning не виключає спілкування з викладачем віч-на-віч.

Організація мультимедійних лекцій потребує наявності спеціальних аудиторій для проведення комп'ютеризованих лекцій, де є портативний комп'ютер, проектор, сумісний з наявним програмним, звуковим забезпеченням, екран, можливість затемнення аудиторії, доступ до Інтернету тощо. Комп'ютерні інтерактивні дискусії двох основних

категорій: синхронні ("чати") і асинхронні (електронна пошта, списки адресатів, Інтернет форуми). Тренінгова форма навчання, яка забезпечує ефективне формування свідомих мотивацій, необхідних якостей, умінь, навичок, компетентності та є альтернативою лекцій.

Використання на презентації та семінарах смартфонів і ноутбуків (backchannel). Твіттер, блоги, backchannel для забезпечення документування подій, таких як конференц-сесій. Compositica – соціальне електронне навчання, авторська система (в реальному часі взаємодія між членами команди і забезпечення потужного програмно-вільного WYSIWYG середовища для створення і доставки високоякісного інтерактивного дистанційного навчання).

Brainshark вільний, Brainshark Pro, що мають розширені можливості. Lectora дозволяє членам команди спільно використовувати і змінювати зміст курсу. Lectora Інтернет має безліч шаблонів для публікації (для настільного електронного навчання і для мобільних пристроїв). Ruzuku: онлайн платформа, яка дозволяє вам легко створювати за розкладом або за запитом онлайн-курси, а також освітні співтовариства. Udutu: один з ранніх онлайн курсів, забезпечує безкоштовний онлайн інструмент розробки курсу з платного хостингу послуг. Gamification для кращого розуміння і більш ефективного використання ігрової механіки в навчанні та освіті. HTML 5 для мобільних. Adobe Прикордонний забезпечує взаємодію та анімований контент (у "прев'ю" режимі). Flipboard як додаток для агрегування соціальних медіа-контентів, також для створення контенту в форматі журналу (доступна тільки для iPhone і Ipad). Розробка Xyleme, Стилізація – інструмент розробки та хостингу рішення для створення інтерактивного контенту, поставляється на Ipad. mLearning-студія покриває свої бази, публікуючи як HTML5 і Flash. Після додавання мультимедійних засобів (текст, графіку, аудіо і відео) можна опублікувати для крос-платформних мобільних гравців курс для смартфонів (Android, iPhone і нові Ожина), а також Ipad. Sum Total Toolbook забезпечують вирішення мобільного навчання за допомогою шаблонів і стилів для створення інтерактивного контенту для мобільних пристроїв. Content Curation (куратор контенту). Тільки доповнюючи один одного очна та електронне навчання можуть призвести до результату. Тісна зв'язка з родинними бізнес-процесами e-learning – затребуване та ефективне (оцінка → навчання → тестування → ...). Khan Academy (<http://khanacademy.org/>) найпопулярніший сайт онлайн навчання в світі (безкоштовний освітній сайт з навчальними відео і вправами для самоперевірки).

Змішане навчання повинно стояти на першому місці у всіх трендах найближчих десяти років точно. Це єдино правильний формат навчання.

Тема 2. Електронний навчально-методичний комплекс: склад, структура, призначення

Електронний навчально-методичний комплекс (далі – ЕНМК) як новий тип засобів навчання. Мета створення електронних навчально-методичних комплексів. Загальні принципи створення електронних навчально-методичних комплексів: науковості; наочності; послідовності та наступності; оновлення змісту освіти; гнучкості та прогностичності; системності; комплексності; доступності, різноманітності навчальних завдань; врахування вікових та індивідуальних особливостей; активності й самостійності навчання; послідовності; міцності, усвідомленості й дієвості знань; оптимізації навчального процесу; ефективності навчання; індивідуалізації та диференціації навчання; варіативності індивідуального досвіду та розвитку індивідуальних освітніх потреб; проблемно-пошукової організації навчання.

Специфічні принципи створення електронних навчально-методичних комплексів: моделювання процесів та явищ засобами мультимедійних технологій; зворотного зв'язку; доцільності використання аудіовізуальних засобів, анімації явищ, процесів та ефектів (анімаційних ефектів, аудіоефектів, статичних матеріалів); доповнюваності навчального матеріалу, представленого у підручнику; варіативності форм і змісту навчання, програм, засобів; оперативності, оброблення та систематизації продуктів навчальної діяльності; інтерактивності навчання; урізноманітнення форм подання інформації; самокерованості.

Дидактичні функції ЕНМК: інформаційна, структурно-систематизуюча, мотиваційно-стимулююча, інтерактивна функції та функція закріплення, контролю і самоконтролю. Управління створенням ЕНМК.

Загальне управління створенням ЕНМК здійснює Координаційна рада, яка: визначає пріоритетні напрями діяльності творчих груп; забезпечує координацію їх роботи; визначає навчальні заклади та персональний склад творчих груп.

До складу Координаційної ради входять: керівник закладу педагогічної освіти; проректор, який відповідає за даний напрям роботи; керівники творчих груп; Вимоги до змістової складової ЕНМК: методичні рекомендації з використання ЕНМК у процесі вивчення навчального предмета і самостійної роботи учнів; характеристику курсу; потижневий розклад і порядок організації навчання; навчальний матеріал (коротка і повна версія занять); робочий зошит; завдання (різноманітні навчально-пізнавальні, творчі, пошукові, дослідницькі, практичні та лабораторні, практикуми, для проектної діяльності, інтерактивні, системи тестових завдань, для самоконтролю тощо); глосарій; література; зворотний зв'язок (e-mail, форум, чат); оцінювання роботи учнів; контроль і моніторинг якості навчання.

Змістова складова ЕНМК (навчальний матеріал) поєднує коротку та повну версії занять.

Коротка версія заняття має такі структурні компоненти: розділ (тема); ключові слова; завдання; план розділу (теми); література та Інтернет-ресурси.

Повна версія заняття розкриває пункти плану даного розділу (теми) детально.

Змістова складова ЕНМК має відповідати загальним та специфічним принципам створення ЕНМК і віковим особливостям групи учнів, яким адресований створюваний електронний засіб.

Змістова складова ЕНМК (навчальний матеріал) поєднує коротку та повну версії занять. Коротка версія заняття має такі структурні компоненти: розділ (тема); ключові слова; завдання; план розділу (теми); література та Інтернет-ресурси. Повна версія заняття розкриває пункти плану даного розділу (теми) детально.

Змістова складова ЕНМК має відповідати загальним та специфічним принципам створення ЕНМК і віковим особливостям групи учнів, яким адресований створюваний електронний засіб.

Компоненти ЕНМК: анотація; програма курсу (орієнтовний тематичний план); програми спецкурсів, рекомендовані МОН України; багаторівневий навчальний посібник для учнів (у формі інтерактивної комп'ютерної програми; Інтернет-ресурсу); довідниково-узагальнювальний матеріал курсу; система опорних завдань до окремих тем; робочий зошит; завдання для самостійної роботи; наочні матеріали; глосарій; список літератури, Інтернет-ресурси; методичні рекомендації для вчителів, студентів щодо використання даного комплексу.

Призначення електронних навчально-методичних комплексів (для навчально-методичного забезпечення очного, очно-дистанційного навчання та процесу підготовки обдарованих учнів до участі у творчих конкурсах, турнірах, олімпіадах).

За характером організації взаємодії учасників навчання електронні навчально-методичні комплекси поділяються на такі типи: інтерактивний автоматизований програмно-педагогічний засіб навчання.

ЕНМК поділяються на такі види: гіпермедійний для on-line використання; мультимедійний для розміщення на компакт-диску.

Відмінність між видами ЕНМК полягає у способі подання теоретичного матеріалу.

При поданні теоретичного матеріалу розробники мають дотримуватися таких вимог: при створенні гіпермедійного ЕНМК для on-line використання:

- гіпермедійність (перевага гіпертексту і незначна кількість мультимедії);

- педагогічно-орієнтований веб-дизайн;
- нелінійна структуризація матеріалу;
- візуалізація матеріалу.

При створенні мультимедійних ЕНМК:

- послайдова структуризація матеріалу;
- візуалізація за допомогою таблиць, малюнків, графіків тощо;
- озвучування основного і додаткового матеріалу;
- наявність гнучкої системи навігації;
- використання відеозаписів.

Інформаційно-технологічні вимоги для створення та використання ЕНМК.

Для створення ЕНМК використовується програмне забезпечення, що проліцензоване для використання в закладах освіти України. Для використання ЕНМК предметний кабінет, центр дистанційного навчання або індивідуальне робоче місце користувача освітніх послуг мають бути оснащені: комп'ютером і мультимедійним проектором з екраном / інтерактивною дошкою; навчальним комп'ютерним комплексом; персональним комп'ютером.

Використання ЕНМК передбачає дотримання таких інформаційно-технологічних вимог: до комп'ютера користувача освітніх послуг:

- IBM сумісний комп'ютер;
- веб-браузер.

До користувача освітніх послуг:

- володіння комп'ютером на рівні користувача;
- розуміння принципів роботи веб-браузера.

Тема 3. Електронний конспект лекцій: принципи конструювання та застосування

Електронний конспект лекцій представлений у вигляді дидактично взаємопов'язаних і які доповнюють одна одну частин: текстової та комп'ютерної. Структура конспекту лекцій: текстова частина конспекту лекцій з розкриттям основного наукового змісту дисципліни наводяться методичні рекомендації щодо самостійного вивчення навчального матеріалу.

Комп'ютерна частина конспекту лекцій – набори динамічних та статичних комп'ютерних слайдів по кожній з тем навчальної дисципліни.

Плюси і мінуси електронного конспекту. Позитивні сторони використання електронного конспекту лекцій (кількість викладеного викладачем матеріалу значно зростає, що позитивно позначиться на

навчальному процесі сучасних умовах, на рівні засвоєння нового матеріалу, оскільки вони зможуть більше слухати уважно, не відволікаючись на конспектування, і зможуть брати участь в обговоренні теми, задавати питання, висловлювати свою думку, студенти зможуть самостійно вивчити пройдений матеріал, а також перевірити засвоєння матеріалу по спеціально складеною програмою, у разі успішної задачі перевірконого тесту програма поверне студента на сторінку з викладенням питань, на які учень не відповів, що дасть йому можливість краще підготуватися. Викладач, щорічно допрацьовуючи електронний конспект, має можливість динамічно відслідковувати зміни у змісті професійної освіти; адаптувати навчальний матеріал до психолого-педагогічних можливостей студента).

Тема 4. Технології використання Smart Board у навчальному процесі

Компанія SMART Technologies Inc., яка спільно зі своїм акціонером та стратегічним партнером корпорацією Intel створила програмний та технологічний продукт – SMART Board Interactive White Board, основний компонент програмно-технологічних навчальних комплексів, що з 2000 року стали базовим інструментом ІКТ в системах освіти 150 країн світу, зокрема в США та країнах-учасницях Болонської угоди. До складу комплексу входять: інтерактивна дошка SMART Board (чутливий до дотику екран), власне програмне забезпечення, персональний комп'ютер, мультимедійний проектор і комунікаційне обладнання. Інтерактивна дошка є специфічною апаратною частиною комплексу SMART Board. Використання у виробництві інтерактивних дошок SMART Board двох різних технологій: технологія резистивної матриці й технологія DViT (Digital Vision Touch). Технологія DViT використовує для зчитування координат курсора або дотику маркера чи пальця розташовані в кутах дошки мініатюрні цифрові відеокамери. Програма-додаток з назвою Ink Aware, що забезпечує спільну роботу з іншими додатками Microsoft Office та можливість створення нотаток, малюнків, поміток і т. ін. прямо у відкритих файлах інших додатків, сумісних з Ink Aware. Використання таких додатків Microsoft Office, як MS Word, MS Excel, MS PowerPoint.

Додаток SMART Notebook – основа програмного комплексу SMART Board. Основна особливість SMART Notebook. Можливості програмного забезпечення інтерактивної дошки SMART Board (створювати динамічні демонстраційні одиночні слайди, комп'ютерні навчальні моделі, показувати відео, робити позначки, малювати,

креслити різні схеми, як на звичайній дошці; під час демонстрації слайдів чи відео робити нотатки, вносити потрібні зміни; зберігати будь-які зображення як комп'ютерні файли для подальшого редагування, друкування на принтері, розсилання по факсу або електронній пошті; якщо потрібно, використовувати віртуальну екранну клавіатуру; встановлювати зручну для викладача послідовність показу слайдів презентації у вигляді альбомів із графічними файлами; фіксувати окремі етапи виступу й при необхідності миттєво повертати на екран раніше зроблений запис або слайд тощо). При проектуванні навчальних занять з використанням технології SMART Board варто керуватися певними правилами: підпорядкування технології SMART Board педагогічній задачі, а не навпаки; оптимальне дозування використання технології SMART Board у сполученні з традиційними методами навчання; поєднання можливостей традиційних і нових видів технічних засобів, таких як інформаційні комп'ютерні технології; вибір такого варіанту застосування технології SMART Board, завдяки якому пізнавальна активність студентів підвищується; постійне вдосконалення технологій проектування навчального процесу.

Тема 5. Розробка проекту інноваційного навчального заняття з використанням активних методів навчання

Інформатизація навчального процесу – виклик XXI століття. Імітаційне моделювання як сучасна технологія навчання. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій. Роль інформаційних технологій в навчальному процесі. Використання інформаційних технологій у підготовці фахівців. Інформаційно-комунікаційні технології в самостійній і позааудиторній роботі студентів.

Використання глобальної мережі Інтернет в освіті, її можливості та ресурси.

Особливості використання Інтернет-ресурсів у навчальній діяльності. Інформаційні освітні ресурси Інтернет в Україні. Інформаційні освітні ресурси Інтернет за кордоном. Педагогічні ресурси Інтернет. Міжнародні освітні проекти в Україні.

ОБОВ'ЯЗКОВА

1. Ковальчук Л. О. Практикум з педагогіки: Навч. посібник. Львів, 2005.
2. Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності: Навч. посібник. Львів, 2007.
3. Ковальчук О. Б. Діагностування результатів навчання: Навч. посібник. Львів, 2004.
4. Малафійк І. В. Дидактика: Навч. посібник. К., 2004; Освітні технології: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. О. М. Пехоти. К., 2002.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К., 2003.
6. П'ятакова Г. П., Заячківська Н. М. Сучасні педагогічні технології та методика застосування їх у вищій школі. Львів, 2003.

ДОДАТКОВА

1. Алгоритмічно-дійові методи навчання [Текст] // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. / за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К., 2007. – Розд. 3. – С. 194–36.
2. Вашків, О. Використання модерації у сучасному навчальному процесі [Текст] / О. Вашків, Л. Вашків // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2008. – № 4. – С. 117–122.
3. Ворох, А. О. Досвід запровадження активних форм і методів навчання у вищій інженерній освіті України (20–30-ті рр. ХХ ст.) [Текст] / А. О. Ворох // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – Вип. 16. – С. 179–187.
4. Впровадження інтерактивних методів виховання у практику роботи школи [Текст] // Позаклас. час : на допомогу вчителю. – 2008. – № 8. – С. 7–8.
5. Гавронская, Ю. "Интерактивность" и "интерактивное обучение" [Текст] / Ю. Гавронская // Высш. образование в России. – 2008. – № 7. – С. 101–104.
6. Гайворонська, Н. Новітні технології навчання [Текст] / Н. Гайворонська, Т. Шугай // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2008. – № 2. – С. 45–47.
7. Гайдучик, Г. М. Активні методи навчання під час вивчення економічних дисциплін [Текст] / Г. М. Гайдучик, Т. Б. Іванюк // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2006. – Вип. 45. – С. 88–93.

8. Горбунова, Т. В. Технологии профессионального образования: гештальтподход к обучению в системе профессионально-педагогического образования [Текст] / Т. В. Горбунова // Сред. проф. образование. – 2009. – № 1. – С. 35–38.
9. Григорова, Е. Н. Экспресс-методы формирования воображения у студентов [Текст] / Е. Н. Григорова, А. Н. Дубовец // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2006. – Вип. 13. – С. 164–170.
10. Дементьева, О. М. Технология контекстного обучения в профессиональном образовании [Текст] / О. М. Дементьева // Сред. проф. образование. – 2008. – № 10. – С. 5–6.
11. Добрянський, І. А. Особливості, способи і прийоми організації активно-діалогічного навчання (з досвіду роботи) / І. А. Добрянський // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 47–54.
12. Ерусалимский, Я. М. Технология асинхронного обучения: опыт ЮФУ [Текст] / Я. М. Ерусалимский, И. М. Узнародов // Высш. образование в России. – 2009. – № 9. – С. 3–7.
13. Еш, С. Методологічні підходи використання новітніх технологій у процесі вивчення фінансових дисциплін [Текст] / С. Еш // Вища шк. – 2008. – № 8. – С. 60–70.
14. Єрко, Г. І. Інтерактивний метод навчання – дебати [Текст] / Г. І. Єрко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2007. – Вип. 50. – С. 43–47.
15. Ивановский, Р. И. Интерактивные ресурсы высокой сложности – новый этап развития современной технологии образования и научных исследований [Текст] / Р. И. Ивановский // Дистанцион. и виртуал. обучение : дайджест рос. и зарубеж. прессы. – 2007. – № 12. – С. 3–7.
16. Ілляшенко, Л. Активні форми навчання – необхідна умова підготовки фахівця-професіонала [Текст] / Л. Ілляшенко // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2008. – № 1. – С. 28–29.
17. Інноваційні технології навчання [Текст] / В. Т. Білоус [та ін.] // Основи організації та методики викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. Т. Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк, С. Я. Цимбалюк. – Іпрінь, 2001. – Модуль 3. – С. 64–77.
18. Кадиев, Р. И. Организация информатизации и инновационных технологий обучения в вузе [Текст] / Р. И. Кадиев // Alma mater : Вестн. высш. шк. – 2009. – № 3. – С. 41–44.
19. Казарин, А. Инновационные средства и технологии в системе обучения [Текст] / А. Казарин // Высш. образование в России. – 2006. – № 6. – С. 143–144.

20. Кирилюк, Л. Г. Активное обучение: инструментарий и методы [Текст] / Л. Г. Кирилюк // *Практ. психологія та соц. робота.* – 2005. – № 12. – С. 30–33; 2006. – № 1. – С. 43–50.
21. Ковальчук, Г. О. Теоретичні аспекти впровадження інноваційних технологій навчання у професійній підготовці економістів у системі неперервної освіти [Текст] / Г. О. Ковальчук // *Пробл. освіти : наук. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти.* – К., 2008. – Вип. 55. – С. 60–66.
22. Колесник, Н. К вопросу о применении традиционного и интерактивного обучения педагога [Текст] / Н. Колесник // *Alma mater : Вестн. высш. шк.* – 2006. – № 9. – С. 32–33.
23. Купчишина, Т. Активні форми і методи навчання [Текст] / Т. Купчишина // *Освіта. Технікуми, коледжі.* – 2008. – № 1. – С. 32–34.
24. Курбатов, О. П. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти [Текст] / О. П. Курбатов // *Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад.* – Х., 2005. – Вип. 10. – С. 163–171.
25. Лазарєв, М. І. Метод креативного навчання майбутніх інженерів технічних дисциплін [Текст] / М. І. Лазарєв, Н. П. Рубан // *Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад.* – Х., 2008. – Вип. 20. – С. 177–185.
26. Ли, Хой Исследование и практика модели обучения "Четыре в одном" = Research and practice of the "four in one" teaching model [Текст] / Хой Ли // *Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад.* – Х., 2007. – Вип. 17. – С. 14–17.
27. Луцик, І. Г. Використання інтерактивних методів як засіб створення інтенсивного освітнього середовища [Текст] / І. Г. Луцик // *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти.* – К., 2007. – Вип. 46. – С. 59–63.
28. Луцик, І. Г. Особливості застосування інтерактивних технологій навчання у педагогічних коледжах [Текст] / І. Г. Луцик // *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти* – К., 2008. – Вип. 53. – С. 46–50.
29. Макаренко, М. Б. Використання інноваційних технологій для підвищення мотивації навчальної діяльності студентів вищої школи [Текст] / М. Б. Макаренко // *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти.* – К., 2008. – Вип. 53. – С. 51–55.
30. Максимова, Н. Інтерактивні методи навчання: крок у майбутнє [Текст] / Н. Максимова, Л. Порох // *Рідна шк.* – 2008. – № 12. – С. 35–38.

31. Матвеева, Т. Инновационная образовательная технология формирования базовых компетенций студентов [Текст] / Т. Матвеева // Высш. образование в России. – 2006. – № 3. – С. 28–32.
32. Мозговий, В. Л. Удосконалення психолого-педагогічної підготовки інженерів-педагогів шляхом впровадження інноваційних технологій навчання [Текст] / В. Л. Мозговий // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2005. – Вып. 10. – С. 172–178.
33. Морозов, А. В. Креативные психолого-педагогические технологии как новая образовательная парадигма реализации обучения в высшей профессиональной школе [Текст] / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский // Креативная педагогика и психология : учеб. пособие для вузов по пед. специальностям / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – М., 2004. – Гл. 6. – С. 395–437.
34. Носаченко, І. М. Інноваційні освітні технології [Текст] / І. М. Носаченко // Пробл. освіти : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2006. – Вип. 44. – С. 7–10.
35. Олексенко, В. М. Експериментальна перевірка наукової концепції інноваційних технологій у підготовці майбутніх фахівців інженерних спеціальностей [Текст] / В. М. Олексенко // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – Вип. 16. – С. 134–141.
36. Олексенко, В. М. Інноваційні заходи щодо підготовки фахівців [Текст] / В. М. Олексенко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2006. – Вип. 44. – С. 37–43.
37. Олексенко, В. Стратегія, зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою [Текст] / В. Олексенко // Вісн. Вінниц. політехн. ін-ту. – 2005. – № 1. – С. 94–99.
38. Панина, Т. С. Современные способы активизации обучения [Текст] : учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова ; под ред. Т. С. Паниной. – 2-е изд., стереотип. – М. : Академия, 2006. – 176 с.
39. Пастернак, Т. А. Активні методи навчання іноземним мовам у немовних вищих навчальних закладах [Текст] / Т. А. Пастернак // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2008. – Вип. 53. – С. 81–83.
40. Перец, М. Використання інтерактивних технологій у вищому навчальному закладі [Текст] / М. Перец // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2005. – № 3. – С. 54–59.

41. Підбуцька, Н. В. Використання активних методів навчання для формування конфліктологічної культури майбутніх інженерів-машинобудівників [Текст] / Н. В. Підбуцька // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – Вип. 16. – С. 383–389.
42. Полонська, Т. К. Портфоліо як складова системи моніторингу освітніх досягнень учнів основної школи [Текст] / Т. К. Полонська // Педагогіка и психологія. – 2009. – № 3. – С. 97–110.
43. Полякова, Т. Л. Використання інноваційних та традиційних підходів у викладанні англійської мови студентам технічних спеціальностей [Текст] / Т. Л. Полякова // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – Вип. 18–19. – С. 289–293.
44. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі [Текст] : навч. посіб. / Київ. нац. екон. ун-т ; за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К. : КНЕУ, 2007. – 528 с.
45. Пястолов, С. Обучение за рубежом: опыт "включенного наблюдения" [Текст] / С. Пястолов // Высш. образование в России. – 2007. – № 4. – С. 152–158.
46. Репьев, Ю. Г. Интерактивное самообучение [Текст] : монография / Ю. Г. Репьев. – М. : Логос, 2004. – 243 с.
47. Рубан, Н. П. Інтегровані дидактичні засади креативного навчання студентів технічних дисциплін [Текст] / Н. П. Рубан // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2008. – Вип. 21. – С. 190–198.
48. Рубан, Н. П. Принципи розв'язання творчих задач для креативного навчання / Н. П. Рубан // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2009. – Вип. 24–25. – С. 400–410.
49. Савельєва, К. Інтерактивні технології навчання як засіб розвитку творчого потенціалу, професіонального ставлення майбутнього педагога [Текст] / К. Савельєва, Р. Сердюкова // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2008. – № 1. – С. 22–23.
50. Сахаров, В. И. От традиционного обучения к современным высокоэффективным образовательным технологиям [Текст] / В. И. Сахаров // Мир образования – образование в мире. – 2008. – № 3. – С. 223–230.
51. Січкарук, О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі [Текст] : навч.-метод. посіб. / О. Січкарук ; Ун-т економіки та права "Крок". – К. : Таксон, 2006. – 87 с.

52. Скубашевська, О. Дискурс як технологія навчання учнівської та студентської молоді [Текст] / О. Скубашевська // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2008. – № 1. – С. 31–35.
53. Смирнова, И. Э. Модели обучения (инновационные) [Текст] / И. Э. Смирнова // Высш. образование в России. – 2006. – № 3. – С. 96-100.
54. Тверезовська, Н. Т. Теоретичні та методичні основи розробки і впровадження інноваційних технологій у навчальний процес вищої школи [Текст] / Н. Т. Тверезовська // Пробл. освіти : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2007. – Вип. 47. – С. 3–7.
55. Тупчій, А. Використання інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку у ВНЗ [Текст] / А. Тупчій // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2008. – № 3. – С. 62–67.
56. Фіцула, М. М. Нові технології навчання [Текст] / М. М. Фіцула // Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Вид. 2-е, випр., доп. – К., 2007. – Гл. 2.5. – С. 173–186.
57. Циновнік, Т. В. Впровадження нових інноваційних технологій у навчальному процесі [Текст] / Т. В. Циновнік // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2007. – Вип. 47. – С. 116–122.
58. Чуб, Е. В. Интерактивное обучение как средство развития социально и профессионально значимых качеств обучаемых [Текст] / Е. В. Чуб // Инновации в образовании. – 2009. – № 4. – С. 140–148.
59. Шматков, Є. В. Інноваційні технології навчання [Текст] : навч. посіб. для магістрів спец. 800000.5 "Педагогіка вищої школи" та 8.00000.9 "Управління навч. закл." / Є. В. Шматков, О. Е. Коваленко ; Укр. інж.-пед. акад. – Х. : [б. в.], 2008. – 166 с.
60. Шматков, Є. В. Новітні інноваційні технології навчання : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. інж.-пед. спец. [Текст] / Є. В. Шматков, Д. В. Коваленко ; Укр. інж.-пед. акад. – Х. : Контраст, 2008. – 172 с.
61. Юсупова, М. Ф. Аналіз результатів апробації та експлуатації програмних засобів інтерактивної системи навчання дисципліни "Нарисна геометрія" [Текст] / М. Ф. Юсупова // Теорія і практика управління соц. системами: філос., психологія, педагогіка, соціол. – 2009. – № 2. – С. 79–83.
62. Янушевич, О. Інтерактивні технології : до проблеми особистісно орієнтованої освіти [Текст] / О. Янушевич // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2006. – № 1. – С. 66–73.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЛЕКЦІЯ № 1

Інноваційні процеси як основа здійснення парадигмальних змін в освіті

План

1. Інновації й традиції, інновації і реформи.
2. Інноваційні теорії.
3. Життєвий цикл інноваційних процесів. Основні віхи історії філософсько-педагогічної думки. (Платон, Коменський, Дьюї).
4. Сучасна наукова картина світу. Модернізація традиційної системи навчання. Проблеми інноваційної діяльності.
5. Теорії модернізації середини ХХ ст. Відмітні ознаки і якісне своєрідність інноваційних процесів в освіті.
6. Методи вибору, прогнозування інноваційних процесів. Класифікація інноваційних моделей. Зміст, функції і класифікація інноваційних процесів.
7. Інноваційна політика держави в галузі освіти як механізм забезпечення безперервного оновлення і розвитку.
8. Сучасні моделі організації освітнього простору в установах різних типів. Програми, курси, підручники. Стандарти.

Основна література:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации. – М., 1991. – 159 с.
2. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах. – К., 2004. – 358 с.

3. Даниленко Л. І. Педагогічні інновації та інноваційні педагогічні технології: сутність та структура. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – 2005. – Випуск 40. – С. 270-276.
4. Даниленко Л. І., Паламарчук В. Ф. Наукові засади інноваційної діяльності в Україні // Пост методика. – 2004. – № 2, 3. – С. 11-19.
5. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике. – М., 1998. – 175 с.
6. Освітний менеджмент: Навч. посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К., 2003. – 400 с.
7. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. – К., 2005. – 417 с.
8. Паламарчук В. Ф., Даниленко Л. І. Тенденції розвитку інноваційних процесів у вищій освіті України. Вісник післядипломної освіти: Збірник наукових праць. Випуск 1 / Ред. кол.: В. В. Олійник (гол. ред.) та ін. – К., 2005. – С. 154.–167.
9. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3 17.
10. Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М., 1997. – 224 с.
11. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инновации. – М., 1991.
12. Довбищенко В. І. Правове забезпечення інноваційного освітнього процесу // Директор школи. – 1998. – № 18 (30).
13. Концепція Державної інноваційної політики України // Світ. – № 11.
14. Макагон Е. В., Моисеев В. Г., Авдеева И. Н., Бовть О. Б. Формирование готовности педагогов школ к инновационной деятельности. – Севастополь, 1997.
15. Макагон Е. В., Храброва В. Е. Инновационная деятельность школы. – Севастополь, 2005.
16. Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України / Даниленко Л., Довбищенко В., Мальований Ю., Ночвінова О. та ін. // Педагогічна газета. – 1999. – № 10 (64).

ЛЕКЦІЯ № 2

Традиційні та інноваційні методи і технології навчання в освітньому просторі

План

1. Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти. Гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів. Відмінності між стабільними та інноваційними процесами.
2. Основні інноваційні технології в освіті. Сучасні педагогічні технології. Співвідношення понять педагогічна та освітня технологія, методика, метод, техніка педагога.
3. Основні закони перебігу інноваційних педагогічних процесів, принципи управління ними, структура та динаміка розвитку. Типи структур інноваційних процесів – діяльнісна, суб'єктна, рівнева.
4. Умови ефективності інноваційних процесів в сфері педагогічної освіти.
5. Психологічні основи сучасних педагогічних технологій.

Основна література:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации. – М., 1991. – 159 с.
2. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загально-освітніх навчальних закладах. – К., 2004. – 358 с.
3. Даниленко Л.І. Педагогічні інновації та інноваційні педагогічні технології: сутність та структура. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – 2005. – Випуск 40. – С. 270-276.
4. Даниленко Л. І., Паламарчук В. Ф. Наукові засади інноваційної діяльності в Україні // Пост методика. – 2004. – № 2, 3. – С. 11-19.
5. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике. – М., 1998. –175 с.
6. Освітний менеджмент: Навч. посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К., 2003. – 400 с.
7. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. – К., 2005. – 417 с.
8. Паламарчук В. Ф., Даниленко Л. І. Тенденції розвитку інноваційних процесів у вищій освіті України. Вісник післядипломної освіти: Збірник наукових праць. Випуск 1 / Ред. кол.: В. В. Олійник (гол. ред.) та ін. – К., 2005. – С. 154–167.
9. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3-17.
10. Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М., 1997. – 224 с.

11. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инновации. – М., 1991.
12. Довбищенко В. І. Правове забезпечення інноваційного освітнього процесу // Директор школи. – 1998. – № 18 (30).
13. Концепція Державної інноваційної політики України // Світ. – № 11.
14. Макагон Е. В., Моисеев В. Г., Авдеева И. Н., Бовть О. Б. Формирование готовности педагогов школ к инновационной деятельности. – Севастополь, 1997.
15. Макагон Е. В., Храброва В. Е. Инновационная деятельность школы. – Севастополь, 2005.
16. Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України / Даниленко Л., Довбищенко В., Мальований Ю., Ночвінова О. та ін. // Педагогічна газета. – 1999. – № 10 (64).

ЛЕКЦІЯ № 3

Особистісно-орієнтована освіта: традиційні та інноваційні методи навчання у виші

План

1. Підходи до навчання та їх вплив на культуру (системний, гуманістичний, диференційований, інформаційний, діяльнісний, компетентнісний, технологічний, кластерний). Шляхи впровадження інноваційних технологій навчання. (Модульно-рейтингова технологія навчання. Модульно-розвивальна технологія навчання. Блочне навчання та його особливості).
2. Класифікація методів навчання. Функції методів навчання.
3. Традиційна класифікація (Перовський Н. П., Лордкіпанідзе Г. А.). Практичні методи: досвід, вправи, навчальна практика та ін.; наочні: ілюстрація, демонстрація, спостереження та ін.; словесні пояснення: розповідь, бесіда, інструктаж, лекція, дискусія та ін.; робота з книгою: читання, конспектування, цитування, складання плану, реферування.
4. Класифікація за типом пізнавальної діяльності (Лернер І. Н., Скаткін А. В.), 5 методів навчання (пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий, або евристичний метод, дослідницький метод).
5. Активні методи навчання: сутність, поняття (ігрове / соціальне / імітаційне моделювання; ділові ігри; аналіз конкретних ситуацій,

кейси, рольові ігри, семінари, повторювально-узагальнюючі уроки, конференції, диспути, діалоги, проблемне навчання, самостійна робота, захист рефератів, індивідуальна робота, творчі роботи, доповіді, повідомлення; тестування, програмований контроль, дослідницька робота, відеометоди: перегляд, навчання через Інтернет, контроль та ін.).

6. Бінарні класифікації. Методи викладання: інформаційний; пояснювальний; пояснювально-спонукальний. За дидактичними цілями (Данилов В. А., Єсіпов П. Н.): методи, які сприяють первинному засвоєнню матеріалу (бесіда, читання книг); методи, які сприяють закріпленню і вдосконаленню знань (практика, справи); спонукаючий.
7. Інтернет-орієнтовані педагогічні технології, зокрема, менторство. Листування по електронній пошті, спілкування в чатах.
8. Парне навчання, наприклад репетиція. Спільна творча робота. Обмін рецензіями на роботи один одного. Колективне навчання. Відеометоди: перегляд, навчання через Інтернет, контроль.

Основна література:

1. Алгоритмічно-дійові методи навчання [Текст] // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. / за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К., 2007. – Розд. 3. – С. 194–36.
2. Вашків, О. Використання модерації у сучасному навчальному процесі [Текст] / О. Вашків, Л. Вашків // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2008. – № 4. – С. 117–122.
3. Ворох, А. О. Досвід запровадження активних форм і методів навчання у вищій інженерній освіті України (20–і–30-ті рр. ХХ ст.) [Текст] / А. О. Ворох // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – Вип. 16. – С. 179–187.
4. Впровадження інтерактивних методів виховання у практику роботи школи [Текст] // Позаклас. час : на допомогу вчителю. – 2008. – № 8. – С. 7–8.
5. Гавронская, Ю. "Интерактивность" и "интерактивное обучение" [Текст] / Ю. Гавронская // Высш. образование в России. – 2008. – № 7. – С. 101–104.
6. Гайворонська, Н. Новітні технології навчання [Текст] / Н. Гайворонська, Т. Шугай // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2008. – № 2. – С. 45–47.
7. Гайдучик, Г. М. Активні методи навчання під час вивчення економічних дисциплін [Текст] / Г. М. Гайдучик, Т. Б. Іванюк // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки

- України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2006. – Вип. 45. – С. 88–93.
8. Горбунова, Т. В. Технологии профессионального образования: гештальтподход к обучению в системе профессионально-педагогического образования [Текст] / Т. В. Горбунова // Сред. проф. образование. – 2009. – № 1. – С. 35–38.
  9. Григорова, Е. Н. Экспресс-методы формирования воображения у студентов [Текст] / Е. Н. Григорова, А. Н. Дубовец // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2006. – Вип. 13. – С. 164–170.
  10. Дементьева, О. М. Технология контекстного обучения в профессиональном образовании [Текст] / О. М. Дементьева // Сред. проф. образование. – 2008. – № 10. – С. 5–6.

ЛЕКЦІЯ № 4

Загальна характеристика модульних і локальних педагогічних технологій

План

1. Поняття модульних технологій.
2. Характеристика технології раннього навчання М. Зайцева, Г. Домана.
3. Концептуальні положення технології розвитку творчої особистості, характеристика основних методів.
4. Педагогічні технології в системі навчання предметам математичного циклу.
5. Творчі лабораторії в освітніх закладах.
6. Трансформація модульних педагогічних технологій в освітній галузі "Початкове навчання". Технологія створення "педагогічних майстерень".

Основна література:

1. Добрянський, І. А. Особливості, способи і прийоми організації активно-діалогічного навчання (з досвіду роботи) / І. А. Добрянський // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 47–54.
2. Ерусалимський, Я. М. Технология асинхронного обучения: опыт ЮФУ [Текст] / Я. М. Ерусалимський, И. М. Узнародов // Высш. образование в России. – 2009. – № 9. – С. 3–7.
3. Еш, С. Методологічні підходи використання новітніх технологій у процесі вивчення фінансових дисциплін [Текст] / С. Еш // Вища шк. – 2008. – № 8. – С. 60–70.

4. Єрко, Г. І. Інтерактивний метод навчання – дебати [Текст] / Г. І. Єрко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К., 2007. – Вип. 50. – С. 43–47.
5. Ивановский, Р. И. Интерактивные ресурсы высокой сложности – новый этап развития современной технологии образования и научных исследований [Текст] / Р. И. Ивановский // Дистанцион. и виртуал. обучение : дайджест рос. и зарубеж. прессы. – 2007. – № 12. – С. 3–7.
6. Ілляшенко, Л. Активні форми навчання – необхідна умова підготовки фахівця-професіонала [Текст] / Л. Ілляшенко // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2008. – № 1. – С. 28–29.
7. Інноваційні технології навчання [Текст] / В. Т. Білоус [та ін.] // Основи організації та методики викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. Т. Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк, С. Я. Цимбалюк. – Іпрінь, 2001. – Модуль 3. – С. 64–77.
8. Кадиев, Р. И. Организация информатизации и инновационных технологий обучения в вузе [Текст] / Р. И. Кадиев // Alma mater : Вестн. высш. шк. – 2009. – № 3. – С. 41–44.
9. Казарин, А. Инновационные средства и технологии в системе обучения [Текст] / А. Казарин // Высш. образование в России. – 2006. – № 6. – С. 143–144.
10. Третьяков П. И., Сенновский И. Б. Технология модульного обучения в школе: Практико-ориентированная монография / Под ред. П. И. Третьякова. – М.: Новая школа, 1997. – 352с.
11. Юцявичене П. А. Теория и практика модульного обучения – Каунас, 1989. – 286 с.
12. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1998. – 344 с.
13. Голощёкина Л. П., Збаровский В. С. Модульная технология обучения: Методические рекомендации. – СПб: ЮНИТИ-ДАНА, 1993. – 135 с.
14. Яковлева О., Кондратьева Н., Семенова М. Модернизация образования: модульное обучение. – М.: Издательский дом "Первое сентября". Еженедельная учебно-методическая газета "Математика" № 15, № 19, 2004 г.
15. www.festival.1september.ru

ЛЕКЦІЯ № 5

Технології інтерактивного навчання і виховання

План

1. Концепція та технологія інтерактивного навчання.
2. Етапи ІАН (інтерактивного навчання). Характеристика інтерактивного навчання.
3. Інтерактивні технології кооперативного навчання: навчання в парах; ротаційні (змінювані) трійки; два – чотири – всі разом; "карусель".
4. Інтерактивні технології кооперативно-групового навчання: обговорення проблеми в загальному колі; "мікрофон"; незакінчені речення; мозковий штурм; навчаючи – учусь; кейс-метод; вирішення проблеми.
5. Технології ситуативного моделювання: симуляції; спрощене судове слухання; розігрування ситуацій за ролями.
6. Технології опрацювання дискусійних питань: метод-прес; "займи позицію"; "зміни позицію"; неперервна шкала думок; дискусія; дебати.

Основна література:

1. Активні та інтерактивні методи навчання / Укладач Кравчина О. С. – К.: ЦППО АПН України, 2003. – 32 с.
2. Гін А. Безкровна атака: Технологія проведення навчального мозкового штурму: [Цікава і проста форма навчальної діяльності] // Завуч (Перше вересня). – 2000. – № 8. – С. 7-8.
3. Горшкова В. В. Межсубъективные технологии диалога в процессе обучения // Дидакт. – 2002. – № 1. – С. 25-31.
4. Гра "Дебати": принципи, методи та організація // Все для вчителя. – 1998. – № 13-14. – С. 13-15.
5. Гражданское образование: содержание и активные методы обучения / Под ред. С. Шехтера и Н. Воскресенской. – Второе издание. – М.: ЗАО Учительская газета. – 1998. – 190 с.
6. Губань О. Інтерактивні методи у виробничому навчанні учнів професійно-технічних училищ // Світло. – 2003. – № 1. – С. 79-82.
7. Гузеев В. В. Интерактивные приёмы // Гузеев В. В. Педагогическая техника в контексте образовательной технологии. – М., 2001. – С. 21-52.
8. Інтерактивне навчання: [Добірка статей] // Початкова школа. – 2006. – № 44. – С. 1-23.
9. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент обучения нового опыта // Педагогика. – 2000. – №7. – С. 12-18.

10. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. // Початкова школа. – 2005. – № 2.
11. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 57-60.
12. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6. – С. 7-10.
13. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: Розвиток комунікативних і мовленнєвих умінь // Дивослово. – 2004. – № 10. – С. 2-11.
14. Курінчик Л. "Мозкова атака" // Шкільний світ. – 2002. – № 15. – С. 3.
15. Махмутов М. І. Сучасний урок. – М., 1985.
16. Освіта для демократії в Україні. Інформаційний бюлетень. – К., 2000. – Випуск 2. – 8 с.
17. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8-10.
18. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
19. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці // Доба. 2002. – № 2. – С. 2-6.
20. Симоненко Н. Є. Інтерактивні методи в гуманітарній освіті // Управління школою. – 2005. – № 34. – С. 18-21.
21. Сиротинко Г. Шляхи оновлення освіти: Науково-методичний аспект. Інформаційно-методичний збірник. – Х.: Видав. гр. "Основа", 2003. – 96 с.
22. Ситник Г. Технології превентивного виховання школярів: Практичний посібник. – Рівне: Юлат, 1999.
23. Сучасні шкільні технології. У 2-х частинах. Частина 1 / Упорядники І. Рожнятовська, В. Зоц. – К.: Редакція загальнопедагогічних газет, 2004. – С. 5-30.
24. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2003.
25. Хайруліна Т. Г. Активні методи навчання та виховання // Відкритий урок. – 2001. – № 1-2. – С. 64-76.

Додаткова література:

1. Алексютина Н. Диалог на равных: Такое возможно при коллективном способе обучения // Учительская газета. – 2002. – №7. – С.11.
2. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку // Початкова школа. 2007 – № 7.
3. Боровская О. Р. Использование интерактивных форм обучения в украинской в школе. – 2001. – № 4. – С. 70-71.

4. Васильєва Н. М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу // Управління школою. – 2005. – № 34. – С. 22-24.
5. Вишневецька К. Імітаційно-рольове навчання як процес підвищення комунікативної культури студентів економічної вищої школи // Педагогіка вищої та середньої школи. Зб. наук. праць. Випуск 11. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 211-216.
6. Вольфовська Т. О. Визначення рівня сформованості інтерактивних умінь особистості на етапах соціалізації // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 3/4. – С. 141-148.
7. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи // Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229-232.
8. Джойс Б., Вейл М. "Дерево рішень": Метод всех возможных вариантов организации дискуссии // Учительская газета. – 2001. – № 28-29. – С. 78-80.
9. Єльнікова О. В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 3-4 (14-15). – С. 71-74.
10. Єльнікова О. В. Інтерактивне навчання – засіб модернізації освіти у сучасній школі // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / Редкол.: Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2002. – Вип. 24. – С. 84-88;
11. Єльнікова О. В. До питань інформатизації управління загально-освітнім навчальним закладом // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 5-6. – С. 72-74.
12. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання // Початкова школа. – 2006. – № 3.
13. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. // Початкова школа. – 2006. – № 8.

ЛЕКЦІЯ № 6

Особливості та місце e-learning у вищій освіті

План

1. E-learning як система електронного навчання.
2. Стандарти і специфікації на електронні навчальні матеріали та технології, дистанційні засоби навчання.
3. Засоби e-learning: електронні підручники, освітні послуги та технології.

4. Самостійна робота з електронними матеріалами, з використанням персонального комп'ютера, КПК, мобільного телефону, DVD-програвача, телевізора.
5. Змішане навчання (ЗН) (blended learning) – єдино правильний формат навчання.
6. Тренінгова форма навчання.
7. Khan Academy (<http://khanacademy.org/>) найпопулярніший сайт онлайн навчання в світі (безкоштовний освітній сайт з навчальними відео і вправами для самоперевірки).

Основна література:

1. Брінклі А. Мистецтво бути викладачем: Практ. посіб. / Десантс Б., Флемм М. та ін. За ред. Сидоренка О. І. – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2003. – 144 с.
2. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: „К.І.С.”, 2003. – 296 с.
3. WebSoft – <http://tools.hrm.ru>.

ЛЕКЦІЯ № 7

Електронний навчально-методичний комплекс: склад, структура, призначення

План

1. Електронний навчально-методичний комплекс (далі – ЕНМК) як новий тип засобів навчання. Мета створення електронних навчально-методичних комплексів.
2. Призначення електронних навчально-методичних комплексів (для навчально-методичного забезпечення очного, очно-дистанційного навчання та процесу підготовки обдарованих учнів до участі у творчих конкурсах, турнірах, олімпіадах).
3. Загальні принципи створення електронних навчально-методичних комплексів.
4. Специфічні принципи створення електронних навчально-методичних комплексів.
5. Дидактичні функції ЕНМК: інформаційна, структурно-систематизуюча, мотиваційно-стимулююча, інтерактивна функції та функція закріплення, контролю і самоконтролю.
6. Управління створенням ЕНМК.

7. Понятійний апарат "інформаційних технологій". Класифікація інформаційних технологій, що використовуються в діяльності фахівця освітньої сфери.
8. Комп'ютерні програми навчального призначення. Дидактичні вимоги до ІТН навчання у виші.

Основна література:

1. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти – Вінниця: Планер, 2005 – 366 с.
2. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2003 –192 с.
3. Теория и практика дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; Под редакцией Е. С. Полат. – М.: Издательский центр "Академия", 2004 – 416 с.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Інноваційні освітні процеси

План

1. Інноваційні процеси в освіті. Інновація як об'єкт. Зміст, функції і класифікація інноваційних процесів.
2. Методичні рекомендації та документи, необхідні для проведення інноваційної освітньої діяльності (Концепція державної інноваційної політики України; Закон України "Про інноваційну діяльність"; Положення "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності"; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки).
3. Психологічні бар'єри в інноваційної діяльності педагога та шляхи їх подолання.
4. Види інноваційної діяльності: науково-дослідницькі роботи, дослідно-конструкторські роботи, технологічні роботи, підготовка виробництва і проведення промислових випробувань, придбання патентів, ліцензій і ноу-хау, інвестиційна діяльність, сертифікація та стандартизація, маркетинг і організація ринків збуту, підготовка і перепідготовка кадрів для інноваційної діяльності.
5. Авторська програма. Авторський колектив.

Основні поняття теми: інновація, інноватика, інноваційний процес, інноваційна діяльність.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

1. Співвіднести поняття "творчість", "інновація", "креативність", "новація", "нововведення".
2. Чому практика освіти потребує зміни процесів?
3. Контент-аналіз психолого-педагогічних праць з питань педагогічної інноватики та інноваційного менеджменту.
4. Підготувати повідомлення про інноваційний навчальний заклад.

Індивідуальне завдання: підготувати повідомлення "Основні положення Закону про освіту, що визначають професійну діяльність вчителя". Профільна школа. Зміст і структура варіативних курсів. Експериментальні майданчики.

Список літератури:

1. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике. Обучение на основе исследования, игр, дискуссии, анализ зарубежного опыта. – Рига, 1995.
2. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежной школе. // Педагогика. – 1994. – № 5.
3. Поляков С. Д. Психопедагогика воспитания и обучения: Опыт популярной монографии. М.: Новая школа, 2004. – 304 с.
4. Слостенин В. А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М.: Академия, 2005.
5. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. – М., 1997.
6. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика: Научное издание. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
7. Юсуфбекова Н. Р. Педагогическая инноватика как направление методологических исследований // Педагогическая теория: Идеи и проблемы. – М., 1992. – С. 20-26.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Технологічний підхід в освіті та історія виникнення педагогічної технології

План

1. Три підходи до визначення поняття "освітня технологія".
2. Технологічний підхід, особливості його реалізації у сфері освіти. Підвищення ефективності навчання у виші засобами сучасних педагогічних технологій.
3. Використання терміну "технологія" в галузі виховання.
4. Критерії, за якими можна судити, що діяльність викладача організована на технологічному рівні.
5. Логіка проектування викладачем технології навчання.

Основні поняття теми: технологія, освітня технологія, технологічний підхід, педагогічна технологія.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

1. Закономірності функціонування педагогічних систем. Специфічні особливості вишівської педагогічної системи.

2. Освітні технології. Основні завдання педагогічних технологій. Складові педагогічних технологій.

3. Дайте визначення технології навчання як процесу результату.

4. Які функції реалізує технологія навчання?

- за вибором студентів:

1. Підготувати повідомлення про одну інноваційну педагогічну технологію.

Індивідуальне завдання: Особливості інноваційної діяльності педагога. Дослідницька позиція педагога і його здатність до вирішення педагогічних проблем.

Індивідуальне завдання: випишіть із зазначеної літератури параметри педагогічного аналізу інноваційної діяльності вчителя і ознаки їхнього прояву. Висловіть свою думку з цього питання, розробіть анкету для педагогів з виявлення їх ставлення до інновацій.

Список літератури:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – Київ, 2004. – С. 247-296.
2. Макагон Е. В. Формирование готовности педагогов к поисковой деятельности в условиях последиplomного образования: Диссертация на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.01. – 216 с.
3. Макагон К. В. До проблеми вивчення характеристик педагогічної діяльності в умовах інновацій // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон, 1998. – С. 23-28.
4. Морозов Е. П., Пидкасистый П. И. Подготовка учителя к инновационной деятельности // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 88–92.
5. Остапчук О. Є. Діяльність учителя: готовність до інновацій. – Кривий Ріг, 2004. – С. 155.
6. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия. – М., 1989. – 271 с.
7. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. – М., 1997. – С. 52-103.
8. Семенюк Т. Творчий пошук педагога-дослідника // Рідна школа. – 1997. – № 2 – С. 14-18.
9. Хомерики О. Г. Инновация в практике обучения // Педагогика. – 1993. – № 2. – С. 41-44.
10. Ярошенко О. Г. Формирование у учителей общеобразовательных школ готовности к освоению передового педагогического опыта: Автореф. диссерт. на соиск. уч. ст. канд. пед. наук: 13.00.01 – К., 1987. – 24 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Поняття про педагогічні технології та їх ознаки

План

1. Сутність поняття педагогічна технологія, технологія як наука про майстерність.
2. Сутність та особливості педагогічної технології – освітня технологія, педагогічна технологія, технологія навчання (виховання, управління педагогічним процесом).
3. Класифікація педагогічних технологій: за рівнем застосування, за провідним чинником психічного розвитку, за філософською основою, за науковою концепцією засвоєння досвіду, за ставленням до дитини, за типом організації та управління пізнавальною діяльністю.
4. Головні ознаки педагогічної технології.

Основні поняття теми: технологія, педагогічна технологія, освітня технологія, класифікація педагогічних технологій.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

1. Вплив новітніх технологій на всі стадії навчального процесу (підготовка лекцій, проведення занять, взаємодія із слухачами та ін.).
2. Традиційні і нові технології у навчальному процесі (імітаційні і неімітаційні технології).
3. Джерела педагогічних технологій.

- за вибором студентів:

1. Сформулюйте принципи, які лежать в основі проектування інноваційних технологій навчання у ВНЗ.
2. Чому використання терміну "технологія" в галузі виховання і розвитку особистості багатьма авторами вважається некоректним?
3. Назвіть критерії, за якими можна судити, що діяльність викладача організована на технологічному рівні.

Індивідуальне завдання: що являє собою класифікація педагогічних технологій Г.К. Селевко? Скласти перелік документів, якими керується у своїй роботі вчитель загальноосвітньої школи. Створити глосарій з основних понять теми.

Список літератури:

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989.

2. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж, 1977.
3. Беспалько В. П., Татур Ю. Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов. – М., 1989.
4. Боголюбов В. И. Педагогическая технология: эволюция понятия // Советская педагогика. – № 9. – 1991.
5. Бордовский Г. А., Извозчиков В. А. Новые технологии обучения: вопросы терминологии // Педагогика, № 5, 1993. – С. 12-16.
6. Гузеев В. В. Лекции по педтехнологии. – М.: Знание, 1992.
7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – Київ, 2004. – С. 247-296.
8. Ильина Т. А. Понятие "педагогическая технология" в современной буржуазной педагогике // Сов. педагогика. – № 9. – 1971.
9. Ильясов И. И. Структура процесса обучения. – М., 1986.
10. Кларин М. В. Развитие педагогической технологии и проблемы теории обучения // Советская педагогика. – № 4. – 1984. – С. 117-122.
11. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. – М.: Народное образование, 1998.
12. Макагон К. В. До проблеми вивчення характеристик педагогічної діяльності в умовах інновацій // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон. – 1998. – С. 23-28.
13. Остапчук О. Є. Діяльність учителя: готовність до інновацій. – Кривий Ріг, 2004. – С. 155.
14. Селевко П. К. Современные преподавательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998.
15. Суд над системой образования: стратегия на будущее: сб. / под ред. У. Д. Джонсона. – М., 1991.
16. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М., 1984.
17. Талызина Н. Ф. Формирование познавательной деятельности уч-ся. – М.: Знание, 1983.
18. Унш И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. – М., 1990
19. Фрадкин Ф. А. Гаврилин А. В. Технология формирования личности в рефлексологической педагогике // История пед. технологии. – М., 1993. – С. 23-25.
20. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология как учебная дисциплина // Педагогика. – № 2. – 1993. – С. 66-70.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Технології проблемного навчання.

Проблемні методи

План

1. Сутність і особливості проблемного навчання. Зміст проблемного питання, проблемного завдання і проблеми.
2. Методи проблемного навчання залежно від способу подання навчального матеріалу (проблемних ситуацій) і ступеня активності учнів: метод монологічного викладу, розмірковуючий метод викладу, діалогічний метод викладу, евристичний метод навчання, дослідницький метод і метод програмованих завдань.
3. Способи, умови створення проблемних ситуацій. Способи розв'язання проблем: фронтальні, групові, індивідуальні.
4. Функції проблемного навчання.
5. Роль і місце проблемного навчання на різних етапах навчального процесу у вищій школі.

Основні поняття теми: технологія, педагогічна технологія, освітня технологія, класифікація педагогічних технологій.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

1. Основні характерні етапи проблемного навчання.
2. Рівні повноти проблемного навчання. Умови ефективності проблемного навчання.
3. Види діяльності викладачів і студентів під час проблемної лекції та проблемного семінару.
4. Роль педагога в проблемному навчанні.

- за вибором студентів:

1. Місце проблемного навчання в педагогічних концепціях. Концептуальні основи проблемного навчання.
2. Роль і місце проблемного навчання на різних етапах навчального процесу у вищій школі.
3. Створення проблемних ситуацій під час вивчення математики.

Індивідуальне завдання: оформіть повідомлення на одну з тем:

1. Навчальна дискусія – один з методів проблемного навчання.
2. Десять дидактичних способів створення проблемних ситуацій, які можуть бути взяті педагогом за основу створення варіативної програми проблемного навчання.
3. Умови ефективності проблемного навчання.

Список літератури:

1. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М., 1972.
2. Махмутов М. И. Проблемное обучение: Основные вопросы теории. – М., 1972.
3. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы. – М., 1986.
4. Обучение и развитие // Под ред. Л.В. Занкова. – М., 1975.
5. Пальчевский Б. В., Фридман Л. Учебно-методический комплекс средств обучения // Советская педагогика. – № 6. –1991. – С. 26-32.
6. Пейперт С. Переворот в сознании: дети, компьютеры и плодотворные идеи / Пер. с англ. – М., 1989.
7. Селевко П. К. Современные преподавательские технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998.
8. Фрадкин Ф. А. Гаврилин А. В. Технология формирования личности в рефлексологической педагогике // История пед. технологии. – М., 1993. – С. 23-25.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Використання ІТН в інтерактивному навчанні студентів

План

1. Етапи ІАН (інтерактивного навчання). Характеристика інтерактивного навчання.
2. Деякі інтерактивні технології і методи (робота в малих групах – у парах, ротаційних трійках, "два, чотири, разом"; метод каруселі; лекції з проблемним викладом; евристична бесіда; уроки семінари (у формі дискусій, дебатів); конференції; ділові ігри; використання засобів мультимедіа (комп'ютерні класи); технологія повноцінної співпраці; технологія моделювання, або метод проєктів.
3. Інтерактивні технології кооперативного навчання (навчання в парах; ротаційні (змінювані) трійки; два – чотири – всі разом; "карусель").
4. Інтерактивні технології кооперативно-групового навчання (обговорення проблеми в загальному колі; "мікрофон"; незакінчені речення; мозковий штурм; навчаючи – учусь; кейс-метод; вирішення проблеми).

5. Технології ситуативного моделювання (симуляції; спрощене судове слухання; розігрування ситуацій за ролями).
6. Технології опрацювання дискусійних питань (метод-прес; "займи позицію"; "зміни позицію"; неперервна шкала думок; дискусія; дебати).

Основні поняття теми: інтерактивного навчання, конференції, ділові ігри; використання засобів мультимедіа (комп'ютерні класи); технологія повноцінної співпраці; технологія моделювання, або метод проектів.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

Використання програмного продукту Skype в навчальній діяльності. Методика проведення Веб-занять та Веб-конференцій за допомогою програми Skype. Можливості Веб-конференцій, їх опції.

- за вибором студентів:

Програма Інтел® "Навчання для майбутнього" у світі та в Україні. Програма Інтел ISEF. Програма Інтел® "Шлях до успіху".

Індивідуальне завдання: Особливості організації та здійснення дистанційного навчання.

Список літератури:

1. Дистанционное обучение: Учебное пособие / Под ред. Е. С. Полат. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998. – С. 186-187.
2. Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи / Н. В. Вовковінська, Ю. О. Дорошенко, Л. М. Забродська, Л. М. Калініна, В. С. Коваль та ін.; За ред. В. М. Мадзігона, Ю. О. Дорошенка. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 272 с.
3. Пометун О. І. та інші. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 192 с. : іл.
4. Селевко Г. К. Проектуємо комп'ютерний урок // Відкритий урок. – 2006. – № 3-4. – С. 19-25
5. Хуторской А. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. – Санкт-Петербург, 2004. – 539 с.
6. <http://school-collection.edu.ru>,
7. <http://school-collection.edu.ru/about/filling/textbook/>
8. www.orenedu.ru
9. <http://www.smartboard.ru/>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Проектна технологія

План

1. Історія виникнення технології. Педагогічне проектування.
2. Навчальне проектування, його етапи та форми. Основні вимоги, які висуває проектна технологія до її організації.
3. Типи проектів. Дослідницькі проекти. Творчі. Ігрові. Інформаційні. Практико-орієнтовані.
4. За характером контактів проекти поділяються на внутрішні та міжнародні. За кількістю учасників проекти бувають особистісні, парні та групові.
5. За тривалістю проведення проекти розрізняють короткодючі (кілька уроків з програми одного предмета), середньої тривалості (від тижня до місяця), довготривалі (кілька місяців).
6. Мішаний тип проекту.

Основні поняття теми: проектна технологія, телекомунікаційні проекти, етапи роботи над проектом, інтегровані проекти.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

Функції, які виконує вчитель під час організації навчального проектування.

Підвищення якості навчання на основі проектної діяльності. Проектна організація навчального процесу з використанням інформаційних технологій. Підготовка майбутніх учителів до роботи в телекомунікаційних освітніх проектах.

- за вибором студентів:

Використання Веб-квестів у навчальному процесі. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання Веб-квестів. Організація самостійної роботи студентів за допомогою Веб-квестів. Можливі Інтернет-проекти.

Індивідуальне завдання: Метод телекомунікаційних проектів. Основні етапи роботи над проектом: організаційний; вибір та обговорення головної ідеї, цілей і завдань майбутнього проекту; обговорення методичних аспектів та організація роботи учнів; структурування проекту з виділенням підзадач для певних груп; робота над проектом; підбиття підсумків, оформлення результатів; презентація проекту.

"Моя Веб-сторінка", "Родове дерево", "Моя родослівна", "Зустріч з друзями", "Електронна газета". Стендові проекти (оформлення наочного матеріалу, тексту й ілюстрацій з допомогою засобів Microsoft Publisher): випуск щотижневих "Студентських новин", рубрика: "Мережа – Internet". Проект грамота (диплом) переможцю будь-якого конкурсу або олімпіади. Титульна сторінка улюбленої книги. Афіша для кінотеатру про прем'єру фільму (спектаклю). Листівка або запрошення на свято для своїх друзів. Інтегровані проекти (форма – групова, використання мультимедіа коштів, програмно-технічного комплексу АСТІVboard): "Історичні корені української чарівної казки", "Сонячна система", "Космос", "Галактика", "Вулкани", "Цунамі", "Тваринний і рослинний світ", "Герб або емблема факультету, групи, спортивної команди", "Вітальна листівка", "Генеалогічне древо своєї сім'ї". Ребуси, кросворди з будь-якої теми. У процесі розробки проекту студентами використовуються різні інструментальні програмні засоби та додатки: системи програмування, системи обробки графіки, підготовки презентацій, текстові редактори, електронні таблиці, системи управління базою даних, засоби розробки Веб-сайтів та ін.

Список літератури:

1. Бабенко Т. А. Применение средств мультимедиа в процессе обучения будущих учителей информационным технологиям: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Армавир, 2003. – 201 с.
2. Белицын И. В. Лекционный мультимедийный комплекс как средство активизации учебно-познавательной деятельности обучающихся: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Барнаул, 2003. – 159 с.
3. Бернанд Смит. Общество, основанное на знании: политика Европейского Союза // Информационное общество. – 2002. – Вып. 1. – С. 8-21.
4. Всемирный доклад по образованию, 1998 г.: Учителя, педагогическая деятельность и новые технологии / ЮНЕСКО. – Париж: ЮНЕСКО, 1998. – 175 с.
5. Егорова Ю. Н. Мультимедиа как средство повышения эффективности обучения в общеобразовательной школе: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Чебоксары, 2000. – 196 с.
6. Жалдак М.І., Лапінський В.В., Шут М.І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: Посібник для вчителів // Вкладка газети "Інформатика". – 2004. – С. 41-48 (281-288).
7. Іщук Н. Ю. Застосування засобів мультимедіа у процесі підготовки економістів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації:

- Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – 20 с.
8. Клевцова Н. И. Методико-дидактические принципы создания и использования мультимедийных учебных презентаций в обучении иностранному языку: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Курск, 2003. – 189 с.
  9. Клемешова Н. В. Мультимедиа как дидактическое средство высшей школы: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Калининград, 1999. – 210 с.
  10. Косенко И. И. Изучение мультимедиа в процессе подготовки учителя информатики: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М: МПГУ, 1999. – 122 с.
  11. Пискунова Т. Г. Методика обучения и использования мультимедиа-систем в курсе информатики средней школы: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – СПб: РГПУ, 1999. – 236 с.
  12. Скалій О. В. Комп'ютерні технології диференціації процесу фізичного виховання школярів (на прикладі навчання плавання): Автореф. дис...канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / Львівський держ. ін-т фізичної культури – Л., 2002. – 24 с.
  13. Чайковська О. А. Формування музичних знань молодших школярів засобами мультимедійних технологій навчання: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2002. – 19 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Превентивні тренінгові технології

План

1. Соціальні передумови зростання кількості учнів з девіантною поведінкою.
2. Сутність превентивного виховання школярів. Діагностика у превентивній роботі з учнівською молоддю.
3. Методи превентивного виховання. Рольова гра. Дискусія в класі.
4. Функції превентивного виховання. Діагностично-прогностична. Корекційно-реабілітаційна. Освітньо-консультативна. Організаційно-методична. Інтегровано-просвітницька.
5. Тренінгові технології, консультування та підтримка розвитку особистих ресурсів лідера – рівного педагогу.

Основні поняття теми: превентивне виховання школярів, методи превентивного виховання, тренінгові технології.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

Досвід організації і впровадження просвітницької превентивної технології з популяризації норм здорового способу життя. Сучасні програми впровадження методу у навчальні, позашкільні заклади та мережу підліткових неформальних комунікацій. Роль лідера в превентивній роботі. Критерії ефективності превентивних технологій.

- за вибором студентів:

Принципи та етапи технології соціального консультування. Технології соціальної терапії у практиці установ соціальної роботи. Поняття, сутність, принципи, види соціальної реабілітації. Технології соціальної реабілітації.

Індивідуальне завдання: Основні етапи реабілітаційної технології в процесі соціальної роботи. Складові технології соціальної реабілітації: форми, методи, прийоми.

Список літератури:

1. Концепція превентивного виховання дітей і молоді (Окреме видання), 1998.
2. Красовицький М.Ю. Практична педагогіка виховання (Плай). Київ Івано-Франківськ, 2000.
3. Бех І. Д. Спадкові передумови розвитку особистості (Рідна школа), 1996. – № 7.
4. Ващенко І. Виховний ідеал. – Полтава, "Полтавський вісник", 1994.
5. Ситник Г. Технології превентивного виховання школярів. Рівненський ІІПО, 1996.
6. С. Кривцова, К. Мухаматулліна. Учитель і проблеми дисципліни. "Шкільний світ". – № 5(181). – лютий 2003.
7. Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності, зміцнення моральних засад суспільства (Окреме видання).
8. Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян". "Урядовий кур'єр", 1999. – № 18 (6 травня).
9. Указ Президента України від 28.01.2001 р. "Про додаткові заходи щодо запобігання дитячій бездоглядності". Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, 2001. – № 9 (травень).

10. Указ Президента України "Про затвердження "Комплексної програми профілактики злочинності на 2001 – 2005 рр." від 25.12.2000 р. № 1376/2000.
11. Указ Президента України "Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя" від 15. 03. 2002 р. № 258/2002.
12. Указ Президента України "Про Національну програму правової освіти населення" від 18.10.2001 р. № 992/2001.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Компетентнісний підхід в системі вищої освіти як один із засобів підвищення професійної підготовки студентів ВНЗ

План

1. Складові поняття компетенції (знання, уміння, ставлення).
2. Основні характеристики компетентності: багатofункціональність універсальність; багатомірність; об'ємність; надпредметність та багатомірність; інтелектуальна насиченість; дієвість; соціальність.
3. Три типи компетенцій: 1. Професійна. 2. Мобільна 3. Ключова. Три основних групи компетенцій у класичній карті компетенцій управлінської і гуманітарної освіти: аналітичні, системні та комунікативні.
4. Навчання в рамках модульного підходу, заснованого на компетенціях освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості.
5. Три етапи процесу становлення компетентнісного підходу.
6. Ієрархічна структура системи компетентностей в освіті. Рівні – ключові компетентності (міжпредметні та надпредметні компетентності), загальногалузеві компетентності, предметні компетентності.

Основні поняття теми: трансформаційні зміни В освітніх системах; знаннєво-предметна і культурно-компетентнісна парадигми; знаннєва педагогіка; компетентнісно-орієнтоване навчання; компетентнісний підхід; компетентність; ключові компетентності; загально-галузеві компетентності; предметні компетентності; професійна компетентність; педагогічна компетентність.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

Ключові компетентності в Україні, визначені як орієнтири для виявлення результативності освітнього процесу: навчальна, соціальна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, економічна (підприємницька), загальнокультурна, валеологічно-оздоровча та громадянська.

Які І. А. Зимня перераховує види ключових компетенцій?

- за вибором студентів:

У процесі розробки модульної програми, заснованої на компетенціях, кожен викладач зіткнеться з проблемою: як визначити розумне співвідношення вмінь і знань, як збалансувати їх таким чином, щоб у результаті освоєння модуля навчання які опанували необхідними компетенціями на професійному рівні?

Індивідуальне завдання: Фахівець повинен володіти трьома видами компетенцій: основними – для виконання основних дій; загальними – для виконання спільних дій; базовими – для виконання основних і спільних дій. Тобто рівень освоєних компетенцій порівнюється з необхідним рівнем професійної підготовки – завданням модуля.

Список літератури:

1. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
2. Бобиенко О. М. Ключевые компетенции личности как образовательный результат системы профессионального образования: Дис. к. пед. н. / Казанский гос. технол. университет. – Казань, 2005. – 186 с.
3. Гавришак Г. Р. Компетентність та ключові компетенції викладача ВНЗ. Матеріали регіонального науково-практичного семінару „Професійні компетенції та компетентності вчителя”, 28-29 листопада 2006 р. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. – С. 31-32.
4. Драч І. І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. Проблеми освіти: Наук. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – 2008. – Вип. 57. – С. 44–48.
5. Зимня И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал „Эйдос”. – 2006. – 5 мая . Доступ: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.

6. Кодлюк Я. П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: „К.І.С.“, 2004. – С. 10-11.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: „К.І.С.“, 2004. – С. 90.
8. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / За загальною редакцією В. Д. Шинкарука. Укладачі: Я. Я. Болубаш, К. М. Левківський, В. Л. Гуло, Л. О. Котоловець, Н. І. Тимошенко.. – К.: МОН України, ІТІЗО, 2008. – С. 2–8.
9. Краевский В. В. Общие основы педагогики: Учебное пособие для студентов и аспирантов педвузов. М. – Волгоград: Перемена, 2002. – 163 с.
10. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 3–10.
11. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти // Освіта України. – 2006. – № 45-46. – С. 6-7.
12. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство / Ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с. С. 18–19, 44–47.
13. Людські виміри трансформацій України до інформаційного суспільства: Проект ДФФД: № 09.07/33 Сумського державного університету / Під ред. Євдокимова А. Б., Мельника Л. Г., Корінцевої О. І. – Суми, 2007. – 25 с.
14. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: „К.І.С.“, 2004. – С. 5–15.
15. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: „К.І.С.“, 2004. – 112 с.
16. Олейникова О. Н. Европейское сотрудничество в области профессионального образования и обучения: Копенгагенский процесс. – М.: Центр изучения проблем профессионального образования, 2004. – 70 с.

17. Пометун О. І. Компетентісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. – К.: Презентація на нараді Центру тестових технологій 19.10.2004 р. – 10 с.
18. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: „К.І.С.“, 2004. – С. 15-25.
19. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів . – 2005. – № 23. – С. 20.
20. Програма розвитку ООН (ПРООН) /проект. Доступ: ukraine.unv.org/nc/ua/shcho-mi-robimo/print.html.
21. Рамен Д. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы / Пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 1999. – С. 19.
22. Репьев А. Компания умерла. Да здравствует компания! // Зеркало недели. – 2002. – № 37 (412). – С. 12.
23. Сень Л. В. Розвиток компетентісно орієнтованого навчання за кордоном. Матеріали регіонального науково-практичного семінару „Професійні компетенції та компетентності вчителя”, 28-29 листопада 2006 р. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006 – С. 14-17.
24. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – С. 8-10.
25. Смагіна Т. М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру . Доступ: <http://studentam.net.ua/content/view/7332/97/>
26. Терещук Г. В. Компетентісний підхід як фактор зближення освітніх систем. Матеріали регіонального науково-практичного семінару „Професійні компетенції та компетентності вчителя”, 28-29 листопада 2006 р. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. – С. 5-10.
27. Тушева В. В. Компетентісний підхід в системі вищої педагогічної освіти / Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції „Інтегративний характер ціннісних вимірів освіти в стандартах Болонського процесу”, травень 2008 року. – Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет. Доступ: http://www.bdpu.org/scientific_published/conf_2008.
28. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Отделение философии образования и теоретической педагогики РАО. – Центр „Эйдос”. Доступ: www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm; <http://www.eidos.ru/news/compet.html>.
29. McClelland D. C. Testing for Competence Rather Than for „Intelligence”// American Psychologist, 1973. Vol. 28, № 1. – P. 1-14.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Особливості та місце e-learning у вищій освіті

План

1. E-learning (скорочення від англ. Electronic Learning) як система електронного навчання, синонім таких термінів, як електронне навчання, дистанційне навчання, навчання з застосуванням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання, навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій.
2. Самостійна робота з електронними матеріалами, з використанням персонального комп'ютера, КПК, мобільного телефону, DVD-програвача, телевізора.
3. Змішане навчання (ЗН) (blended learning). Змішане навчання за певними моделями.
4. Стандарти і специфікації на електронні навчальні матеріали та технології, дистанційні засоби навчання.
5. Комп'ютерні інтерактивні дискусії двох основних категорій: синхронні ("чати") і асинхронні (електронна пошта, списки адресатів, Інтернет-форуми).

Основні поняття теми: e-learning. Compositica – соціальне електронне навчання. Brainshark вільний. Brainshark Pro. Lectora. Ruzuku. Udutu. Gamification. HTML 5 для мобільних. Adobe Прикордонний. Flipboard. Xyleme, Стилізація. mLearning-студія. Sum Total Toolbook. Content Curation (куратор контенту). Змішане навчання.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

Як думаєте, для реального використання в навчальному процесі і самостійного навчання, підходять безкоштовні відео від Khan Academy? Тільки навчальні відео можуть навчити дітей? Чи в гонитві за балами і значками (які вони отримують, переглянувши матеріал) вони втрачають інтерес до реального навчання тощо?

- за вибором студентів:

У чому основна проблема корпоративного e-learning?

Індивідуальне завдання: Тісна зв'язка з родинними бізнес-процесами e-learning – затребуване та ефективне (оцінка → навчання → тестування → ...). Khan Academy (<http://khanacademy.org/>) найпопулярніший сайт онлайн навчання в світі (безкоштовний освітній сайт з навчальними відео і вправами для самоперевірки).

Список літератури:

1. Брінклі А. Мистецтво бути викладачем: Практ. посіб. / Десантс Б., Флемм М. та ін. За ред. Сидоренка О. І. – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2003. – 144 с.
2. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: „К.І.С.”, 2003. – 296 с.
3. WebSoft – <http://tools.hrm.ru>.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Використання можливостей комп'ютерних технологій для забезпечення вдосконалення освітнього процесу (ЕКЛ)

План

1. Електронний конспект лекцій (ЕКЛ) як дидактично взаємопов'язані та доповнюючі одна одну частини (текстової та комп'ютерної).
2. Структура конспекту лекцій: текстова частина конспекту лекцій з розкриттям основного наукового змісту дисципліни та методичними рекомендаціями щодо самостійного вивчення навчального матеріалу.
3. Комп'ютерна частина конспекту лекцій – набори динамічних та статичних комп'ютерних слайдів по кожній з тем навчальної дисципліни.
4. Плюси і мінуси електронного конспекту.

Основні поняття теми: Електронний конспект лекцій. Структура конспекту лекцій. Текстова частина. Комп'ютерна частина.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

доведіть, що впровадження електронного конспекту лекцій, що не кардинально змінить навчальний процес, але зробить свій внесок у поліпшення рівня освіти.

Індивідуальне завдання: запропонуйте Ваш варіант ЕКЛ з вивченої дисципліни.

Список літератури:

1. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. – М., 1994.
2. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти – Вінниця: Планер, 2005. – 366 с.
3. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2003.– 192 с.
4. Теория и практика дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; Под редакцией Е. С. Полат, – М.: Издательский центр "Академия", 2004. – 416 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Технології використання Smart Board у навчальному процесі

План

1. SMART Board Interactive White Board – основний компонент програмно-технологічних навчальних комплексів, базовий інструмент ІКТ в системах освіти країн-учасниць Болонської угоди. Можливості програмного забезпечення інтерактивної дошки SMART Board.
2. Склад комплексу (інтерактивна дошка SMART Board (чутливий до дотику екран), власне програмне забезпечення, персональний комп'ютер, мультимедійний проектор і комунікаційне обладнання).
3. Програма-додаток з назвою Ink Aware, що забезпечує спільну роботу з іншими додатками Microsoft Office та можливість створення нотаток, малюнків, поміток і т. ін. прямо у відкритих файлах інших додатків, сумісних з Ink Aware.
4. Додаток SMART Notebook – основа програмного комплексу SMART Board. Основна особливість SMART Notebook.

Основні поняття теми: Smart Board, Болонська угода, персональний комп'ютер, додаток SMART Notebook, програма-додаток Ink Aware.

Обов'язкові домашні завдання

- для всіх:

Доведіть, що цей комплекс дозволяє створювати інтерактивне інформаційно-комунікаційне середовище й використовувати як традиційні, так й інноваційні педагогічні технології навчання. При проектуванні навчальних занять з використанням технології SMART Board варто керуватися певними правилами, назвіть їх.

- за вибором студентів:

Використання таких додатків Microsoft Office, як MS Word, MS Excel, MS PowerPoint.

Індивідуальне завдання: поширте висловлювання: поєднання в комплексі SMART Board функцій звичайної дошки і сучасного комп'ютера дозволяє...

Список літератури:

1. Іваницький О. І. Сучасні технології навчання фізики в середній школі. – Запоріжжя: Прем'єр, 2001. – 266 с.
2. Кулагин В. П. Информационные технологии в сфере образования. – М.: Янус–К., 2004. – 248 с.
3. Бонч-Бруєвич Г. Ф. Методика застосування технології SMART Board. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2007. – 102 с.
4. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення курсу. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2009. – 100 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Важливою і обов'язковою складовою навчального процесу є організація самостійної роботи студента, яка передбачена робочою навчальною програмою **"Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"** на 5 курсі у загальному обсязі 72 годин. Самостійна робота включає вивчення концептуальних положень про системні, модульні та локальні педагогічні технології у основних навчальних та методичних посібниках **"Інноваційні педагогічні технології"** (Дичківська І., 2004), **"Освітні технології"** (за заг. ред. О. М. Пехоти, 2001), **"Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід"** (за ред. Пометун О., Пироженко Л., 2002); **"Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром"** (Андреєва В. М., Григоращ В.В., 2006) тощо. Теми, що виносяться для самостійного опрацювання студентом, безпосередньо пов'язані з навчальним матеріалом, який вивчається під час проведення аудиторних занять. Для самостійної роботи студенту пропонується низка завдань, що мають розширити, систематизувати й узагальнити знання, отримані при вивченні навчальної дисципліни, студенти повинні вміти застосувати їх на практиці.

Основний зміст завдань із самостійної роботи студента – складання тез, опорних конспектів і таблиць. Завдання для самостійної роботи і література окремо систематизовані. Головне, щоб студент в окремому зошиті для самостійної роботи із навчальної дисципліни вказував тему й завдання, робив необхідні записи й міг їх раціонально використати при підготовці до практичних занять, а також при написанні домашньої контрольної роботи під час сесії, при підготовці до заліку та у майбутній професійній діяльності.

Для того, щоб самостійну роботу обліковувати і записи систематизувати, доцільно створити свій каталог чи картотеку за зразком бібліотечного або ввести свої умовні позначення, обов'язково вказуючи авторів, назви і сторінки опрацьованих джерел. Крім того, передбачається, що самостійна робота організовується у формі виконання практичних завдань з вирішенням педагогічних завдань і розробкою проектів у різних контекстах професійно-педагогічної діяльності. Самостійну роботу доцільно проводити як в аудиторних

умовах, де рішення педагогічних завдань організовується через моделювання освітніх та педагогічних ситуацій, близьких до реальних, так і на базі освітніх установ (закладів вищої освіти, психолого-педагогічної підтримки і супроводу учнів, спеціалізованих дитячих установах, будинках творчості юнацтва, державних органів управління освітою та ін.), що дозволяють вирішувати практичні педагогічні завдання в реальних умовах. Типові завдання для самостійної роботи формулюються за наступними (зразками) напрямками професійно-педагогічної діяльності з урахуванням інтересів студентів:

- аналіз педагогічних ситуацій і педагогічних проблем;
- аналіз педагогічного досвіду;
- проектування етапів педагогічної діяльності, проектування освітніх програм, навчальних програм;
- конструювання різних форм співпраці і взаємодії з дітьми різного віку;
- освоєння різних професійно-педагогічних ролей.

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ІЗ ДИСЦИПЛІНИ
"Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"
(72 год.)**

Зміст завдань	Література
Модуль I. Загальні засади педагогічної інноватики (24 год.)	
<p><i>Педагогічна інноватика у структурі наукового знання.</i> Зробити конспект Державної національної програми "Освіта", ("Україна ХХІ століття" (основні поняття та особливості). Дати відповіді на питання. Визначте методологічні підходи до організації навчання в системі вищого навчального закладу. Визначте структуру процесів навчання і викладання у ВНЗ. Обґрунтуйте дидактичні підходи до традиційного та особистісно-орієнтованого навчання у вищій школі. Болонський процес і вітчизняна вища освіта. Реєстрування вищої школи. Ринкові відносини у вищій школі.</p>	<p>Програми "Освіта", ("Україна ХХІ століття" (основні поняття та особливості).</p>
<p><i>Технологічний підхід в освіті та історія виникнення педагогічної технології.</i> Етапи розвитку педагогічної технології (скласти опорний конспект). Дати відповіді на питання: Інтеграція вітчизняної системи освіти зі світовим освітнім простором. Процеси академічної глобалізації. Нові процеси в освіті у зв'язку з інтеграцією з світовим освітнім простором. Ідея освіти через усе життя: закордонний і вітчизняний досвід. Міжнародні школи.</p>	<p>Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ. видав, 2004. – С. 58-64</p>
<p><i>Сутнісна характеристика педагогічних технологій, ознаки, класифікація.</i> Класифікація педагогічних нововведень (скласти тези). Питання для самостійної підготовки:</p>	<p>Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ. видав, 2004. – С. 72-75</p>

Зміст завдань	Література
<p>Запропонуйте Ваші критерії оцінки ефективності індивідуального, передового, перспективного і новаторського педагогічного досвіду. Обґрунтуйте, якими якостями має володіти вчитель для успішного включення в інноваційну діяльність. 3. Антиінноваційні бар'єри в професійній діяльності педагога та шляхи їх подолання.</p>	
<p>Головні ознаки педагогічної технології, класифікація технологій (скласти тези).</p>	<p>Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ. видав, 2004. – С. 75-79</p>
<p>Концепція педагогічної технології (елементи теорії) В. В. Юдіна. Основи розуміння педагогічної технології (визначити три складові).</p>	<p>Юдін В. В. Концепція педагогічної технології (елементи теорії) // Педагогічні технології. – № 1. – 2007. – С. 37-45</p>
<p>Модуль II. Системні, модульні та локальні нові педагогічні технології (24 год.)</p>	
<p><i>Особистісно-орієнтована освіта: традиційні та інноваційні методи навчання у вищій.</i> Зробити конспект за темою: "Поєднання методів навчання у вищому навчальному закладі". Дати відповіді на питання. Особливості застосування принципів навчання в навчальному закладі. Які методи навчання застосовуються у навчальних закладах? Вкажіть на відмінність застосування методів навчання у середніх і вищих навчальних закладах. Що означає "оптимізація навчання"? Розкрийте сутність словесних методів навчання. Наведіть приклад викладання навчального матеріалу з математики за цим методом. Охарактеризуйте методи, які належать до другої групи. У чому полягає успіх навчального процесу у вищій школі?</p>	<p>Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ. видав, 2004. – С. 297-306</p>

Зміст завдань	Література
<p>У чому сутність успіху проведеного практичного заняття під час застосування згаданих методів? Програмно-технологічне забезпечення навчального і виховного процесів в установах різних типів. Інноваційні процеси як механізм забезпечення безперервного оновлення і розвитку. Метод активного соціологічного тестованого аналізу і контролю (МАСТАК).</p>	
<p><i>Технології проблемного навчання. Проблемні методи.</i> Підготувати письмово відповіді на питання: Становлення проблемного навчання як педагогічної технології. Функції та особливості проблемного навчання. Види та рівні проблемного навчання. Організація проблемного навчання.</p>	
<p><i>Загальна характеристика модульних і локальних педагогічних технологій.</i> Ігрові педагогічні технології (скласти опорний конспект). Технологія створення "педагогічних майстерень".</p>	<p>Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андрєєва В. М., Григораш В. В. – Х.: Вид. група "Основа", 2006. –С. 257-259</p>
<p><i>Нові інформаційні технології.</i> Історія виникнення, концептуальні положення, мета і завдання НІТ, понятійний апарат, НІТ у школі (скласти тези).</p>	<p>Освітні технології / За заг. ред. О. М. Пехоти. – К., 2001. – С. 163-178</p>
<p>Диспут на тему: "Удосконалення навчального процесу та якості знань студентів під час вивчення педагогічних дисциплін". Рекомендації до диспуту.</p>	<p>Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід, метод, посібник, авт. уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН, 2002.</p>

Зміст завдань	Література
<p>Підготувати виступи з проблем: Удосконалити навчальний процес можна за допомогою впровадження нових інформаційних технологій навчання. Удосконалити навчальний процес можна за допомогою впровадження традиційних методів навчання. Удосконалити навчальний процес можна за допомогою комплексного впровадження методів навчання.</p>	
<p><i>Технології інтерактивного навчання і виховання.</i></p> <p>Історія виникнення, мета, завдання, концептуальні положення, класифікація, структура інтерактивного уроку (заняття) (скласти тези).</p> <p>Програма Інтел® "Навчання для майбутнього" у світі та в Україні. Програма Інтел ISEF. Програма Інтел® "Шлях до успіху".</p>	<p>Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід, метод, посібник, авт. уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН, 2002.</p>
<p><i>Педагогічні технології створення ситуації успіху в навчанні. З досвіду роботи: прийоми створення ситуації успіху, педагогічні умови формування успішності у навчанні, поради педагогу, правила управління успіхом учня (скласти опорний конспект).</i></p>	<p>Ткачук Л. Педагогічні технології створення ситуації успіху у навчанні молодших школярів // Школа. Інформаційно-методичний журнал. – №6. – 2006. – С. 34-39</p>
<p><i>Проектна технологія. Історія виникнення, концептуальні засади, мета, завдання і зміст технології, алгоритм роботи над проектом (скласти тези).</i></p>	<p>Освітні технології / За заг. ред. О. М. Пехоти. – К., 2001. – С. 148-161.</p>
<p><i>Сугестивна технологія.</i></p> <p>Історія виникнення, концептуальні положення, мета, завдання сугестивного навчання, технологія проведення занять, структура релаксопедичного уроку(скласти тези).</p>	<p>Освітні технології / За заг. ред. О. М. Пехоти. – К., 2001. – С. 215-227.</p>

Зміст завдань	Література
<p><i>Превентивні тренінгові технології.</i> Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей і молоді. Суб'єктні, діяльнісні та середовищні соціально-педагогічні технології, їх принципи і загальні риси. Підготовка до проведення тренінгового заняття з програми "Моє життя – мій вибір" (зробити ксерокопії і виділити маркером головні думки).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорсткому поводженню з дітьми. Навчально-методичний посібник / За ред. Левченко К.Б., Трубавіної І.М. – К.: Юристконсульт. – 2005. – 452 с.; 2. Соціальна педагогіка: теорія технології: Підручник / За ред. І. Д.Зверєвої – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 147-160; 3. Профілактика ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму серед учнів і студентів: Тренінгові і соціально-реабілітаційні програми; В 3 т./ За ред. В. Г. Панка, І. І. Цушка. – К.: Ніка-Центр. – 2005. – С.179-190.
<p><i>Технології соціально–профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми.</i> Методичні рекомендації щодо проведення тренінгу формування толерантності (підготовка до проведення заняття).</p>	<p>Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорсткому поводженню з дітьми. Навчально-методичний посібник / За ред. Левченко К. Б., Трубавіної І.М. – К.: Юрист-консульт. – 2005. – С. 263-299.</p>
<p><i>Компетентнісний підхід в освіті та інноваційні педагогічні технології.</i> З досвіду використання інноваційних компетентнісно орієнтованих педагогічних технологій(матеріали з досвіду).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник / За ред. І. Д. Зверєвої. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 161-180; 2. Савина Н. М. Инновационные компетентнісно орієнтованні педагогіческие технологи в профессиональном образовании // СПО 4'2008

Зміст завдань	Література
Модуль III. Інноваційна діяльність педагога (24 год.)	
<i>Особливості інноваційної педагогічної діяльності. Закон України "Про інноваційну діяльність" (2002р.) (скласти тези).</i>	Світ виховання. – 2008. – № 1 (26). – С. 6-11.
<i>Технології особистісно-професійного зростання. Авторська педагогічна технологія. Авторська методична система як вищий рівень професійного розвитку педагога (скласти тези).</i>	Никишина І. В. Інноваційні педагогічні технології та організація навчально-виховного процесу в школі: використання інтерактивних форм і методів в процесі навчання учнів та педагогів. – 2-е вид., стереотип. – Волгоград: Учитель, 2008. – 91 с.
<i>Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Розвиток інноваційної поведінки педагога (скласти опорний конспект).</i>	Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ. видав., 2004. – С. 288-296
<i>Презентація соціально-педагогічного проекту з використанням нових технологій. Із досвіду проектної діяльності педагогів Чернігівщини (матеріали з досвіду).</i>	Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ. видав., 2004. – С. 216-224

ВАРІАНТИ ЗАВДАНЬ ДЛЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ КУРСУ "Інноваційні педагогічні технології у вищій школі"

1.

1. Розкрийте сутність педагогічної інноватики.
2. Визначте особливості технології розвивального навчання Ельконіна-Давидова.
3. Поясніть історію виникнення нових інформаційних технологій навчання.

2.

1. Розкрийте структуру педагогічної інноватики.
2. Поясніть, у чому полягає інноваційність технологій розвивального навчання (за Л.Занковим).
3. Визначте концептуальні положення нових інформаційних технологій навчання.

3.

1. Запропонуйте класифікацію педагогічних нововведень.
2. Поясніть, чому актуальним є формування у дитини здатності до діалогу (за Б. Біблером).
3. Визначте вимоги до особистості педагога у нових інформаційних технологіях навчання.

4.

1. Доведіть, що технологія розглядається як наука про майстерність.
2. Схарактеризуйте роль учителя в організації уроку-діалогу (за Б. Біблером).
3. Розкрийте сутність історії виникнення сугестивної технології.

5.

1. Визначте історичні аспекти педагогічної технології.
2. Поясніть, на яких засадах ґрунтується навчання у "Школі діалогу культур" (за Б. Біблером).
3. Розкрийте концептуальні положення сугестивної технології.

6.

1. Визначте особливості педагогічної технології.
2. Розкрийте освітню та виховну роль ігор і карткових завдань у педагогічній технології (за Ж.-О. Декролі).
3. Дайте поняття про мету і завдання сугестивної технології.

7.

1. Запропонуйте класифікацію педагогічних технологій.
2. Проаналізуйте ідею центрів інтересів (за Ж.-О. Декролі).
3. Розкрийте вимоги до особистості педагога у сугестивній технології.

8.

1. Визначте головні ознаки педагогічної технології.
2. Обґрунтуйте новизну й оригінальність технології ознайомлення дітей з довкіллям (за Ж.-О. Декролі).
3. Розкрийте зміст сугестивної технології.

9.

1. Дайте загальне поняття про "Будинок вільної дитини" М. Монте-ссорі.
2. Поясніть, у чому полягає зміст "програми асоційованих ідей" (за Ж.-О. Декролі).
3. Розкрийте історію виникнення проектної технології.

10.

1. Поясніть про розвиток педагогічної системи М. Монте-ссорі.
2. Розкрийте суть принципу антропоцентризму як концептуальної основи педагогічної технології Ж.-О. Декролі.
3. Визначте концептуальні положення проектної технології.

11.

1. Розкрийте концептуальні засади педагогічної технології "Будинок вільної дитини" М. Монте-ссорі.
2. Проаналізуйте систему планування та оцінювання навчальної роботи у школі С. Френе.
3. Визначте зміст проектної технології.

12.

1. Схарактеризуйте головні засоби реалізації мети педагогічної технології С. Френе.
2. Розкрийте суть концептуальної ідеї технології С. Френе про опори-бар'єри.
3. Визначте вимоги до особистості педагога у проектній технології.

13.

1. Визначте особливості змісту педагогічної технології "Будинок вільної дитини" М. Монте-ссорі.
2. Розкрийте значення евритмії у формуванні особистості дитини (за Р. Штейнером).
3. Поясніть історію виникнення технології "створення ситуації успіху" (за А. С. Белкіним).

14.

1. Дайте загальне поняття про антропософські школи Р. Штейнера.
2. Поясніть, у чому полягає альтернативність педагогічної технології С. Френе щодо традиційних форм навчання й виховання.
3. Розкрийте концептуальні положення технології "створення ситуації успіху" (за А. С. Белкіним).

15.

1. Розкрийте значення поняття "новизна" як головної властивості і самостійної цінності будь-якого нововведення.
2. Визначте головні аспекти вчення Р. Штейнера.
3. Поясніть мету і завдання технології "створення ситуації успіху" (за А. С. Белкіним).

16.

1. Визначте концептуальні засади вальдорфської педагогіки Р. Штейнера.
2. Розкрийте значення поняття "новизна" як головної властивості і самостійної цінності будь-якого нововведення.
3. Розкрийте зміст технології "створення ситуації успіху" (за А. С. Белкіним).

17.

1. Визначте особливості змісту вальдорфської педагогіки Р. Штейнера.
2. Наведіть приклади часткових, модульних і системних педагогічних нововведень.
3. Розкрийте вимоги до особистості і діяльності педагога у технології "створення ситуації успіху" (за А. С. Белкіним).

18.

1. Поясніть, у чому полягає суть технологічності в освіті.
2. Дайте загальне поняття про "Школу успіху і радості" С. Френе.
3. Розкрийте особливості технології інтерактивного навчання.

19.

1. Охарактеризуйте головні ознаки педагогічної технології.
2. Визначте особливості педагогічного доробку С. Френе.
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Карусель" у інтерактивній технології навчання.

20.

1. Розкрийте концептуальні засади педагогічної технології "Школа успіху і радості" С. Френе.
2. Поясніть, у чому полягає своєрідність і привабливість ідей і технології М. Монтесорі.

3. Запропонуйте варіант організації вправи "Дискусія" в інтерактивній технології навчання.

21.

1. Визначте особливості змісту педагогічної технології "Школа успіху і радості" С. Френе.
2. Розкрийте сутність понять "духовний зародок", "всотуючий розум", "здатність до самобудівництва" у технології М. Монтесорі.
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Акваріум" в інтерактивній технології навчання.

22.

1. Дайте поняття про «Школу для життя через життя» Ж.-О. Декролі.
2. Схарактеризуйте сенситивні періоди розвитку (за М. Монтесорі).
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Дебати" в інтерактивній технології навчання.

23.

1. Визначте пошуки і відкриття Ж.-О. Декролі.
2. З'ясуйте суть феномену "підготовлене середовище" (за М. Монтесорі).
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Розігрування ситуації за ролями" у інтерактивній технології.

24.

1. Розкрийте концептуальні засади педагогічної технології "Школа для життя через життя" Ж.-О. Декролі.
2. Поясніть, що є спільного і відмінного між кармовідповідністю і природовідповідністю у вихованні (за Р. Штейнером).
3. Запропонуйте варіант організації роботи малих груп в інтерактивній технології навчання.

25.

1. Визначте особливості змісту педагогічної технології "Школа для життя через життя" Ж.-О. Декролі.
2. Розкрийте роль педагога у технології М. Монтесорі.
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Ажурна пилка" в інтерактивній технології навчання.

26.

1. Дайте поняття про "Школу діалогу культур" В. Біблера.
2. Розкрийте особливості використання дидактичного матеріалу у технології М. Монтесорі.
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Ток-шоу" в інтерактивній технології навчання.

27.

1. Розкрийте концептуальні засади педагогічної технології "Школа діалогу культур" В. Біблера.
2. Поясніть, у чому полягають особливості організації педагогічного процесу вальдорфських шкіл і дитячих садків.
3. Визначте варіанти організації роботи в парах у технології інтерактивного навчання.

28.

1. Визначте особливості змісту педагогічної технології "Школа діалогу культур" В. Біблера.
2. Розкрийте своєрідність антропософської теорії розвитку людини (за Р. Штейнером).
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Мікрофон" в інтерактивній технології навчання.

29.

1. Дайте поняття про технології розвивального навчання Л. Занкова.
2. Запропонуйте класифікацію педагогічних технологій.
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Аналіз ситуації" в інтерактивній технології навчання.

30.

1. Поясніть, як співвідносяться слово, думка, символ, рух у вальдорфській педагогіці.
2. Охарактеризуйте ключові ідеї технології розвивального навчання Л. Занкова.
3. Запропонуйте методи роботи з малими групами в інтерактивній технології навчання.

31.

1. Визначте головні ознаки педагогічної технології.
2. Розкрийте особливості технології особистісно-розвивального навчання Ельконіна-Давидова.
3. Поясніть, як організувати роботу під час вправи "Мозковий штурм" у інтерактивній технології навчання.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

МОДУЛЬ I

1. Сформулюйте основні поняття: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес.
2. Які еволюційні покоління моделей інноваційного процесу в освіті ви можете назвати?
3. На яких ознаках заснована класифікація інноваційних процесів ?
4. Які освітні установи ми відносимо до інноваційних?
5. Чим викликане посилення уваги до інноваційних процесів у сучасній українській вищій школі? Що про це йдеться в документах з модернізації освіти?
6. Як зміна парадигми в освіті впливає на освітні процеси?
7. Наведіть приклади з практики, що підтверджують необхідність переходу на інноваційні процеси в освіті?
8. Назвіть відомі вам методи вибору інноваційних процесів в освіті?
9. Які існують методи прогнозування інноваційних процесів?
10. Форми організації освітнього процесу.
11. Які виділяються технології за критерієм "парадигма освіти"?
12. Назвіть підстави для вибору технологій у спілкуванні викладачів вишу та студентів.
13. У чому проявляється готовність сучасного викладача до інноватики навчання? Розкрийте сутність, зміст і структурні складові технології навчання.
14. Чому використання терміну "технологія" в галузі виховання і розвитку особистості багатьма авторами вважається некоректним?
15. Виділіть і обґрунтуйте ознаки технології навчання, що відображають її сутність.
16. У чому полягає різниця між методикою і технологією навчання?
17. Назвіть критерії, за якими можна судити, що діяльність викладача організована на технологічному рівні.
18. Обґрунтуйте логіку проектування викладачем технології навчання.
19. Дайте визначення технології навчання як процесу результату.
20. Які функції реалізує технологія навчання?
21. Який критерій дозволяє віднести ту або іншу технологію навчання до інформаційної?
22. Наведіть існуючі класифікації технологій навчання.
23. Якими документами забезпечується підтримка інноваційних процесів в освіті?
24. Назвіть основні методи реалізації інноваційної політики держави.

25. Які необхідні умови для розвитку інноваційних процесів в освіті?
26. Чим відрізняється державне регулювання інновацій в освіті від інших галузей?
27. Назвіть документи та їх зміст, якими керується сьогодні виш, школа при організації освітніх та виховних процесів.
28. Назвіть компетенції і якості особи педагога, необхідні для інноваційної роботи.
29. Розкажіть про відомі вам інноваційні навчальні заклади України. Чий досвід ви вивчили.
30. Авторські школи.
31. Структура навчальної дисципліни. Стандарт.
32. Які теоретичні основи сучасних педагогічних технологій?
33. Відтворіть і узагальніть сучасні подання про розумінні терміну педагогічна технологія в науковій літературі. Чим воно відрізняється від методики?
34. Яка структура педагогічної технології?
35. Опишіть джерела і складові елементи інноваційних педагогічних технологій.
36. На чому ґрунтується зміст сучасних педагогічних технологій?
37. Виділіть і обґрунтуйте основні ознаки класифікації педагогічних технологій.
38. Що являє собою класифікація педагогічних технологій Г.К. Селевко?
39. Сформулюйте принципи, які лежать в основі проектування інноваційних технологій навчання у виші.

Ключові терміни і поняття за I модулем

Інновація, функції інновації, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційні організації, класифікація інновацій, сценарій інноваційного процесу, ідея інновації, мотивація інновацій, "технологія", технології навчання, технологічний рівень, функції технології навчання, державна інноваційна політика, державне замовлення, регіональна інноваційна політика, суб'єкти інноваційної діяльності, стандарт, паспорт компетенції.

МОДУЛЬ II

1. Якими документами ви будете керуватися при виборі технологій на етапі самостійного вирішення завдань?
2. Що Ви розумієте під особистісно-орієнтованим навчанням?
3. Чи маєте Ви досвід використання особистісно-орієнтованих технологій?
4. Чим відрізняється дистанційне навчання від заочного?
5. ДО – це метод, технологія або нова форма навчання?
6. Чи знайде ДО своє місце у системі безперервної освіти? Якщо так, то за яких умов? Якщо ні, то чому?
7. Яким Вам бачиться розвиток системи шкільної, вишівської освіти в найближчі роки?
8. Класифікація за типом пізнавальної діяльності (Лернер І. Н., Скаткін А. В.).
9. 5 методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий, або евристичний метод, дослідницький метод.
10. Бінарні класифікації.
11. Методи викладання: інформаційний; пояснювальний; пояснювально-спонукальний.
12. За дидактичними цілями (Данилов В. А., Єсіпов П. Н.): методи, які сприяють первинному засвоєнню матеріалу (бесіда, читання книг); методи, які сприяють закріпленню і вдосконаленню знань (практика, вправи); спонукаючий.
13. Активні методи навчання : ігрове/соціальне/імітаційне моделювання; ділові ігри; аналіз конкретних ситуацій (кейси); метод активного соціологічного тестованого аналізу і контролю (МАСТАК).
14. Основні форми і методи навчання, що сприяють підвищенню якості навчання: рольові ігри, ділові ігри, семінари повторювально-узагальнюючі уроки, конференції, диспути, діалоги, проблемне навчання, самостійна робота, захист рефератів, індивідуальна робота, доповіді, повідомлення; тестування, програмований контроль, дослідницька робота та ін.
15. Інтернет-орієнтовані педагогічні технології, зокрема, менторство.
16. Парне навчання, наприклад репетиція.
17. Листування по електронній пошті, спілкування в чатах.
18. Спільна творча робота. Обмін рецензіями на роботи один одного.
19. Колективне навчання. Диспут. Доповідь (презентація).
20. Проблемна лекція.
21. Традиційна класифікація (Перовський Н. П., Лордкіпанідзе Г. А.).

22. Практичні методи: досвід, вправи, навчальна практика та ін.; наочні: ілюстрація, демонстрація, спостереження та ін.; словесні пояснення: розповідь, бесіда, інструктаж, лекція, дискусія та ін.; робота з книгою: читання, конспектування, цитування, складання плану, реферування; відеометоди: перегляд, навчання через Інтернет, контроль.
23. Поняття модульних технологій.
24. Характеристика технології раннього навчання М. Зайцева, Г. Домана.
25. Концептуальні положення технології розвитку творчої особистості, характеристика основних методів.
26. Педагогічні технології в системі навчання предметам математичного циклу.
27. Творчі лабораторії в освітніх закладах.
28. Трансформація модульних педагогічних технологій в освітній галузі "Початкове навчання". Технологія створення "педагогічних майстерень".
29. Технологія ВікіВікі та її використання в навчальному процесі.
30. Використання програмного продукту Skype в навчальній діяльності.
31. Методика проведення Веб-занять та Веб-конференцій за допомогою програми Skype. Можливості Веб-конференцій, їх опції. Методика підготовки та проведення Веб-семінарів (вебінарів) у навчальному процесі.
32. Особливості організації та здійснення дистанційного навчання.
33. Вальдорфська педагогіка, технологія саморозвивального навчання Г. Селевка, дальтон-технологія, колективний спосіб навчання (О. Рівін, В. Дяченко), ігрові технології, методика Марії Монтессорі, технологія модульного та модульно-розвивального навчання, проектні технології, розвивальне навчання, технологія рівневої диференціації М. Гузика, адаптивна система навчання А. Границької, технології проблемного навчання, сугестивні технології, продуктивна освіта, особистісно-орієнтоване розвивальне навчання І. Якиманської, школа "діалогу культур", інтерактивні технології та деякі інші.
34. Інтерактивні технології кооперативного навчання: навчання в парах; ротаційні (змінювані) трійки; два – чотири – всі разом; "карусель".
35. Інтерактивні технології кооперативно-групового навчання: обговорення проблеми в загальному колі; "мікрофон"; незакінчені речення; мозковий штурм; навчаючи – учусь; кейс-метод; вирішення проблеми.

36. Технології ситуативного моделювання: симуляції; спрощене судове слухання; розігрування ситуацій за ролями.
37. Технології опрацювання дискусійних питань: метод – прес; "займи позицію"; "зміни позицію"; неперервна шкала думок; дискусія; дебати.
38. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях.
39. Перелік восьми ключових компетенцій для навчання упродовж життя, якими повинен володіти кожний європеєць, визначені як робочою групою по підготовці звіту Європейською радою в Стокгольмі та Єврокомісією.

Ключові терміни і поняття за II модулем

Рольові ігри, ділові ігри, семінари повторювально-узагальнюючі уроки, конференції, диспути, діалоги, проблемне навчання, самостійна робота, захист рефератів, індивідуальна робота, доповіді, повідомлення; тестування, програмований контроль, дослідницька робота, Інтернет-орієнтовані педагогічні технології, розповідь, бесіда, інструктаж, лекція, дискусія та ін.; відеометоди: перегляд, навчання через Інтернет, контроль, парне навчання, репетиція, листування по електронній пошті, спілкування в чатах, спільна творча робота, обмін рецензіями на роботи один одного, колективне навчання, доповідь (презентація), проблемна лекція, дистанційне навчання. Компетентнісний підхід.

МОДУЛЬ III

1. Яким чином здійснюється формування технологічної компетентності майбутніх фахівців в галузі ІКТ?
2. У чому полягає зміст комп'ютерної підготовки викладача, за якими рівнями вона здійснюється?
3. Які дидактичні умови лежать в основі підготовки педагогічних кадрів до роботи в ЄІОС?
4. Схарактеризуйте зміст методичної компетентності педагога в галузі ІКТ.
5. Схарактеризуйте створення автоматизованої системи управління закладом.
6. У чому полягає необхідність модернізації освіти?
7. Чим зумовлена необхідність створення та використання інформаційного освітнього середовища?
8. Схарактеризуйте зміст і характеристику компонентів інформаційного середовища.
9. Які інструменти навчальної діяльності використовуються в ІОС?
10. Яка роль суб'єктів в ІОС?
11. Яким чином ІКТ впливають на навчальний процес з використанням ІОС?
12. Роль і місце контенту в ІОС?
13. Як створити, сформулювати та використовувати ІОС?
14. У чому виявляється діагностична функція ІОС?
15. Яким чином за допомогою ІОС здійснюється підвищення мотивації навчання?
16. Яка роль ІОС у забезпеченні самостійної роботи студентів?
17. Яким чином здійснюється системний контроль знань студентів в ІОС, його переваги та недоліки?
18. Схарактеризуйте ІОС, його мету та основні завдання.
19. У чому полягають можливості використання ІОС в навчальному процесі, його складові?
20. Схарактеризувати процес інформатизації освіти та які питання він вирішує.
21. Які умови створення ЄІОС навчального закладу та їх вплив на здійснення навчального процесу?
22. Який вплив на результати використання ЄІОС має навчальний процес?
23. Які умови створення єдиного інформаційного простору навчального закладу, його вплив на студентів і викладачів?
24. Які функції ЄІОС у здійсненні освітньої діяльності?
25. Яким чином здійснюється аналіз використання ІКТ у навчальному закладі?

26. У чому полягає зміст технології навчання e-learning?
27. Що дає e-learning у підвищенні кваліфікації викладачі, які його переваги?
28. Яким чином e-learning використовується в самостійній роботі студентів?
29. Які проблеми висуває використання e-learning?
30. Схарактеризуйте компоненти e-learning.
31. Які категорії e-learning в двох компонентах: контенту і комунікації? Навести приклади.
32. Схарактеризуйте змішане навчання та його використання в дистанційній освіті.
33. Які існують та використовуються моделі змішаного навчання, у чому полягають їх переваги та недоліки?
34. Які чинники необхідно враховувати для здійснення змішаного навчання?
35. Які цілі використання e-learning?
36. Які питання, проблеми необхідно вирішити для ефективного використання e-learning в навчальному процесі ВНЗ?
37. Схарактеризуйте структуру електронного навчального засобу, вимоги до нього.
38. У чому полягає алгоритм створення електронного навчального засобу?
39. У чому полягає відмінність Веб 1.0 від Веб 2.0?
40. Схарактеризуйте соціальні сервіси Веб 2.0.
41. Схарактеризуйте сервіси: Флікр, Делішес, енциклопедія ВікіВікі.
42. Яким чином технології Веб 2.0 використовуються в навчальному процесі ВНЗ?
43. Характеристика мобільного навчання та можливості його використання в навчальному процесі.
44. Схарактеризуйте функціональні можливості стільникового або мобільного зв'язку.
45. Які сервіси мобільного зв'язку використовуються в навчальному процесі ВНЗ?
46. Схарактеризуйте Mobile learning, наведіть приклади його використання.
47. У чому полягають переваги та недоліки використання m-learning у навчальному процесі ВНЗ?
48. Яким чином моделювання використовується в навчальному процесі?
49. У чому полягає віртуальне та комп'ютерне моделювання?
50. Яким чином використовується комп'ютерне моделювання в навчальному процесі ВНЗ?
51. Наведіть алгоритм створення гіпероб'єкта.

52. Схарактеризуйте: інтерактивний навчальний комплекс, віртуальну лабораторну роботу, інтерактивний плакат.
53. У чому полягають переваги та недоліки комп'ютерного моделювання в навчальному процесі?
54. Які засоби використовуються у створенні електронних посібників?
55. Які проблеми мають місце в застосуванні ЕНМК в навчальному процесі?
56. Які умови ефективного використання ЕНМК?
57. Схарактеризуйте складові ЕНМК:
  - лекція;
  - семінари;
  - поточне тестування;
  - підсумкове тестування;
  - робота з електронним посібником;
  - робота з методичними матеріалами;
  - лабораторні роботи;
  - тренажери, імітатори.
58. У чому переваги системного використання ЕНМК?
59. Схарактеризуйте НМК, його особливості і переваги.
60. Схарактеризуйте ЕНМК, його складові та методика використання.
61. Провести порівняльний аналіз НМК та ЕНМК з будь-якої дисципліни, визначити переваги та недоліки.
62. Яким чином використовується ІКТ в навчальному процесі вишу?
63. Схарактеризуйте мультимедіа-підхід до забезпечення самостійної роботи студентів.
64. Які функції системи навчання студентів з використанням ЕНМК?
65. Наведіть характеристику цих функцій.
66. Яким чином використовується модульний підхід у створенні ЕНМК, його переваги.
67. Схарактеризуйте основні компоненти ЕНМК.
68. Дайте характеристику електронного навчального посібника, його структури та складових.
69. Схарактеризуйте автоматизований лабораторний практикум, його програмне забезпечення.

Ключові терміни і поняття за III модулем

Автоматизована навчальна система, електронний навчальний курс, "кейс технологія", комплексні автоматизовані навчальні системи, тестування учнів, e-learning. Змішане навчання. Електронний конспект лекцій. Структура конспекту лекцій. Текстова частина. Комп'ютерна частина. Smart Board, персональний комп'ютер, додаток SMART Notebook, програма-додаток Ink Aware.

ПИТАННЯ СТУДЕНТАМ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які теоретичні основи сучасних педагогічних технологій?
2. Відтворіть і узагальніть сучасні подання про розуміння терміну "педагогічна технологія" у науковій літературі. Чим воно відрізняється від "методики"?
3. Яка структура педагогічної технології?
4. Опишіть джерела і складові елементи інноваційних педагогічних технологій.
5. На чому ґрунтується зміст сучасних педагогічних технологій?
6. Назвіть основні методологічні підходи до освітнього процесу, створення і впровадження педагогічних технологій, розроблених науковцями.
7. Виділіть і обґрунтуйте основні ознаки класифікації педагогічних технологій.
8. Що являє собою класифікація педагогічних технологій Г.К. Селевка?
9. Сформулюйте принципи, які лежать в основі проектування інноваційних технологій навчання у виші.
10. Назвіть основні напрямки застосування педагогічних технологій у сфері початкової освіти.
11. Розкрийте поняття "діяльність" та вкажіть її роль у вихованні студентів.
12. Назвіть принципи навчання.
13. Нетрадиційні види подачі лекційного матеріалу, особливості їх організації та проведення.
14. Дидактичні основи організації і проведення ігрового навчання у виші.
15. Особливості організації навчальних занять з використанням різних форм і методів ігрового навчання.
16. Метод самостійної роботи, особливості його використання в виші.
17. Консультації як особлива форма навчальної роботи у виші.
18. Сутність процесу інформатизації освіти.
19. Національні цільові програми, проекти, спрямовані на розвиток процесу інформатизації освіти.
20. Використання офісних технологій у професійній педагогічній діяльності.
21. Використання в педагогічній практиці ресурсів мережі Інтернет.
22. Сучасні мережні технології.
23. Що Ви розумієте під особистісно-орієнтованим навчанням?
24. Чи маєте Ви досвід використання особистісно-орієнтованих технологій?
25. Чим відрізняється дистанційне навчання від заочного?

26. Дистанційна освіта – це метод, технологія або нова форма навчання?
27. Чи знайде ДН своє місце у системі безперервної освіти? Якщо так, то за яких умов? Якщо ні, то чому?
28. Яким Вам бачиться розвиток системи шкільної, вишівської освіти в найближчі роки?
29. Рівні самостійної роботи студентів: рівень-знайомство, рівень-відтворення, рівень-вмін та навичок, рівень-творчість.
30. Сутність поняття "педагогічна технологія": сучасні підходи до трактування поняття.
31. Інформаційні технології в загальній і вищій освіті.
32. "Наукові дебати" як педагогічна технологія: мета, принципи організації та проведення.
33. Технологія "шість капелюхів мислення": основна концепція ("Мислення ділиться на шість різних режимів").
34. Класифікаційні характеристики технології "метод проектів".
35. Історія технології модульного навчання.
36. Використання бально-рейтингової системи оцінювання успішності студентів: цілі, методичні, організаційні умови, вплив на якісні характеристики і ефективність освітнього процесу.
37. Портфоліо: мета і результат, функції й види портфоліо. Критерії оцінювання портфоліо.
38. Електронні презентації як засіб активізації навчального процесу: за і проти.
39. Створення моделі педагогічного (студентського) телекомунікаційного проекту: публікація, презентація, сайт.
40. Що таке навчальний модуль? У чому полягає суть модульного навчання?
41. Що собою представляє модульна програма? Як здійснюється побудова модульної програми? Яку роль грає вчитель при роботі учня з модулем (модульної програмою)? Складіть алгоритм побудови модульної програми.
42. Які принципи, правила технології модульного навчання? Які сильні сторони технології модульного навчання? У чому полягають її обмеження? Як можна зменшити існуючі обмеження технології модульного навчання?
43. Чому технологію модульного навчання називають інтегрованою? Відповідь аргументуйте.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Оберіть тему з переліку. Знайдіть додатковий матеріал (з посиланнями на джерела), додайте питання до контролю (в тестовому вигляді тощо) та завдання для самостійної роботи з обраної теми:

1. Цілі і завдання вищої освіти. Зміст вищої професійної освіти. Новий зміст європейської освіти (Болонський процес). Глобалізація в освітньому процесі.

2. Процес навчання: структура, принципи, керування процесом засвоєння знань. Суб'єкти процесу навчання, їх взаємодія як ефективна умова досягнення освітніх цілей.

3. Сучасні освітні парадигми. Традиційні підходи. Особистісно-орієнтований підхід. Методичні аспекти модульного навчання.

4. Якість сучасної професійної освіти. Вимоги до сучасного фахівця, рівня його підготовки. Складові якості сучасної освіти, фактори впливу.

5. Методи навчання. Сучасні методи навчання.

6. Лекція як форма організації прямого метода навчання. Інноваційні форми лекційних занять: переваги, недоліки.

7. Семінар, практичне заняття і можливості використання різних форм роботи. Роль викладача в організації і проведенні занять.

8. Самостійна робота студентів у ВНЗ. Форми, перспективи. Методика організації СРС, роль СРС в сучасній системі освіти.

9. Контроль у структурі навчання. Функції, види і значення контролю у системі вищої освіти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і практично реалізувати концепцію розвитку інноваційних технологій навчання як важливого інструменту досягнення високої якості вищої освіти відповідно до потреб розвитку особистості, економіки і суспільства на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Об'єкт дослідження – освітній процес у вищій школі.

Предмет дослідження – інноваційні інформаційні технології для навчальних закладів вищої освіти.

Задачі дослідження:

1. Обґрунтувати сукупність положень, що визначають теоретико-методологічні передумови дослідження інноваційних технологій навчання у вищій освіті.

2. Розкрити сутність сучасних інноваційних технологій навчання вищої освіти.

Автоматизований банк даних – організаційно-технічна система, що являє собою сукупність баз даних користувачів, технічних і програмних засобів формування і ведення цих баз і колективу фахівців, що забезпечують функціонування системи.

Авторитарне (лат. *autoritas* – влада, вплив) виховання – педагогічна концепція, яка передбачає підкорення вихованця волі вихователя. Придушуючи ініціативу і самостійність, А. в. перешкоджає розвитку індивідуальності дитячої особистості, призводить до її нівелювання, виникнення конфронтації між педагогом і дітьми.

Авторська школа – експериментальний навчально-виховний заклад, діяльність якого базується на розробленій автором чи авторським колективом педагогічній концепції. Термін запроваджено наприкінці 80-х років ХХ ст., однак у світовій педагогіці авторськими за суттю були навчальні заклади Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, школи М. Монтесорі, Р. Штейнера, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

Авторські навчальні програми – складова частина програмно-методичного забезпечення освітнього процесу навчально-виховного закладу (школи, дитячого садка тощо). Для них характерні оригінальні концепції та зміст. Запровадженню А. н. п. передують експертиза, апробація, сертифікація тощо.

Авторські освітні технології – розроблені педагогами-практиками технології, в яких у різних варіантах поєднано адекватні змісту і цілям різнорівневого і різнопрофільного навчання структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології.

Аксіологічний (грец. *axios* – цінний і *logos* – слово, вчення) **аналіз** – членування загального процесу на окремі самооцінні дії (кроки).

Алгоритм – точний, однозначно зрозумілий припис про виконання зазначеної в послідовності операцій (дій), які призводять до вирішення будь-якого із завдань, що належать до певного класу (Російська педагогічна енциклопедія, 1993). Алгоритм строго визначений і не допускає ніякої суб'єктивної інтерпретації. Але це не означає, що він забезпечує оптимальне рішення, тому іноді більш економічним є застосування ненадійних евристичних правил, ніж стабільних правил алгоритмів (Оконь В., 1990). **Алгоритмізація процесу навчання** – один із напрямів педагогічних досліджень, який акцентує на використанні тими, хто навчається, і тими, хто навчає, структурованих алгоритмів (лат. *algorithmus* – сукупність дій для розв'язання задачі) розв'язання завдань.

Альтернативні (франц. *alternative*, від лат. *alter* – один із двох) **школи** – "вільні школи", які виникли наприкінці 60-х років ХХ ст. у країнах Західної Європи і США як протиставлення авторитарним рухам. Вони забезпечують альтернативну за змістом, формами і методами роботи з учнями освіту. Існують як "відкриті школи" (без поділу на традиційні класи), "школи без стін" (орієнтація на широке використання місцевої громади), "магнітні школи" (навчальні центри для поглибленого вивчення конкретної галузі знань) та ін.

Антиінноваційні (грец. *anti* – проти і англ. *innovate* – запроваджувати нововведення) **бар'єри** – зовнішні або внутрішні перешкоди, які заважають здійсненню інноваційної діяльності.

Антрополого-гуманістичний (грец. *anthropos* – людина і *logos* – слово, вчення; лат. *humanus* – людський, людяний) **принцип у педагогіці** – організація навчально-виховного процесу відповідно до законів розвитку дитячого організму і становлення особистості.

База даних – сукупність даних, що зберігаються в пам'яті ЕОМ і спеціальним чином організованих взаємопов'язаних даних, які відображають стан предметної галузі.

Базова освіта – суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, який передбачає всебічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її освіти, громадянського та професійного становлення.

Браузер – спеціальна програма-клієнт для перегляду вмісту Web-сторінок.

Варіативний (лат. *variatio* – відмінність) компонент в освіті – навчальні програми, що обираються в межах освітньої програми навчально-виховного закладу.

Взаємодія педагога і вихованців у педагогічному процесі – взаємний вплив дорослого і дітей, у процесі якого здійснюється їхній взаєморозвиток. Каналами взаємодії у педагогічному процесі є діяльність і взаємини вихователя й вихованців. Модель педагогічної взаємодії визначає характер педагогічної системи.

Види самостійної роботи студентів ДО:

- робота з гіпертекстом
- пошук інформації в мережі
- дискусії в мережі (телеконференції)
- виконання індивідуальних і групових проектів
- робота у віртуальній бібліотеці
- робота в групах співпраці

Викладання – упорядкована діяльність педагога з реалізації мети навчання (освітніх завдань), забезпечення інформування, виховання, усвідомлення та практичного застосування знань.

Виховна система – умовно об'єднаний комплекс виховних цілей, людей, що реалізують їх у процесі цілеспрямованої діяльності, відносин між її учасниками, освоєного середовища й управлінської діяльності із забезпечення життєздатності цієї системи.

Виховні цілі – цілі, що відповідають формуванню соціальних і особистісних якостей, а також ціннісно-смислових ставлень людини до навколишнього світу і самої себе.

Відкрите навчання – спосіб організації навчальної роботи в школах (здебільшого початкових), який передбачає відмову від класно-урочної системи і оцінювання успішності на основі заданих норм, гнучку, відкриту організацію навчального простору, змінний склад навчальних груп, вільний вибір учнем видів і способів навчальної роботи. В. н. сприяє формуванню позитивної мотивації дітей, емоційно насиченої атмосфери взаємин учителів і учнів. Таке навчання було поширене на початку 60-х років ХХ ст. у Великій Британії, а в 70-ті роки і в інших країнах.

Віртуальна реальність – це технологія, що включає в себе: розробника – можливості моделювання фізичного віртуального (штучно створеного, але сприймається як реальний) світу за заздалегідь заданими законами із заздалегідь встановленими наближеннями; для користувача – взаємодія з комп'ютером, при якому людина з допомогою програмних і апаратних засобів має можливість відчувати себе

всередині розробленого тривимірного світу, існуючого в реальному масштабі часу, переміщатися в ньому з шістьма ступенями свободи.

Всотуючий розум – здатність дитини вчитися, прагнення до навчання, реалізація яких забезпечується сприятливим навколишнім середовищем. Термін запровадила М. Монтесорі.

Вчення – процес, у ході якого на основі пізнання, вправи і набутого досвіду виникають нові форми поведінки і діяльності, змінюються раніше придбані.

Гендерний (англ. gender, від грец. genos – рід) підхід – сукупність уявлень, які передбачають визначення відмінностей у поведінці та сприйнятті жінок і чоловіків не так за їх фізичними особливостями, як за вихованням і поширеними в кожній культурі уявленнями про суть жіночого та чоловічого.

Гіпермедіа – це середовище, заснована на внутрішніх взаємозв'язках, що включає поряд з гіпертекстом, фото, відео та звук. Без цих технологій не було б World Wide Web ("Всесвітня павутина"). Офіційне визначення – "Широкомасштабна гіпермедіасередовище, орієнтована на надання універсального доступу до документів".

Гіпертекст – це потужна система пов'язаних слів і фраз, що дозволяють здійснювати навігацію між сторінками. Ці слова представляють собою перехресні посилання на інші слова на інших сторінках і зазвичай виділяються більш яскравим кольором.

Глобалізація (франц. global – взятий у цілому) освіти – одна з фундаментальних тенденцій розвитку освіти. Відображає формування єдиного соціального, інформаційного й освітнього простору в масштабах усієї планети, зокрема через діяльність засобів масової інформації, канали Інтернет.

Глобальна освіта – зміст і технології освіти, орієнтовані на тенденції глобалізації у всіх галузях суспільного життя. Її компонентами є екологічна освіта і виховання, розвиток толерантності й полікультурності у сфері суспільствознавчої освіти, підвищення інформаційної насиченості освіти.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Градація (лат. gradatio – поступовість, посилення, від gradus – ступінь) новизни – показник якісної відмінності одного об'єкта від іншого. Виокремлюють такі градації: побудова нового в іншому

вигляді, тобто формальна новизна; повторення відомого з несуттєвими змінами; уточнення, конкретизація вже відомого; доповнення вже відомого суттєвими елементами; створення якісно нового об'єкта.

Групи одного столика – групи дітей у педагогічній системі П. Петерсена, створені на основі взаємних симпатій, спільних інтересів, діяльності, яка вимагає колективних зусиль мікрогруп.

Гуманізація (лат. **humanus** – людський, людяний) **педагогічного процесу** – концепція, основу якої становить ідея побудови педагогічної системи на принципах гуманізму з метою створення найсприятливіших умов для повноцінного розвитку дитини. Г. п. п. передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання й виховання на основі активізації творчого саморозвитку особистості.

Гуманістична освіта – освітні системи і концепції, які базуються на цінностях гуманізації і гуманітаризації освіти.

Гуманістична педагогіка – напрям у сучасній теорії та практиці виховання, що виник наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ ст. у США як педагогічне втілення ідей гуманістичної психології. Головною метою виховання в Г. п. є самоактуалізація особистості.

Гуманістична психологія – напрям у сучасній зарубіжній психології, предметом якого є цілісне вивчення людини в її вищих, специфічних лише для неї виявах, зокрема розвиток і самоактуалізація особистості, її цінності, любов, творчість, відповідальність, свобода тощо. До провідних представників Г. п. належать А. Маслоу, Ш. Бюлер, К. Роджерс.

Гуманітаризація (лат. **humanitas** – людство, людяність) **освіти** – одна з основних тенденцій розвитку освіти в сучасному світі. Відображає зростання ролі і значення людських відносин, взаємного прийняття учасників навчального процесу для успішності освіти в цілому.

Демократизація (грец. **demokratia** – народовладдя) **педагогічного процесу** – впровадження в педагогічну систему принципів демократії, надання свободи творчості педагогу і більших можливостей вихованцям.

Диверсифікація (лат. **diversificatio** – зміна, різноманітність) **системи освіти** – процес розширення системи освіти за рахунок зростання кількості типів і видів навчальних закладів.

Дидактика – наука про навчання і освіту, їх цілі, зміст, методи, засоби, організацію, досягнуті результати.

Дидактична (грец. didaktikos – повчальний) система – сукупність елементів (мета, дидактичні принципи, зміст, форми організації і методи навчання), що утворюють єдину цілісну функціональну структуру, орієнтовану на досягнення цілей навчання.

Дидактичне програмування – один із підходів до конструювання освітніх процесів і систем, пов'язаний з поетапним визначенням необхідної інформації, елементарних процедур її засвоєння і контролю. Особливого поширення набуває у зв'язку із впровадженням комп'ютерів і навчальних пристроїв.

Дидактичний енциклопедизм – педагогічний принцип і стратегія відбору змісту освіти, що реалізуються через вибір основних фактів і подій, які підлягають засвоєнню.

Дидактичний утилітаризм (франц. utilitarisme, від лат. utilitas – користь, вигода) – педагогічний принцип і стратегія визначення змісту освіти, що реалізуються через вибір практично необхідних для життя елементів знання, досвіду й умінь.

Дистанційна освіта – освітня система, у рамках якої здійснюються освітні послуги за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища на будь-якій відстані від установ освіти.

Дистанційне навчання – взаємодія викладача і студентів, студентів між собою, що відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, організаційні форми, засоби навчання) специфічними засобами Інтернет-технологій.

Диференціація (лат. differentia – відмінність) освіти – процес у сучасній освіті, що забезпечує різноманітність форм навчання, які дають змогу максимально враховувати індивідуальні можливості, інтереси, нахили, ціннісні та професійні орієнтації тих, хто навчається. Базується на прийнятті психологічних відмінностей між індивідами і групами людей (за статтю, віком, соціальною належністю тощо).

Діагностика (грец. diagnostikos – здатний розпізнавати) інноваційної діяльності педагога – сукупність способів вивчення й оцінювання професійної готовності педагога до реалізації інноваційної діяльності.

Діагностична постановка цілей навчання і виховання – така постановка цілей навчання і виховання, яка допускає об'єктивний і однозначний контроль ступеня досягнення мети. Мета в педагогічній системі повинна бути поставлена діагностично, тобто настільки точно і ясно, щоб можна було однозначно зробити висновок про ступінь її реалізації і побудувати цілком певний дидактичний процес,

гарантуючий її досягнення за заданий час (Безпалько В. П., 1989). Педагогічна технологія характеризується принципом діагностичної доцільності.

Домен – служба містить інформацію про користувачів мережі, їх і звичайні електронні адреси, ідентифікатори і реальні імена.

Духовний зародок – модель психічного розвитку дитини, який, будучи вродженою її психічною сутністю, виявляє себе лише у процесі розвитку. Автором терміна є М. Монтесорі.

Експеримент (лат. *experimentum* – проба, досвід) – метод дослідження, що передбачає виокремлення суттєвих факторів, які впливають на результати педагогічної діяльності, дає змогу варіювати ними задля досягнення оптимальних результатів; контрольована педагогічна діяльність, спрямована на створення та апробування нових технологій навчання й виховання, розвитку дітей, управління навчально-виховним закладом.

Експериментальні школи – навчально-виховні заклади, призначені для обґрунтування, розроблення або перевірки нових педагогічних ідей, вивчення практичного досвіду педагогів.

Експертна рецензія – заключне судження експерта про рецензований інноваційний проект (його актуальність, відповідність цілей об'єктивним потребам і тенденціям розвитку освіти, чіткість визначення цілей тощо).

Екстенсивні (лат. *extensivus* – розширюючий) **інновації** – інновації, що базуються на залученні додаткових потужностей (інвестицій) нових засобів, обладнання, технологій, капіталовкладень тощо; нарощують кількісні характеристики педагогічного продукту переважно за рахунок нових інформаційних технологій, перерозподілу часу на різні види навчальної діяльності, диференціацію та індивідуалізацію роботи з учнями.

Електронна пошта (e-mail) є надзвичайно важливим інформаційним ресурсом Інтернет. Крім того, вона найбільш масовий засіб електронних комунікацій, через неї можна прийняти або надіслати повідомлення ще на два десятки міжнародних комп'ютерних мереж, частина з яких не мають on-line сервісу (тобто прямого підключення до Інтернет). Адреса e-mail складається з двох частин: ідентифікатора користувача, який записується перед знаком "@" (комерційне ей) і доменного адреса машини, який записується після цього знака. Наприклад, адресу електронної пошти **ІПКРО** (e-mail): ipk@ipk.tambov.su.

Електронний навчально-методичний комплекс – це новий тип засобів навчання, який поєднує такі компоненти: анотацію; програму курсу і (орієнтовний тематичний план); програми спецкурсів, рекомендовані МОН України; багаторівневий навчальний посібник для учнів (у формі інтерактивної комп'ютерної програми; Інтернет-ресурсу); довідниково-узагальнювальний матеріал курсу; систему опорних завдань до окремих тем; робочий зошит; завдання для самостійної роботи учнів; наочні матеріали; глосарій; список літератури, Інтернет-ресурси; методичні рекомендації для вчителів щодо використання даного комплексу.

Електронний підручник складається: загальні відомості про підручник, базові тексти на гіпертекстовій основі, що передбачають додаткову інформацію (текстову, графічну, мультимедійні вставки, лабораторні та практичні роботи, індивідуальні та групові завдання, блок контролю, тестування).

Електронні енциклопедії – інформація, об'єднана за розділами, розташована на електронних носіях. Доступ до інформації здійснюється локально або по мережі. Користувачеві надаються додаткові послуги: швидкий перехід від розділу до розділу, пошук необхідної інформації. Наприклад: вибравши в електронній бібліотечці ім'я автора, можна швидко знайти потрібний твір, ілюстрацію або необхідну інформацію з будь-якої галузі знань.

Електронні книги – книги, розташовані на електронних носіях у визначених форматах. Форматування текстів книг дозволяє зменшити кількість збереженої і переданої інформації.

Життєвий цикл (грец. *kyklos* – коло) нововведення – процес проходження етапів нововведення: виникнення (старт); швидкий ріст (у боротьбі з опонентами, консерваторами, скептиками); зрілість; освоєння; дифузія (проникнення, розповсюдження); насичення (освоєння багатьма людьми, проникнення у всі частини педагогічного і управлінського процесів); рутинізація (тривале використання новації, внаслідок чого вона для багатьох стає нормою); криза (вичерпаність можливостей застосувати новацію в нових галузях, умовах); фініш (нововведення перестає бути таким, як є, замінюється ефективнішим або поглинається загальною ефективною системою).

Засоби інформатизації освіти – засоби нових інформаційних технологій у поєднанні з навчально-методичним, нормативно-технічним і організаційно-інструктивним матеріалом, що забезпечує їх педагогічно доцільне використання.

Засоби навчання – усі об'єкти і процеси (матеріальні і матеріалізовані), які служать джерелом навчальної інформації та інструментами (власне засобами) для засвоєння змісту навчального матеріалу, розвитку та виховання учнів, студентів.

Засоби нових інформаційних технологій – програмно-апаратні засоби і пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки, а також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації.

Зворотній зв'язок – інформація від учня, студента до вчителя (або ТЗН) про результати виконання основних операцій і якості засвоєння навчального матеріалу.

Зміст – список заголовків певного типу в документі із зазначенням номерів сторінок, на яких вони розташовані.

Зміст (навчання, освіти) – система наукових знань, практичних умінь і навичок, способів діяльності та мислення, якими ті, хто навчаються, мають оволодіти в процесі навчання, про природу і суспільство; особистісний і соціокультурний досвід, які реалізуються, розвиваються і трансформуються в системі освіти. Серед основних компонентів З. о. виокремлюють ціннісний, знаковий, діяльнісний, поведінковий, особистісний тощо.

Знак виноски – число, символ або комбінація символів, які вказують на додаткові відомості, що містяться у виносці.

Знання – сукупність ідей людини, у яких виражається теоретичне оволодіння цим предметом. Це результат процесу навчання, насамперед засвоєння змісту навчання. Результати засвоєння описуються на різних рівнях якості знань: 1) предметно-змістовному, 2) змістовно-діяльнісному, 3) змістовно особистісному. Кожна група якостей певною мірою характеризує знання: кваліфікація (I рівень), розвиненість (II рівень), вихованість (III рівень) (Менчинська Н. А., 1973; Коган Т. Л., 1987).

Зразковий (репродуктивний) педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, яка забезпечує ефективно і якісно розв'язання завдань навчання і виховання.

Імперативний (лат. imperativus – наказовий, владний) характер взаємин у педагогічній системі – характер взаємин між вихователем і вихованцями за моделлю суб'єкт-об'єктної взаємодії, що передбачає точне і беззаперечне виконання дитиною всіх вимог дорослого, сліпе підкорення формальним нормам і правилам поведінки.

Індивідуалізація (франц. *individualisation*, від лат. *Individuum* – неподільне) навчання – організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, яка дає змогу створити оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного.

Індивідуальний освітній маршрут – орієнтація на пошук індивідуальних моделей соціалізації, що сприяють використанню внутрішніх сутнісних сил і можливостей конкретної людини; надання дитині та її сім'ї права обирати навчальні програми й заклади з урахуванням інтересів і проблем, індивідуальності дитини.

Індивідуальний розвиток – процес формування індивіда.

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності – цілісна система операцій, що забезпечує ефективну взаємодію вихователя з вихованцями і визначається цілями, завданнями професійної діяльності, властивостями різних рівнів індивідуальності педагога (ритмом діяльності, спілкування тощо). Структура І. с. п. д. охоплює мотиваційно-оцінний, змістово-когнітивний, операційно-діяльнісний компоненти.

Інновативність (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – емоційно-оцінне ставлення до нововведень, відмінність у сприйнятливості суб'єктів до інновацій, нових ідей, досвіду.

Інноваційна компетентність (лат. *competens (competentis)* – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Інноваційна культура педагога – система освоєних особистістю педагогічних засобів, що забезпечують інноваційний спосіб діяльності, системоутворюючим елементом якої є цінності інноваційного плану. І. к. п. виконує раціонально-праксіологічну, організаційно-впорядковуючу, описово-пояснювальну, прогностико-управлінську, евристико-пізнавальну і комунікативно-трансляційну функції.

Інноваційна мета освіти – створення сприятливих умов для творчості, реалізації природної суті, соціальних потреб людини.

Інноваційна освіта – система ідей, головною метою яких є збереження і розвиток творчого потенціалу людини. Започаткована Міжнародною академією наук вищої школи (МАН ВШ). Інтегруючий навчальний процес і науковий пошук; припускає не тільки використання в навчальному процесі нових наукових знань, але передбачає у ньому творчий пошук. В ідеалі це – єдність наукового, навчального і виховного процесів.

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

Інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. Це системна сукупність форм, методів, засобів навчання, виховання та управління, поєднаних єдиною метою, відбір операційних дій педагога, після яких суттєво поліпшуються результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, студентів.

Інноваційна педагогічна технологія – технологія, яка відрізняється від традиційної технології і відповідає сучасним вимогам до освітнього процесу. До інноваційних технологій можуть належати комп'ютерні, телекомунікаційні, мультимедійні, телекомунікаційні, дистанційні, ігрові, проектні технології.

Інноваційна поведінка педагога – сукупність зовнішніх виявів його особистості, в яких розкривається внутрішнє "Я" (світовідчуття, світогляд, особистісні особливості), спрямовані на зміну складових сучасної системи освіти.

Інноваційна школа – навчально-виховний заклад, діяльність якого побудована на оригінальних (авторських) ідеях і технологіях. Являє собою нову освітню практику (взагалі або для конкретних умов).

Інноваційне навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Інноваційне середовище – педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчального закладу.

Інноваційний педагогічний експеримент – метод дослідницько-педагогічної діяльності, який передбачає істотні зміни у змісті, формах і методах роботи з метою підвищення їх ефективності.

Інноваційний потенціал навчально-виховного закладу – здатність навчально-виховного закладу створювати, сприймати, реалізовувати нововведення та своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного.

Інноваційний потенціал (лат. *potentia* – сила) педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, що виражає готовність удосконалювати педагогічну діяльність, а також наявність внутрішніх засобів і методів, які забезпечують цю готовність.

Інноваційний прогностичний характер управління навчальним закладом – впровадження в управлінський цикл змін, спрямованих на визначення перспектив розвитку освітньої системи та її радикальне оновлення: діагностика стану проблеми і виявлення проблемних полів, побудова концепції перетворення і проектування, програмування діяльності, моделювання й корекція моделі, її адаптація і тиражування результатів.

Інноваційний режим – порядок здійснення навчання в умовах конкретної інновації; систематичне координування і регулювання інноваційного процесу.

Інноваційні ідеї – засновані на новому знанні про процеси людського розвитку ідеї, які пропонують невикористовувані раніше теоретичні підходи до розв'язання педагогічних проблем, конкретні практичні технології отримання високих результатів.

Інноваційні методи – методи, засновані на використанні сучасних досягнень науки та інформаційних технологій в освіті. Вони спрямовані на підвищення якості підготовки шляхом розвитку у студентів творчих здібностей і самостійності (методи проблемного і проектного навчання, дослідницькі методи, тренінгові форми, що передбачають актуалізацію творчого потенціалу і самостійності студентів).

Інноваційні наукові повідомлення – методологічні положення дидактики; теоретичні положення; концепція; гіпотеза; закономірність; модель педагогічного процесу; педагогічні принципи; аналітичні дані про педагогічний процес, явище, факти; характеристика педагогічного процесу, явища; алгоритми дій учасників процесу; методи педагогічної діяльності; педагогічні засоби; форми педагогічної діяльності; педагогічний комплекс, система; показники й критерій ефективності педагогічного процесу та якості його результатів; протипоказання у педагогіці.

Інноваційні освітні процеси – зумовлені суспільною потребою комплексні процеси створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, у якому здійснюється їх життєвий цикл.

Загальновідомо, що ООН розробила систему критеріїв, які дозволяють визначити сучасний рівень і перспективи розвитку своїх членів. Основні з них – це рівень державних витрат на дослідження й

інноваційний розвиток країни та індекс інтелектуальних активів суспільства. Саме ці критерії будуть визначати темпи і стратегію переходу держави до суспільства знань.

Інноваційні технології в освіті – технології, засновані на нововведеннях, це продумана у всіх деталях технологія, спрямована на досягнення основних цілей освіти і в першу чергу підвищення якості навчання.

Інновація – це процес освоєння, цілеспрямована зміна, що вносить у середовище нові стабільні елементи, які викликають перехід з одного стану в інший.

Інновація в педагогіці – внесення в навчальний процес нового (факти, методи, прийоми), що суттєво поліпшує існуючу освітню систему.

Інститут "хрещених" – своєрідний патронаж, піклування старших учнів про кожного новенького малюка, який ознайомлюється з життям шкільної громади. Був запроваджений П. Петерсеном у його педагогічній системі.

Інструментування права на вільний вибір – психологічний вплив педагога на дітей, суть якого полягає в тому, щоб, зберігаючи право на поведінковий вибір за ними, допомогти їм зрозуміти ситуацію, що склалася, і можливі наслідки вибору. І. п. на в. в. сприяє розвитку суб'єктності дитини, її вмінню усвідомлювати свою поведінку; формуванню вміння постійно орієнтуватися на "іншого" і відповідати за свої дії.

Інтеграція (лат. *integratio* – відновлення, поповнення, від *integer* – цілий) – процес і результат взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується відновленням, встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між ними на основі достатньої підстави, в результаті чого формується інтегрований об'єкт (система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

Інтегровані інновації – інновації, що передбачають об'єднання інтенсивного та екстенсивного шляхів розвитку педагогічної системи за умови ретельного дослідження невикористаних резервів педагогічної системи, які виявляються на межі різнопланових, різнорівневих і різнохарактерних педагогічних підсистем та їх компонентів.

Інтенсивні (франц. *intensif*, від лат. *intensio* – напруження, посилення) інновації – інновації, які передбачають розвиток педагогічної системи за рахунок внутрішніх резервів.

Інтерактивне навчання – специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність (за О. Пироженко).

Інтернет – найбільша у світі глобальна комп'ютерна мережа, що складається з більш ніж 10 500 мереж, до яких підключено близько 2 млн. комп'ютерів і налічує понад 15 млн. користувачів у 50 країнах. Темпи зростання Інтернет нараховують 15 % щомісяця.

Інтернет-освіта – освіта широких верств населення, що отримується за допомогою освітніх інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Інтернет-ресурси – це вся сукупність інформаційних технологій і баз даних, доступних за допомогою цих технологій та існуючих в режимі постійного оновлення.

Інтернет-технології – це автоматизована середовище отримання, обробки, зберігання, передачі та використання знань у вигляді інформації та їх впливу на об'єкт, реалізована в мережі Інтернет, що включає і людський машинний (соціальний) елементи.

Інтерфейс – програмне або апаратне забезпечення, призначене для зв'язку одного комп'ютера з іншим; спосіб взаємодії користувача з програмою.

Інфантилізація – процес розкнутості, відпущення особистості від норм, закріплених вихователем, суспільного життєвого досвіду. Йде повернення до дитячої безпосередності, до гри, до ігрового сприйняття, що приводить до вивільнення неусвідомлюваної психічної активності особистості, яку необхідно сугестивно спрямувати на активне засвоєння і репродукцію навчального матеріалу. Процес інфантилізації та надбудови – це процес десугестивно-сугестивного впливу на особистість, який готує ґрунт для успішного засвоєння великих обсягів навчального матеріалу (за Г. Лозановим).

Інформатизація (лат. *informatio* – пояснення) освіти – одна з глобальних тенденцій розвитку освіти, пов'язана з розширенням застосування комп'ютерів, інформаційних мереж і технологій в

освітній практиці. Процес перебудови життєдіяльності суспільства на основі активного та повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх громадськозначущих видах людської діяльності, що вимагають формування інфраструктури коштів накопичення, зберігання, обробки та передачі інформації як найважливішого показника рівня науково-технічного розвитку будь-якої країни.

Інформатизація (лат. informatio – пояснення) освіти – одна з глобальних тенденцій розвитку освіти, пов'язана з розширенням застосування комп'ютерів, інформаційних мереж і технологій в освітній практиці. Процес, спрямований на підвищення якості змісту освіти, проведення досліджень і розробок, впровадження, супровід і розвиток, заміна традиційних інформаційних технологій на більш ефективні у всіх видах діяльності в національній системі освіти України.

Інформаційна культура – осмислення сучасної картини світу, широке використання інформаційних потоків і їх аналіз, реалізація прямих і зворотних зв'язків з метою їх адаптації, пристосування до навколишнього світу, грамотне володіння мовами спілкування з комп'ютером, розуміння його можливостей, місця і ролі людини в інтелектуальному середовищі.

Інформаційна технологія – технологія обробки, передачі, розповсюдження і перетворення інформації. Один з компонентів інформаційної технології – комп'ютер, тому терміни "інформаційна технологія" і "комп'ютерна технологія" часто використовуються як синоніми.

Колонтитул – це текст і/або малюнок, який друкується внизу і вгорі кожної сторінки документа. Залежно від місця розташування (на верхньому або нижньому полі сторінки) колонтитули бувають верхніми і нижніми.

Комбінаторні (лат. combino – з'єдную, поєдную) нововведення – нововведення, що передбачають нове конструктивне поєднання елементів відомих методик.

Комплексна освітня програма – програма, яка визначає основний зміст роботи з студентами, школярами в умовах навчально-виховного закладу на основі єдиної педагогічної концепції.

Компоненти педагогічної системи – мета (педагогічний ідеал виховання), зміст педагогічного впливу (освітня програма), засоби, форми, методи педагогічного впливу; результат; люди (педагоги, батьки, вихованці тощо) як носії педагогічної системи, об'єкти і суб'єкти педагогічної діяльності.

Концепція – системний опис певного предмета або явища, що сприяє його розумінню, трактуванню, виявленню керівних ідей його побудови та функціонування (Безпалько В. П., 1989).

Креативна особистість – особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, нейрофізичні задатки, специфіку когнітивної сфери), що забезпечують її творчу активність.

Креативність (лат. creatio (creationis) – створення) – стійка властивість індивіда, що обумовлює здатність виявляти соціально значущу творчу активність; рівень творчої обдарованості, здатності до творчості.

Критерій оптимальності (лат. optimus – найкращий) – показник, за яким здійснюється оцінювання можливих варіантів (альтернатив) розвитку процесу і вибір найкращого з них.

Критерії технологічності – педагогічна технологія повинна задовольняти деяким основним методологічним вимогам: **концептуальність** (спирання на певну наукову концепцію, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей); **системність** (наявність ознак системи: логіка процесу, взаємозв'язок усіх частин, цілісність тощо); **керованість** (можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів); **ефективність** (гарантія досягнення певного стандарту навчання, ефективний результат і оптимальні витрати); **відтворюваність** (можливість застосування (повторення, відтворення) пед. технології в інших однотипних освітніх установах, іншими суб'єктами).

Критерій якості об'єкта – показник, що характеризує властивість (якість) об'єкта, оцінювання якого можливе за одним із способів вимірювання або за експертним методом.

Локальна технологія – технологія окремих частин навчально-виховного процесу, рішення приватних дидактичних та виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія повторення і контролю матеріалу, технологія самостійної роботи та ін.).

Медіа-освіта – напрям у педагогічній науці, який досліджує засоби масової комунікації. Сформувався він у другій половині ХХ ст. Головними завданнями М.-о. є підготовка тих, хто навчається, до життя в інформаційному суспільстві, формування в них уміння користуватися інформацією в будь-якому вигляді, здійснювати

комунікації, усвідомлювати наслідки впливу на людину засобів інформації, особливо засобів масової комунікації.

Мережеві технології, що використовуються в ДО: електронна пошта, телеконференції по електронній пошті (off-line) або в оперативному режимі (on-line), мейл-сервери, доступ до баз даних, телевідеоконференції, чат- технології, мультимедійні вставки.

Мета (навчальна, освітня) – те, до чого прагне навчання, майбутнє, на яке спрямовані його зусилля школи.

Мета інноваційного освіти – збереження і розвиток творчого потенціалу людини. У першу чергу необхідно зробити так, щоб студент розвивав гармонійне мислення, засноване на поєднанні внутрішньої свободи особистості та її соціальної відповідальності, а також терпимості до інакомислення.

Метод у навчанні – спосіб спільної діяльності педагога і тих, хто навчається, у процесі постановки і розв'язання навчальних завдань. При проектуванні процесу метод виступає як модель майбутньої діяльності. Метод можна визначити і як систему цілеспрямованих дій педагога, які організують пізнавальну і практичну діяльність того, хто навчається, за рішенням завдань навчання.

Методи викладання – це розроблена з урахуванням дидактичних закономірностей і принципів система прийомів і відповідних правил педагогічної діяльності, цілеспрямоване застосування яких викладачем дозволяє істотно підвищити ефективність управління діяльністю студентів у процесі вирішення певного типу педагогічних (дидактичних) завдань.

Методи навчання – це розроблена з урахуванням дидактичних принципів і закономірностей система прийомів і відповідних правил навчання, цілеспрямоване застосування яких істотно підвищує ефективність самоврядування особистості студента в різних видах діяльності і спілкування в процесі вирішення певного типу навчальних завдань.

Методика – спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності.

Методика навчання – сукупність методів і прийомів, які використовуються для досягнення певного класу цілей. Методика може бути варіативною, динамічною залежно від характеру матеріалу, складу учнів, студентів, ситуації навчання, індивідуальних можливостей педагога. Відпрацьовані типові методики перетворюються на технології. Зараз прийнято не зовсім точно і методики, і системи

навчання, і власне технології, називати технологіями. У відомій книзі Г. К. Селевко дається характеристика більше 40 різноманітних методик, типів навчання і виховання, педагогічних систем, і всі вони називаються технологіями на основі виділення їх цілей, змісту, характерних форм організації і способів учбової діяльності. Це дуже широке розуміння технологій (див. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології. – М.: Народна освіта, 1998).

Метод групових експертних оцінок (ГЕО), або метод Дельфи – метод, що передбачає проведення експертизи групою експертів за певним алгоритмом.

Методика в освіті – опис конкретних прийомів, способів, технік педагогічної діяльності в окремих освітніх процесах.

Методика навчання як окрема дидактика – сукупність упорядкованих знань про принципи, зміст, методи, засоби і форми організації навчально-виховного процесу з окремих навчальних дисциплін, що забезпечують розв'язання завдань.

Модель – зразок, відтворення, схема, що забезпечують імітацію певних характеристик і поведінки деякого об'єкта, процесу, явища. Модель описує структуру і функції досліджуваного або створюваного об'єкта.

Модель освіти – теоретична конструкція, яка втілює розуміння її автором феномена освіти.

Модифікаційні (лат. *modifico* – встановлюю міру) нововведення – нововведення, пов'язані з удосконаленням, раціоналізацією, видозміною, модернізацією того, що має аналог або прототип (програма, методика, окрема розробка тощо).

Модуль – це відносно самостійна частина навчального процесу, яка містить насамперед одне або кілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів.

Мозкова атака – це метод колективного генерування ідей і конструктивного їх опрацювання для вирішення проблеми.

Моніторинг (лат. *monitor* – нагадуючий, наглядаючий) в освіті – постійне відстежування певного процесу в освіті з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим припущенням. Елементами М. в о. є форми поточної, проміжної і підсумкової атестації, складання графіків і звітів, проведення педагогічних рад, консиліумів тощо. Моніторинг в освіті – це система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне

забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку (за О. М. Майоровим).

Моніторинг якості освіти – механізм контролю і спостереження за якістю освіти. "Моніторинг в освіті – це система збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про освітній системі або окремих її компонентів, орієнтована на інформаційне забезпечення управління, що дозволяє судити про стан об'єкта в будь-який момент часу і дає прогноз її розвитку" (визначення О.М. Майорова).

Мультикультурна (лат. multum – багато і ...культура) освіта – освіта, спрямована на збереження і розвиток культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності певного суспільства, на передавання їх та інноваційних новоутворень молодому поколінню.

Мультикультурний простір освіти – динамічна система культурних полів взаємовпливів і взаємодій суб'єктів освіти, які є носіями певного культурного і субкультурного досвіду.

Навичка – автоматизоване уміння виконувати інтелектуальні або практичні дії (за Безпалько В.П., 1989).

Навчальний телекомунікаційний проект – спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча або ігрова діяльність учнів-партнерів, організована на основі комп'ютерної телекомунікації, яка має загальну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення спільного результату діяльності.

Навчання – впорядкована взаємодія педагога зі студентом, спрямована на досягнення поставленої мети.

Новація – це засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо).

Новаторство (лат. novator – оновлювач) – вищий ступінь педагогічної професійної майстерності, винахідництво нового в педагогічній практиці.

Новаторський педагогічний досвід – породжена радикально новою педагогічною ідеєю навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність.

Новизна – один із основних критеріїв оцінювання педагогічних досліджень; результат творчого процесу; властивість і самостійна цінність будь-якого нововведення. Н. має відносний характер як в особистісному, так і в історичному плані.

Нові інформаційні технології – сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передавання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій.

Організація – упорядкування дидактичного процесу за певними критеріями, надання йому необхідної форми з метою кращої реалізації поставленої мети.

Організаційна система навчання – сукупність форм, об'єднаних за ознакою зв'язку студентів і викладача за допомогою навчального матеріалу, які доповнюють один одного.

Організаційна форма навчання – спеціальна конструкція процесу навчання, характер якої обумовлений його змістом, методами, прийомами, засобами, видами діяльності студентів.

Орієнтовна основа діяльності (дії) (термін введений П. Я. Гальперінім) – система уявлення людини про цілі, плани і засоби здійснення майбутньої або виконуваної діяльності (Короткий психологічний словник, 1985).

Освіта – система придбаних у процесі навчання знань, умінь, навичок, спосіб мислення, а також процес і результат засвоєння людиною системи знань про світ, суспільство, саму себе, способи мислення і діяльності, формування власної особистості; феномен культури, що забезпечує її трансляцію, відтворюваність і зміну; освітній простір – сукупність навчальних закладів, державної системи управління і суспільних об'єднань, які реалізують освітні програми.

Освітній заклад – заклад, що здійснює освітній процес, тобто реалізує одну або кілька освітніх програм.

Освітній стандарт (англ. **standard** – норма, зразок, мірило) – мінімально гарантований освітнім закладом рівень освіти.

Освітня модель – теоретична конструкція, яка втілює розуміння її автором феномена освіти, а також практичне втілення цієї моделі на практиці.

Освітня парадигма (грец. **paradeigma** – приклад, зразок) – сукупність прийнятих науковим педагогічним співтовариством теоретичних, методологічних та інших установок на кожному етапі розвитку педагогіки, якими керуються як зразком (моделлю, стандартом) при розв'язанні педагогічних проблем.

Освітня програма – основний документ освітнього закладу будь-якого рівня, що визначає зміст основної і додаткової освіти, педагогічні технології, які використовуються, систему атестації і

управління якістю освіти, а також кадрові та матеріально-технічні основи освітнього процесу.

Освітня технологія – технологія, що відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначена для прогнозування розвитку освіти, її конкретного проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів. До О. т. належать концепції освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, освітні закони, освітні системи (гуманістична концепція освіти, Закон України "Про освіту", система неперервної освіти тощо).

Особистісна центрація педагога – спрямованість, зацікавленість педагога інтересами учасників педагогічного процесу.

Особистісний підхід у педагогіці – гуманістичний підхід педагога до вихованців, що допомагає кожному з них усвідомити себе як особистість, виявити можливості, які стимулюють самостановлення, самоствердження, самореалізацію.

Парціальна (лат. *partialis*, від *pars (partis)* – частина) освітня програма – освітня програма, яка визначає зміст одного або кількох взаємопов'язаних напрямів роботи закладу (наприклад, гуманістичне виховання, естетичний розвиток, екологічне виховання) на основі своєрідної педагогічної концепції.

Педагогіка співробітництва – новаторський напрям у педагогіці, що розглядає дитину як активного суб'єкта спільної з педагогом діяльності, заснованої на реальному співробітництві, демократичних і творчих засадах. Сформувався у середині 80-х років ХХ ст. Авторами П. с. є Ш. Амонашвілі, І. Волков, Є. Ільїн, С. Лисенкова, В. Сухомлинський, В. Шаталов та ін.

Педагог інноваційного спрямування – педагог із чіткою мотивацією інноваційної діяльності та визначеною інноваційною позицією, здатний не лише підтримувати інноваційні процеси, а й ініціювати їх.

Педагогічна аксіологія (грец. *axios* – цінний і *logos* – слово, вчення) – наука про сприйняття, освоєння та оцінювання нового у педагогіці. Основними її категоріями є педагогічне співтовариство, оцінювання та різновиди процесів освоєння нового, явища консерватизму і новаторства в педагогіці, особливості інноваційного середовища, готовність педагогічного співтовариства до сприйняття і оцінювання нового тощо.

Педагогічна діагностика (грец. **diagnostikos** – здатний розпізнавати) – комплекс засобів, методів, прийомів і правил виміру динаміки процесів і результатів навчально-виховної роботи.

Педагогічна експертиза (франц. **expertise**, від лат. **expertus** – досвідчений) – сукупність процедур, необхідних для одержання колективної думки у формі експертного судження чи оцінки про педагогічний об'єкт, процес, явище (навчальний план, підручник тощо).

Педагогічна імпровізація (франц. **improvisation**, від лат. **improvisus** – несподіваний, непередбачений) – знаходження педагогом під час навчально-виховного процесу несподіваного педагогічного розв'язку і миттєве його втілення. Вона охоплює чотири етапи: педагогічне осяяння; миттєве осмислення педагогічної ідеї і миттєвий вибір шляху її реалізації; втілення або реалізація педагогічної ідеї; миттєвий аналіз процесу втілення педагогічної ідеї і рішення про продовження педагогічної імпровізації або перехід до запланованих раніше дій. П. і. дає змогу вдосконалювати педагогічну техніку, гнучко реагувати на труднощі, що виникають.

Педагогічна інноватика – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій.

Педагогічна інновація (нововведення) – сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання й навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти; цілісна теоретична, технологічна і методична концепція оновлення педагогічної діяльності, що забезпечує її вихід на якісно новий рівень; процес освоєння нового (засобу, методики, технології, програми тощо).

Педагогічна кваліметрія (лат. **qualis** – який за якістю і грец. **metreo** – вимірюю) – застосування методів загальної кваліметрії (кількісних оцінок якості об'єкта) в педагогіці під час кількісного оцінювання психолого-педагогічних і дидактичних об'єктів. Основним методом дослідження є метод групових експертних оцінок.

Педагогічна концепція (франц. **conception**, від лат. **conceptio** – сприйняття) – спосіб розуміння, трактування педагогічних явищ; основна точка зору на предмет педагогічної науки чи педагогічного явища; керівна ідея для їх систематичного висвітлення; система пов'язаних між собою, взаємозумовлених поглядів на сутність педагогічних явищ.

Педагогічна культура – сутнісна характеристика особистості педагога, здатного до "діалогу культур".

Педагогічна майстерність – високий рівень оволодіння педагогічною діяльністю; комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей особистості, що дають змогу педагогу ефективно організовувати навчально-пізнавальну діяльність тих, хто навчається, і здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив і взаємодію.

Педагогічна неологія (грец. *neos* – новий і *logos* – слово, вчення) – наука про створення нового у педагогіці. Основними категоріями П. н. є нове в педагогіці, класифікація педагогічних нововведень, умови створення нового, критерії новизни, традиції і новаторство, етапи створення нового у педагогіці.

Педагогічна підтримка – особлива сфера спрямованої на самостановлення дитини педагогічної діяльності, яка представляє процес спільного з вихованцем визначення його інтересів і шляхів подолання проблем з метою збереження власної гідності та досягнення бажаних результатів у різних сферах.

Педагогічна рефлексія (лат. *reflexio* – відображення, аналіз) – здатність педагога об'єктивно оцінити себе та свої вчинки, зрозуміти, як його сприймають у процесі педагогічного спілкування.

Педагогічна система – педагогічна концепція і досвід її реалізації в педагогічну практику; еталонна модель, результати дії якої апробовані на соціальному рівні і мають свою специфіку.

Педагогічна творчість – прийняття і здійснення педагогом оптимальних нестандартних рішень у змінних умовах навчально-виховного процесу.

Педагогічна теорія – логічне узагальнення педагогічного досвіду, практики виховання й навчання; система педагогічних ідей; наукове пояснення закономірностей педагогічної діяльності; сукупність положень педагогіки як науки.

Педагогічна техніка – елемент педагогічної технології; комплекс загальнопедагогічних і психологічних умінь педагога, що забезпечує володіння ним власним психофізіологічним станом, настроєм, емоціями, тілом, мовою й організацією педагогічно доцільного спілкування. Виокремлюють вербальні (голос, дикція, інтонація, темпоритм тощо), невербальні (міміка, пластика, артикуляція, жести, експресивне забарвлення пластики та ін.), соціально-перцептивні (сприйняття, увага, спостережливість, уява тощо) уміння та володіння емоційним станом (зняття психічного напруження, саморегуляція, релаксація, аутотренінг, самонавіювання, створення творчого самопочуття).

Педагогічна технологія – систематичне і послідовне втілення на практиці заздалегідь замисленого навчально-виховного процесу (за Безпалько В. П., 1989). Це – системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти (визначення ЮНЕСКО). Це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, побудована на науковій основі, запрограмована у часі та просторі, призводить до намічених результатів (за Г. К. Селевко).

Педагогічне конструювання (створення конструкту) – це деталізація освітнього чи педагогічного проекту, яка наближає його до використання в конкретних умовах реальними учасниками педагогічного процесу.

Педагогічне проектування – це цілеспрямована діяльність, яка визначає необхідність педагогічних перетворень, прогнозує та оцінює наслідки реалізації певних педагогічних задумів.

Педагогічний вплив – це вплив педагога на свідомість і поведінку, організацію життя й діяльності вихованців з метою формування у них певних якостей особистості та забезпечення успішного досягнення цілей.

Педагогічний конфлікт – протиріччя між вихователем (вихователями) і вихованцем (вихованцями). П. к. буває внутрішній (внутрішньо-особистісний) і зовнішній (міжособистісний і міжгруповий). Залежно від способу розв'язання виокремлюють продуктивні (конструктивні) і деструктивні конфлікти. Продуктивні конфлікти стимулюють розвиток окремої особистості або групи. Наприклад, конфлікт між новатором-педагогом і його інертними колегами керівник навчального закладу може конструктивно використати для оздоровлення, творчого росту колективу. Неправильне сприйняття цієї ситуації може призвести до деструктивного розв'язання проблеми. Способами розв'язання конфлікту є вияв емпатії, компроміс, "третейський суддя", двосторонній аналіз, тимчасовий розрив зв'язку, ультиматум тощо.

Педагогічний паліатив (франц. palliatif, від лат. palliatus – прикритий) – тимчасова поступка педагога, яка полягає в його вмінні "не бачити", "не помічати" порушень соціальних норм і створювати умови для унеможливлення їх у майбутньому, знаходити позитивне і в найнезначніших результатах діяльності дитини, бути терпеливим, ставити в центр уваги розвиток дітей.

Педагогічний такт – принцип міри, необхідний у процесі спілкування зі студентами, школярами. Визначається педагогічною майстерністю, досвідом, рівнем культури і особистісними якостями педагога.

Педагогічні винаходи – перетворення, конструювання окремих елементів педагогічних систем, засобів, методів, умов навчання та виховання.

Педагогічні відкриття – наймасштабніші новаторські педагогічні рішення, пов'язані з висуненням нових педагогічних ідей та їх втіленням у конкретній педагогічній системі.

Педагогічні здібності – узагальнена сукупність індивідуально-психологічних особливостей і професійно значущих якостей педагога, які забезпечують досягнення високих результатів у педагогічній діяльності. Розрізняють *гностичні* (вміння пізнавати й отримувати задоволення від пізнання), *дидактичні* (вміння пояснювати, передавати знання, навчати), *комунікативні* (вміння спілкуватись, співпрацювати), *перцептивні* (вміння проникати у внутрішній світ дитини, здатність до емпатії), *прогностичні* (вміння здійснювати педагогічне передбачення, прогнозувати результати взаємодії у педагогічній діяльності) та інші П. 3.

Педагогічні ігрові вправи – різновид розважальних ігор (вікторини, конкурси, змагання, кросворди та ін.), у яких як ігровий використовується навчальний матеріал.

Педагогічні інваріанти (лат. *invarians (invariantis)* – незмінний) – педагогічні істини, що не підлягають перегляду. Термін запроваджено французьким педагогом С. Френе, який розробив на засадах гуманістичної педагогіки 30 інваріантних принципів (природа дитини така сама, як і природа дорослого; поведінка дитини в школі залежить від її психологічного складу і стану здоров'я; ніхто – ні дитина, ні дорослий – не любить, коли йому наказують; будь-яка людина прагне до успіху тощо).

Педагог-фасилітатор (англ. *facilitate* – полегшувати) – педагог, який працює в системі особистісно-орієнтованої (гуманістичної) педагогіки і в роботі з дітьми сповідує відкритість власним думкам, переживанням, заохочення, довіру як вираження внутрішньої особистісної впевненості в можливостях і здібностях вихованців, "емпатичне розуміння" (бачення поведінки вихованця, його реакцій, дій, навичок). Поняття запровадив К. Роджерс.

Педологія (грец. *pais (paidos)* – дитина і *logos* – слово, вчення) – комплексна наука про дитину, яка, за задумом її засновників М. Басова, Ф. Бехтерева, С. Шацького та ін., мала стати антропологічною базою педагогіки.

Передовий педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати у розв’язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів та засобів.

Підготовлене середовище – створене педагогом середовище, яке містить стимули для саморозвитку, самонавчання і самовиховання дитини. Термін запровадила М. Монтесорі.

Підкріплення позитивне – впливи педагога на вихованця з метою формування ставлення до соціальних та культурних цінностей і закріплення психологічних новоутворень. Способами П. п. є заохочення, позитивна оцінка, надання нових прав, покладання нових обов’язків, зміна форми звертання, вияв симпатії, символічні знаки любові тощо.

Позаконтекстні операції – операції з педагогічними поняттями, дібраними з тексту повідомлення (впізнавання, визначення, розкриття змісту, стану, зв’язку поняття з іншими, з практикою тощо).

Пошуково-дослідницький метод – метод залучення студентів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв’язки предметів і явищ діяльності, роблять висновки, пізнають закономірності.

Презентація (основний урок) – демонстрація правильного використання нового матеріалу у педагогічній технології М. Монтесорі.

Проблемні методи навчання – методи засвоєння нових знань, у яких кожний учасник навчального процесу бере участь у виробленні певного нового змісту (розв’язанні проблеми). Використання П. м. н. обумовлено високою мотивацією всіх учасників освітнього процесу, можливостями реалізації атмосфери діалогу і співробітництва.

Продуктивне учіння – результативне особистісно-орієнтоване навчання у процесі конкретної роботи на основі вільного її вибору і врахування інтересів тих, хто навчається.

Продуктивність діяльності – характеристика діяльності, що відображає співвідношення між корисністю результатів за певний час і затратами на них.

Проектна технологія передбачає стимулювати інтерес студентів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв’язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних

знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання.

Професійна мобільність (лат. *mobilis* – рухливий) – здатність педагога до змін у професійній діяльності за нових соціально-педагогічних умов.

Професійна педагогічна етика – складова етики, що відображає специфіку функціонування моралі в цілісному педагогічному процесі; наука про моральні аспекти діяльності педагога.

Психологічний бар'єр (франц. *barriere* – перешкода, перепона) – психічний стан, який виявляється в неадекватній пасивності особистості, що перешкоджає виконанню нею певних дій. Причинами виникнення П. б. можуть стати новизна і небезпечність ситуації, несподівана або негативна інформація, відсутність гнучкості і швидкості мислення.

Психолого-педагогічний супровід освіти – система взаємопов'язаних заходів щодо вирішення психолого-педагогічних проблем учасників навчально-виховного процесу, яка охоплює індивідуальну і групову діагностику, консультування, побудову індивідуальних навчальних програм тощо.

Пошукова машина – спеціальний Web-вузол, призначений для пошуку інформації в Інтернет.

<http://www.afort.ru>

<http://www.rambler.ru>

<http://www.yandex.ru>

Предметний покажчик – список слів і словосполучень, які зустрічаються в документі, із зазначенням номерів сторінок, на яких вони з'являються.

Прийом – частина, елемент методу і водночас його конкретне втілення. Характер використовуваних прийомів багато в чому виявляє суть методу. Наприклад, розповідь педагога може втілитися через прийоми опису, оповідання, драматизації, аналізу ситуації, доказу, а метод бесіди через питання педагога, що вимагають або відтворення, або самостійного пошуку, а також через питання, що виникли в учнів. Згідно з використовуваними прийомами змінюється характер методу. У першому випадку це буде або повідомляюча, або проблемно-аналізуюча розповідь. У другому або повторювальна, або евристична бесіда.

Принципи навчання – це вихідні дидактичні положення, які відображають протікання об'єктивних законів і закономірностей процесу навчання і визначають його спрямованість на розвиток особистості. У принципах навчання розкриваються теоретичні підходи до побудови навчального процесу та управління ним. Вони визначають позиції і установки, з якими вчителі і викладачі підходять до організації процесу навчання і до пошуку можливостей його оптимізації.

Проблемне навчання – це така організація навчальних занять, котрі передбачають створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність студентів по їх розв'язанню, результатом якої є творче оволодіння знаннями, навичками, вміннями та розвиток мислительних здібностей. Викладачами використовуються різні типи проблемних ситуацій як за змістом, так і рівнем складності.

Провайдер – організація або приватна особа, яка веде (підтримує) інформаційні ресурси.

Програма-клієнт – програма, яка може встановлювати зв'язок з сервером певного типу, для того, щоб отримати певну інформацію, що зберігається на сервері.

Програма і проект – кінцеві, синтетичні форми існування ІР у його життєвому циклі.

Програма-сервер – спеціальна програма обслуговування доступу до сервера.

Програмоване навчання – така організація процесу навчання, при якій учні з допомогою особливим чином підготовлених дидактичних засобів (програми) можуть самостійно отримувати нові знання та вміння.

Продуктивна діяльність – це діяльність, у процесі якої учень завжди створює нову орієнтовну основу діяльності порівняно до засвоєної раніше в навчальному процесі (за Безпалько В. П., 1989).

Протокол – набір правил, яких дотримуються компанії, щоб забезпечити сумісність апаратного та програмного забезпечення. Інтернет працює під сукупністю протоколів різних рівнів, яку називають (сімейством протоколів або стеком) TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol).

Професійна освіта – це результат професійного навчання і виховання, професійного становлення і розвитку особистості людини.

Прямий зв'язок – повідомлення інформації від викладача до учня, до студента за допомогою якої передаються інструкції про необхідні навчальні дії.

Радикальне (лат. radicalis – докорінний) нововведення – нововведення, засноване на принципово нових ідеях і підходах. Найчастіше виникає в результаті творчої інтеграції і зумовлює створення принципово нових засобів. До Р. н. належать запровадження класно-урочної системи, освоєння основ наук у Монтессорі-школах через метапредмет – космічне виховання тощо.

Ранжування (нім. rangieren – ставити в ряд) – процедура впорядкування експертом властивостей об'єкта, що оцінюється, за допомогою чисел (рангів); визначення місця (рейтингу) об'єктів, що вивчаються.

Регіоналізація (лат. regionalis – обласний) освіти – фундаментальна тенденція сучасності, що реалізується через формування особливого "національно-регіонального" компонента в освіті, який відображає історико-культурні, соціально-економічні реалії та потреби розвитку окремих територіальних і етнокультурних спільнот.

Результати (продукти навчання) – це те, до чого приходять навчання, кінцеві наслідки навчального процесу, ступінь реалізації поставленої мети.

Рейтинг студента (англ. rating, від to rate – оцінювати, ранжувати) – індивідуальний числовий показник інтегральної оцінки досягнень у навчанні, утворений шляхом складання рейтингових балів, отриманих у результаті оцінки окремих навчальних дій, по можливості з урахуванням коефіцієнта значимості ("вагового" коефіцієнта) цих дій у досягненні освітніх цілей. Основний принцип рейтингу – ранжування.

Релаксопедія (лат. relaxatio – зменшення напруження, ослаблення і грец. peideia – виховання, навчання, освіта, культура) – використання сугестії (навіювання) в процесі навчання і виховання.

Репродуктивна діяльність – діяльність, при якій засвоєна орієнтовна основа діяльності, її алгоритми і правила тільки відтворюються в різних сполученнях – від буквальної копії та переказу до деякого вільного відтворення і застосування у типових ситуаціях, однозначно заданих навчанням, причому до вихідних відомостей, засвоєних за навчальним предметом, учень, студент у ході діяльності не додає ніякої нової інформації (за Безпалько В.П., 1989).

Ретровведення (лат. retro – назад і ...введення) – освоєння навчально-виховним закладом того, що вже існувало в педагогічній практиці (наприклад, вивчення у сучасних школах історії різних релігій, введення курсів логіки, психології, риторики, давніх мов тощо).

Реформи (франц. *reformе*, від лат. *reformare* – перетворювати) у галузі освіти – система нововведень, спрямованих на докорінне перетворення і радикальне поліпшення функціонування, розвитку і саморозвитку освітніх закладів і системи їх управління в цілому.

Рівні новизни – ступінь нового у педагогічних нововведеннях; абсолютна новизна (принципово невідома новація, відсутність аналогів і прототипів); локально-абсолютна новизна (використання в нових умовах новації, яку застосовували на інших об'єктах); умовна новизна (виникає при незвичному поєднанні раніше відомих елементів); нормативна новизна (оригінальність новації визначається її відмінністю від тих, які є нормою); суб'єктивна новизна (коли об'єкт новий для певного суб'єкта).

Розвивальне навчання (розвивальна освіта) – група ідей та концепцій навчання (освіти) і практики освіти, центральною в якій є особистість людини, що розвивається. Особистісний розвиток розуміють як розвиток мислення і пам'яті, розвиток адаптивних здібностей і якостей, розвиток науково-теоретичного мислення, творчих здібностей тощо. Теорію Р. н. започаткували Й.-Г. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський та ін. Науково обґрунтував її Л. Виготський, а його ідеї розвинули Л. Занков, Д. Ельконін, В. Давидов, Н. Менчинська, І. Якиманська та ін.

Розвивальні цілі (цілі розвитку) – педагогічні цілі, які визначають способи мислення, спілкування, діяльності, свідомості і самосвідомості, що змінюються. Основою Р. ц. донедавна вважали розвиток загальноінтелектуальних умінь і навичок, у сучасній освіті акцентують на розвиток механізмів особистої і групової рефлексії, самовизначення тощо.

Розділ – це частина документа, що містить однакові елементи форматування, наприклад, однакову орієнтацію сторінок, однакове значення полів, однакові колонтитули тощо.

Самоактуалізація (само... і лат. *actualis* – дійсний, справжній) – прагнення людини до найповнішого виявлення, розвитку і реалізації своїх особистісних можливостей. С. передбачає сприятливі соціально-історичні умови і відповідне виховання.

Самоаналіз педагогічної діяльності – вивчення педагогом стану, результатів своєї професійної діяльності, встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між елементами педагогічних явищ, визначення шляхів вдосконалення навчання і виховання дітей.

Саморозвиток – процес активної, послідовної, прогресивної і незворотної якісної зміни психологічного статусу особистості. Можливий на певному ступені вікового розвитку, за сформованості механізмів саморегуляції.

Свобода – можливість і здатність людини мислити, діяти, здійснювати вчинки відповідно до власних спонукань, інтересів і цілей. Внутрішньо вільній людині властива автономність, незалежність від впливів зовнішнього середовища і обставин.

Сервер – комп'ютер (мережевий вузол), що забезпечує користувачам мережі доступ до файлів, пристроїв друку, комунікаційних та інших служб. Зазвичай сервер потужніший за основним технічним параметрами, ніж однокористувальницькі робочі станції. Багато серверів підключаються до джерел безперебійного живлення і володіють підвищеною відмовостійкістю.

Сенсорна (лат. sensorium – орган чуттів, від sensus – відчуття) культура – культура органів чуття. В педагогічній технології М. Монтесорі є основою розумового і духовного життя людини.

Синектика (грец. synektike – об'єднання різнорідних елементів) – метод колективної творчої діяльності й наукового дослідження, заснований на цілеспрямованому використанні інтуїтивно-образного, метафоричного мислення учасників. Застосовується як прийом розв'язання складних творчих завдань; у педагогічній практиці – для вирішення навчально-пізнавальних проблем і навчання процесу творчого пошуку. С. була розроблена наприкінці 50-х років ХХ ст. американським психологом В. Гордоном на основі застосування методу групової генерації ідей, названого мозковою атакою або мозковим штурмом.

Синергетика (грец. synergeia – співпраця, співдружність) – наука, що досліджує процеси переходу складних систем із неупорядкованого стану в упорядкований; встановлює між елементами системи зв'язки, сумарна дія яких у межах системи за своїм ефектом сильніша від суми ефектів дії кожного окремого елемента. Як самостійна наука виникла в середині 70-х років ХХ ст. У педагогіці є одним із методологічних принципів.

Система освіти – сукупність навчально-виховних закладів незалежно від їх організаційно-правових форм, типів і видів, які реалізують послідовні освітні програми та державні освітні стандарти різного рівня й спрямованості, а також система органів управління освітою.

Системні нововведення – нововведення, які охоплюють весь педагогічний процес навчально-виховного закладу. Їх освоєння потребує програми розвитку. До С. н. належать насамперед ті, які передбачають або перебудову всього закладу під певну ідею, концепцію, або створення нового навчального закладу на базі попереднього (наприклад, дитячий садок-школа, адаптивна школа, школа-лабораторія тощо).

Ситуація успіху – суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища.

Ситуація успіху з педагогічної точки зору – цілеспрямоване, організоване педагогом і сім'єю створення умов для досягнення значних результатів у діяльності індивіда і колективу. Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина оцінює результат як успіх.

Скасовуюче нововведення – нововведення, суть якого полягає у припиненні діяльності певного органу, форми роботи, об'єднання, у скасуванні недієвих чи неперспективних з огляду на потреби розвитку освітнього закладу програм без заміни їх іншими.

Соціалізація (лат. *socialis* – громадський) – процес входження індивіда до соціуму. Передбачає засвоєння ним певної системи цінностей (норм, зразків, знань, уявлень) для функціонування в суспільстві, здобуття власного соціального досвіду та активного формування особистості.

Соціокультурні проблеми освіти – проблеми освітніх теорій і систем, спричинені невідповідністю ідеальних форм освіти і культури зовнішнім соціальним і культурним умовам.

Соціоніка – науковий напрям, що розробляє модель суспільства, у якій кожен індивід певного психологічного типу матиме відповідне місце в суспільному житті та соціальній діяльності; новітня теорія психологічних типів і міжособистісних стосунків, що перебуває на межі психології, соціології та інформатики. У педагогіці існують розробки організації навчально-виховного процесу на засадах С.

Сприйняття інформації – процес перетворення даних, що надходять до технічної системи або живого організму із зовнішнього світу в форму, придатну для подальшого використання.

Стандартизація (англ. *standard* – норма, зразок, мірило) **освіти** – тенденція розвитку освітніх процесів і систем, яка реалізується через формування певних універсальних вимог до змісту і результатів освіти (державні освітні стандарти).

Стиль форматування – це сукупність усіх параметрів оформлення, що визначають формат абзацу. Стили в Microsoft Word дозволяють зберігати існуючі формати і застосовувати їх до інших текстів. Основними елементами стилю є гарнітура, розмір, стиль шрифту, тип вирівнювання, відстань між символами, абзацний відступ, відстань між рядками та нумерація, рамки і будь-який інший вид форматування. У кожного стилю є своє унікальне ім'я. Доступні стилі перераховані у списку Стиль, розташованому на панелі інструментів.

Стратифікація (лат. *stratum* – шар і *ficatio*, від *facio* – роблю) в освіті – поділ сфери освіти на страти (різні типи навчальних закладів) відповідно до освітніх потреб, можливостей і здібностей людини.

Структура діяльності – це сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів діяльності. Традиційно у С. д. виокремлюють мотиви, план діяльності, засоби, методи і форми діяльності, критерії результативності та інші елементи.

Сугестивна технологія (лат. *suggestio*, від *suggero* – навчаю, навіую) – навчання на основі емоційного навіювання в стані неспання, що спричиняє надзапам'ятовування. Передбачає комплексне використання всіх вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навіювання).

Таксономійний підхід до цілей навчання – спосіб класифікації цілей навчання, згідно з яким цілі формулюють на кількох рівнях, причому кожний наступний пов'язаний з послідовною деталізацією і конкретизацією цілей попереднього рівня.

Таксономія (грец. *taxis* – розміщений по порядку і *nomos* – закон) педагогічна – побудова чіткої системи педагогічних цілей, всередині якої виокремлені їх категорії та послідовні рівні (ієрархія).

Таксономія цілей навчання – систематизація цілей навчання; визначення цілей навчання через послідовність рівнів засвоєння навчального матеріалу. Найважливіші характеристики таксономних цілей навчання: 1) багатосторонній підхід до процесу навчання; 2) облік якісної модифікації досягнень студентів (обсягу знань, процесів мислення і поведінки); 3) вимір досягнень студентів (час вирішення завдань, обсяг досягнень і помилок, що допускаються, відповідність прийнятним зразкам і відступу від них); 4) формування оперативних цілей, які стосуються самого процесу навчання, а не тільки його кінцевого продукту (за Оконь В., 1990).

Таксономія цілей навчання в афективній сфері – визначення можливого (такого, що досягається) ставлення того, хто навчається, до освітнього процесу. До рівнів цілей навчання в афективній сфері належать сприйняття, інтерес, адаптація, оцінювання, організація системи цінностей.

Таксономія цілей навчання в когнітивній сфері – визначення можливих способів і форм пізнавальної діяльності тих, хто навчається. Серед них виокремлюють знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Таксономія цілей навчання в психомоторній сфері – визначення рівнів самостійної діяльності того, хто навчається, у результаті процесу навчання. Рівнями цілей навчання в психомоторній сфері є сприйняття, предметна діяльність, управління діяльністю, координація діяльності, комплексна діяльність.

Телеконференції – це електронний зв'язок між двома або більше людьми на відстані. Навчальний телекомунікаційний проект – спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча або ігрова діяльність студентів-партнерів, організована на основі комп'ютерної телекомунікації, має загальну проблему, мета, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення спільного результату діяльності.

Телетекст – інтерактивна інформаційна мережа, призначена для обробки і передачі інформації широкому колу користувачів.

Творча самореалізація педагога – процес здійснення творчих задумів педагога для досягнення цілей у вирішенні особистісно-значущих педагогічних проблем.

Творче співробітництво – принцип особистісно-орієнтованої педагогіки; процес взаємодії людей між собою для досягнення спільної мети.

Телекомунікаційні технології – технології передавання й одержання інформації за допомогою глобальних комп'ютерних мереж.

Технологізація – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Технологічна карта – опис процесу як покрокової, поетапної послідовності дій із зазначенням засобів, що використовуються.

Технологічна культура педагога – динамічна система педагогічних цінностей, технологічних умінь і творчої індивідуальності педагога. Компонентами Т. к. п. є різні рівні педагогічної практики.

Технологічна схема – умовне зображення технології процесу, поділ його на окремі функціональні елементи і позначення логічних зв'язків між ними.

Технологічне навчання – тип освітніх теорій і систем, орієнтованих на формування вузькопредметних функціональних умінь і навичок у кожного студента, необхідних для успішної діяльності (функціональна грамотність).

Технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

Технологія колективної творчої діяльності – інноваційний засіб освіти, за допомогою якого педагоги досягають творчості; неперервний процес управління розвитком потреб, здібностей, засвоєнням педагогом досвіду людських стосунків і практичної творчості, в ході якого формуються спрямованість на самодослідження, вміння самодіагностики психічного стану і прогнозування можливих варіантів своєї професійної поведінки і спілкування з іншими людьми.

Технологія в строгому розумінні – це досить жорстко зафіксована послідовність дій і операцій, що гарантують отримання заданого результату. Технологія містить певний алгоритм вирішення завдань даного класу. В освіті, з причини її складності і неоднозначності дії законів і норм, технології не носять універсального характеру, тому часто краще використовувати гнучкіший варіативний підхід – конструювання педагогом конкретної методики навчання.

Типове завдання – завдання, яке можна вирішити шляхом буквального, неперетворюваного використання засвоєних алгоритмів діяльності (за Безпалько В. П., 1989).

Традиція (лат. traditio – передача) – стійкий і значущий компонент культури, який передається з покоління в покоління за допомогою механізму наступності.

Уміння – успішне виконання дії або діяльності з вибором і застосуванням правильних прийомів праці та з урахуванням певних умов (за Леситовим Н. Д., 1963).

Управління педагогічними інноваціями – вид соціального управління, що підтримує цілеспрямованість і організованість інноваційних процесів у системі освіти.

Уроки номенклатури – індивідуальні уроки в педагогічній системі М. Монтесорі, на яких закріплюють навички роботи та ознайомлюють з новими поняттями.

Фактори (лат. factor – той, хто робить, від facio – роблю) розповсюдження нового – соціальні умови широкого плану (ставлення суспільства до педагогічних ідей, державна політика в сфері освіти взагалі і стосовно конкретних нововведень зокрема); окремі соціальні умови (діяльність конкретних державних і суспільних інститутів – засобів масової інформації, навчальних закладів, органів освіти, самодіяльних педагогічних об'єднань); особистісні фактори (особистісні особливості авторів і пропагандистів педагогічних інновацій, зокрема їх авторитет для творчих педагогів, усього педагогічного товариства, діячів освіти).

Фокус-група – сфокусоване групове інтерв'ю, метою якого є отримання якісних даних щодо проблеми.

Форма організації навчання – певна структурно-організаційна та управлінська конструкція навчального заняття залежно від його дидактичних цілей, змісту й особливостей діяльності суб'єктів та об'єктів навчання. Форми організації навчання мають упорядкувати навчальний процес. Їхньою провідною ознакою для класифікації є дидактичні цілі. Водночас кожна організаційна форма навчання може мати кілька дидактичних цілей.

Форма презентації (лат. praesento – передаю, вручаю) нового – один із способів розповсюдження нововведень (наукових, науково-популярних публікацій, розпоряджень органів освіти, теле-, кіно-, відеоматеріалів, періодичних видань, художніх творів тощо).

Фрустрація (лат. frustratio – обман, марні сподівання) – психічний стан, викликаний об'єктивно неподоланими (або такими, що так сприймаються суб'єктом) труднощами у розв'язанні значущих для людини завдань.

Функціональний комфорт (ФК) – оптимальний функціональний стан активно працюючої людини, що свідчить про сприятливі для нього умови, засоби діяльності, її цілі, процеси і зміст.

Цілі навчання – це задані і описані наперед умови і способи діяльності в майбутньому; здатності людини до можливих видів діяльності, набуті в результаті навчання (за Безпалько В. П., 1970).

Цілі навчання виступають у двох **функціях**: 1) загального орієнтування у навчально-виховному процесі та 2) критерії його результативності. Це означає, що цілі навчання повинні: 1) бути описані як сформованої особистості учня у характеристиках змісту навчання та повинні стати надбанням особи; 2) відображати плановані результати навчання в системі якісних і кількісних характеристик навченості школярів (за Красновським Є. А., 1987).

Шаблон містить набір параметрів форматування, доступний при створенні нового документа. Звичайний (стандартний) шаблон містить елементи автотексту, макроси, панелі інструментів, меню та операції, присвоєні комбінаціям клавіш. Для полегшення роботи Microsoft Word містить додаткові шаблони попереднього форматування документів, а також майстри шаблонів, які допоможуть пройти етапи попереднього форматування.

Шкільний кооператив – об'єднання дітей і дорослих у педагогічній системі С. Френе задля спільного використання знарядь праці, спільного прийняття рішень і спільної відповідальності.

Штам-група (нім. Stamm – рід, плем'я) – соціальне утворення, що планомірно діє під керівництвом вихователя задля духовного єднання дітей і характеризується вільною динамікою внутрішньої структури. Запровадив термін П. Петерсен.

Якість освіти – рівень знань і вмінь, розумового, морального і фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом.

E-learning (скорочення від англ. Electronic Learning) – система електронного навчання, синонім таких термінів, як електронне навчання, дистанційне навчання, навчання із застосуванням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання, навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій.

HTTP (Hypertext Transfer Protocol) – протокол передачі гіпертексту, доступу до віддалених гіпертекстових баз даних у всесвітній павутині WWW.

Hytelnet – велика база даних, одна з найстаріших інформаційних технологій Інтернет. Містить список адрес локальних баз даних великої кількості бібліотек як європейських, так і американських університетів, урядових установ і міжнародних організацій.

IRC (Internet Relay Chat) – засіб для переговорів в реальному масштабі часу, що дає можливість розмовляти з людьми в режимі прямого діалогу.

NNTP – передача новин і телеконференцій.

POP, SMTP – протоколи передачі електронної пошти вхідної та вихідної.

SMART Board – це інтерактивні дошки, що містять у собі унікальні можливості виведення на них будь-якої інформації з комп'ютера (шляхом проекції зображення за допомогою звичайного медіапроектора), довільного доповнення виведеного зображення позначками, коментарями, примітками чи "обведеннями" важливих фрагментів тексту або графіки, що акцентують увагу студентів.

URL-адреса (Uniform Resource Protocol) – це уніфікована форма запису адрес документів в Інтернеті. Наприклад: <http://www.tstu.ru/rus/index.htm#ref1>

Правила запису в цій формі такі, що дозволяють однозначно визначити місцезнаходження документа в Мережі. Адреса URL може складатися з чотирьох полів: 1) імені протоколу (http://, ftp://,...); 2) ім'я комп'ютера (www.tstu.ru); 3) шляхи пошуку документів на цьому комп'ютері (/rus/index.htm); 4) посилання на певне місце всередині документа (#ref1).

Usenet – система телеконференцій Інтернет. Система побудована за принципом електронних дошок оголошень, коли будь-який користувач може розмістити свою інформацію в одну з груп новин Usenet і ця інформація стане доступною для інших користувачів, які на цю групу новин підписані.

WAIS – це розподілена інформаційно-пошукова система Інтернет. Широко застосовується як пошукова машина в інших інформаційних серверах Інтернет, наприклад, WWW і Gopher.

World Wide Web (WWW) – розподілена гіпертекстова інформаційна система. Вона представляє зручний доступ до більшості інформаційних архівів Мережі. Особливістю системи є механізм гіпертекстових посилань, який дозволяє переглядати матеріали в порядку вибору цих посилань користувачем. Вибір матеріалу, що цікавить, може бути здійснений простим натисненням кнопки миші на потрібному слові. У WWW існує велика кількість різного роду каталогів, які дозволяють орієнтуватися в мережі, крім цього, користувачі можуть виконувати навіть віддалені програми або дивитися фільми з мережі. Такий сервіс не забезпечується іншими інформаційними системами Інтернет.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ТАБЛИЦЯ КЛАСИФІКАЦІЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

За провідним фактором психічного розвитку	Біогенні
	Соціогенні
	Психогенні
	Ідеалістичні
За орієнтацією на особистісні структури	Інформаційні (формування знань, умінь, навичок)
	Операційні (формування способів розумових дій)
	Емоційно-художні (виховання естетичних відносин)
	Емоційно-моральні (виховання моральних відносин)
	Саморозвиток (формування самокерованих механізмів)
	Евристичні (розвиток творчих здібностей)
За характером змісту освіти	Навчальні – виховні
	Світські – релігійні
	Загальноосвітні – професійні
	Гуманітарні – технократичні
	Конкретнопредметні
За організаційними формами	Класно-урочні – альтернативні
	Академічні – клубні
	Індивідуальні – групові
	Коллективний спосіб навчання
	Способи диференційованого навчання
За ставленням до дитини	Авторитарні
	Дидактоцентричні
	Особистісно-орієнтовні
	Гуманно-особистісні
	Технології співпраці
Технології вільного виховання	

За превалюючим (домінуючим) методом	Догматичні, репродуктивні
	Пояснювально-ілюстративні
	Розвиваюче навчання
	Проблемні, пошукові
	Творчі
	Програмоване навчання
	Діалогічні
	Ігрові
	Саморозвиваюче навчання
	Інформаційні (комп'ютерні)
За категорією тих, хто навчається	Масова технологія
	Просунутої освіти
	Компенсуючі
	Віктимологічні
	Технології роботи з важкими дітьми
	Технології роботи з обдарованими дітьми
За концепцією засвоєння	Асоціативно-рефлекторні
	Біхевіористичні
	Гештальт-технології
	Інтеріоризаторські
	Сугестивні
	Нейролінгвістичні

За типом керування пізнавальною діяльністю	Класична лекційна	Сучасне традиційне навчання	Традиційне класичне	Програмоване навчання
	Навчання з допомогою ТЗН			
	Система "консультант"			
	Навчання по книзі			
	Система малих груп		Диференціювання	
	Комп'ютерне навчання			
	Система "репетитор"			
	Програмне навчання			

Закон України "Про інноваційну діяльність"

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Згідно з цим Законом державну підтримку отримують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, та підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних.

Закон України "Про інноваційну діяльність" українською мовою можна скачати за посиланням: "Закон України "Про інноваційну діяльність".

Закон України "Про внесення змін у Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та інших законів України".

Цей Закон вносить зміни в Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", який визначає правові та економічні основи впровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків.

Закон України "Про внесення змін у Закон України" українською мовою можна скачати за посиланням: "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та інших законів України.

Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні"

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні.

Метою Закону є створення правової бази для концентрації ресурсів держави на провідних напрямках науково технологічного оновлення виробництва і сфери послуг у країні, забезпечення внутрішнього ринку конкурентною наукомісткою продукцією і виходу з неї на світовий ринок.

Визначені цим Законом пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні зобов'язують органи виконавчої влади України всіх рівнів створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямків і концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів.

Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" українською мовою можна скачати за посиланням "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні".

Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки

Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447, розроблена з метою створення в 2009–2013 роках в Україні інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки.

Повний текст програми українською мовою можна скачати за посиланням "Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки".

Державна цільова програма розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення

Метою Державної програми, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 7.05.2008 № 439, є створення правових, економічних та організаційних умов для розвитку та ефективного функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки як основи реалізації даної державної політики.

Виконання Програми дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності економіки; удосконалити механізм надання державної підтримки та стимулювання інноваційної діяльності; підвищити рівень взаємодії між центральними і місцевими органами виконавчої влади, зацікавленими установами та громадськими організаціями, підприємствами та іншими суб'єктами інноваційного процесу; забезпечити проведення на постійній основі моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, прогнозування відповідних тенденцій; підвищити науковий рівень обґрунтування підходів до формування і реалізації державної інноваційної політики.

Повний текст програми українською мовою можна скачати за посиланням "Державна цільова програма розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення".

Методичні рекомендації щодо розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівня

Методичні рекомендації щодо розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівня розроблені з метою забезпечення виконання статті 4 Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні".

Дані Методичні рекомендації містять пропозиції щодо організації процесу розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівнів і призначені для практичного використання центральними органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевого самоврядування в ході розробки та формування середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівнів.

Методичні рекомендації щодо розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності українською мовою можна скачати за посиланням: "Методичні рекомендації".

Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим "Про затвердження середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в АРК на 2009-2011 роки"

20 травня 2009 року на сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим прийнято постанову "Про затвердження середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Автономній Республіці Крим на 2009-2011 роки" (від 20.05.2009 № 1247-5/09).

Спільна концентрація зусиль влади, науки і виробництва з реалізації пріоритетних напрямків інноваційного розвитку регіону буде сприяти створенню економічних умов для виведення на ринок конкурентної інноваційної продукції; підвищення якості життя населення; розвитку ринкових відносин в науково-технічній галузі.

Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим "Про затвердження середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Автономній Республіці Крим на 2009-2011 роки".

ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ, ПРОПОНОВАНІ ДО ІТ НАВЧАННЯ У ВНЗ

<p>У сучасній науці існує багато різних підходів до визначення терміну "інформаційні технології" (ІТ). Даний термін пов'язаний з двома поняттями: інформація і технологія. Насамперед, звернімося до визначення категорій "інформація" і "технологія" з позицій загальнонаукового і конкретно наукового знання.</p>	
<p>Так, у великому енциклопедичному словнику [С. 1200] "технологія" (від грецьких "techne" – майстерність, мистецтво і "logos" – поняття, навчання) визначається як сукупність знань про способи і засоби здійснення процесів, при яких відбувається якісне зміна об'єкта. У тлумачному словнику С. І. Ожегова [1] наводиться таке визначення: "технологія – це сукупність процесів, прийомів обробки або переробки матеріалів, застосовуваних у будь-якому справі, майстерності, мистецтві, а також наукове опис засобів виробництва".</p>	<p>"технологія" (від грецьких "techne" – майстерність, мистецтво і "logos" – поняття, навчання) визначається як сукупність знань про способи і засоби здійснення процесів, при яких відбувається якісна зміна об'єкта.</p>
<p>Термін "інформація" (від латинського "informatio" – роз'яснення, виклад) визначається у великому енциклопедичному словнику [С. 455] наступним чином: спочатку – це відомості, які передаються від однієї людини до іншої усно, письмово або за допомогою яких-або умовних сигналів або з використанням будь-яких технічних засобів. З середини ХХ століття поняття інформації стало загальнонауковим. Цим поняттям стали позначати будь-які відомості, які передаються від людини до людини, від людини до автоматичного пристрою, від одного автоматичного пристрою до іншого, від однієї клітини живої речовини до іншої, від одного організму до іншого, від однієї організації до іншої тощо.</p> <p>"Інформація" поряд з речовиною й енергією відноситься до числа основних складових світобудови. Саме інформація становить будь-який продукт розумової діяльності, зокрема знання і образи. Існує велика кількість визначень даного поняття:</p> <p>1) у ФЗ РФ "Про інформації, інформатизації та захисту інформації" це поняття визначається наступним чином: "інформація – це відомості про осіб, предметах, факти, події, явища і процеси незалежно від форми їх подання" [3];</p>	<p>"інформація" (від латинського "informatio" – роз'яснення, виклад): спочатку – це відомості, які передаються від однієї людини до іншої усно, письмово або за допомогою яких-або умовних сигналів або з використанням будь-яких технічних засобів.</p>

<p>2) логічний словник ДЕФОРТ дає наступне визначення: "інформація – формалізоване знання, представлене у вигляді об'єктивного повідомлення в символічній формі і виступає в якості об'єкта комунікації між людьми" [4].</p> <p>3) у тлумачному словнику С.І. Ожегова існують два визначення: інформація – це відомості про навколишній світ і процеси, що протікають у ньому, які сприймаються людиною або спеціальним пристроєм; інформація – це повідомлення про стан справ, про стан чого-небудь;</p> <p>4) Потєєвим М.І., виділена наступна трактування поняття: "інформація – це відомості про стан яких-або об'єктів, їх передісторії і програмах їх подальшого існування, збережені в їх пам'яті, або видозмінені ними для досягнення заданих або поставлених цілей, або передаються ними інших об'єктів".</p>	
<p>Враховуючи вище сказане, визначимо термін "ІТ" виходячи з сукупності розглянутих нами вище понять: технології та інформації.</p>	
<p>У науковій літературі існують різні трактування поняття "інформаційні технології". Так, в "Енциклопедії професійної освіти" під ред. С.Я. Батишева [С. 341], ІТ визначені як способи отримання, передачі, кодування, обробки та відтворення інформації, заданої в довільній формі на будь-яких доступних для користувача носіях, зокрема, на базі інструментальних систем, основним елементом яких є електронно-обчислювальна машина (ЕОМ).</p> <p>І.Г. Захарова [С. 22] визначає два поняття: ІТ – система наукових і інженерних знань, а також методів і засобів, що використовуються для створення, збору, передачі, зберігання і обробки інформації в предметній області та ІТ навчання – педагогічна технологія, яка використовує спеціальні способи, програмні та технічні засоби для роботи з інформацією.</p> <p>Л.В. Луцевич дає наступне визначення – "ІТ навчання – це технологія машинної (за допомогою ЕОМ) обробки, передачі, поширення інформації, створення обчислювальних і програмних засобів інформатики".</p> <p>М.І. Жалдакова пропонує розуміти під ІТ навчання сукупність методів і технічних засобів збору, організації, зберігання, обробки, передачі, та подання інформації, що розширює знання людей і розвиваючих їх можливості з управління технічними і соціальними процесами.</p>	<p>"ІТ навчання – це педагогічна технологія, яка застосовує спеціальні способи, програмні та технічні засоби (кіно, аудіо- та відеотехніку, комп'ютери, телекомунікаційні мережі) для роботи з інформацією"</p>

<p>І.В. Роберт [С.25] визначає ІТ як практичну частину наукової галузі інформатики, що представляє собою сукупність засобів, засобів, методів автоматизованого збору, обробки, зберігання, передачі, використання, продукування інформації для отримання певних, свідомо очікуваних результатів.</p> <p>Є.І. Машбиць визначає поняття "технології навчання" як систему матеріальних й ідеальних (знання) засобів, використовуваних у навчанні, і способи функціонування цієї системи. Виходячи з цього визначення, Є.І. Машбиць розглядає інформаційну технологію навчання як певну сукупність навчальних програм різних типів: від найпростіших програм, що забезпечують контроль знань, до навчальних систем, що базуються на штучному інтелекті.</p> <p>В.Ф. Шолохович пропонує визначати ІТ навчання з точки зору її змісту як галузь дидактики, що займається вивченням планомірно і свідомо організованого процесу навчання і засвоєння знань, в яких знаходять застосування засоби інформатизації освіти.</p>	
<p>Метою ІТ є якісне формування й використання інформаційних ресурсів відповідно до потреб користувача. Методами ІТ є методи обробки даних. Як засоби ІТ виступають математичні, технічні, програмні, інформаційні, апаратні та ін. кошти.</p>	<p>Мета ІТ Методи ІТ Засоби ІТ</p>
<p>ІТ поділяються на дві великі групи: технології з виборчою і з повною інтерактивністю.</p> <p>1) До першої групи належать усі технології, що забезпечують зберігання інформації в структурованому вигляді. Сюди входять банки та бази даних і знань, відеотекст, телетекст, Інтернет і т.д. Ці технології функціонують у виборчому інтерактивному режимі й істотно полегшують доступ до величезного обсягу структурованою інформації. У даному випадку користувачеві дозволяється тільки працювати з уже існуючими даними, не вводячи нових.</p> <p>2) Друга група містить технології, що забезпечують прямий доступ до інформації, що зберігається в інформаційних мережах або на будь-яких носіях, що дозволяє передавати, змінювати і доповнювати її.</p>	<p>технології з виборчої інтерактивністю технології з повною інтерактивністю</p>
<p>У вищій школі України застосовуються різні інформаційні технології</p>	
<p>Ми будемо розглядати наступні ІТ: гіпертекстовий електронний підручник, кейс-технологія, мережева (або Інтернет)-технологія, що включає в себе електронну пошту, електронну дошку оголошень, систему телеконференцій.</p>	

Класифікація інформаційних технологій, застосовуваних в освіті і соціальній сфері

Інформаційні технології слід класифікувати насамперед за галуззю застосування і по мірі використання в них комп'ютерів. Розрізняють такі галузі застосування інформаційних технологій, як: наука, освіта, культура, економіка, виробництво, військова справа тощо. По мірі використання в інформаційних технологіях комп'ютерів розрізняють комп'ютерні та безкомп'ютерні технології.

У галузі освіти інформаційні технології застосовуються для вирішення двох основних завдань: навчання та управління. Відповідно розрізняють комп'ютерні та безкомп'ютерні технології навчання, комп'ютерні та безкомп'ютерні технології управління освітою.

У навчанні інформаційні технології можуть бути використані, по-перше, для пред'явлення навчальної інформації тих, хто навчається, по-друге, для контролю успішності її засвоєння. З цієї точки зору інформаційні технології, використовувані в навчанні, діляться на дві групи: технології пред'явлення навчальної інформації та технології контролю знань.

До числа безкомп'ютерних інформаційних технологій пред'явлення навчальної інформації відносяться: паперові, оптотехнічні, електронотехнічні технології. Вони відрізняються одна від одної засобами пред'явлення навчальної інформації і відповідно діляться на паперові, оптичні й електронні. До паперових засобів навчання відносяться підручники, навчальні та навчально-методичні посібники; до оптичних – епіпроектори, діапроектори, графопроектори, кінопроектори, лазерні указки; до електронних – телевізори і програвачі лазерних дисків.

До числа комп'ютерних інформаційних технологій пред'явлення навчальної інформації відносяться:

- технології, що використовують комп'ютерні навчальні програми;
- мультимедіа технології;
- технології дистанційного навчання.

Комп'ютерні технології
Безкомп'ютерні технології

Комп'ютерні і безкомп'ютерні технології навчання
Комп'ютерні і безкомп'ютерні технології керування освітою

технології пред'явлення навчальної інформації технології контролю знань

безкомп'ютерні ІТ пред'явлення інформації

комп'ютерні ІТ пред'явлення інформації

Сучасні засоби комп'ютерної техніки можна класифікувати як:

Персональні комп'ютери – це обчислювальні системи з ресурсами, повністю спрямованими на забезпечення діяльності одного управлінського працівника. Це найбільш численний клас обчислювальної техніки, у складі якого можна виділити персональні комп'ютери IBM PC і сумісні з ними комп'ютери, а також персональні комп'ютери Macintosh. Інтенсивний розвиток сучасних інформаційних технологій обумовлено якраз широким поширенням з початку 1980-х рр. персональних комп'ютерів, що поєднують у собі такі якості, як і відносна дешевизна і досить широкі для непрофесійного користувача функціональні можливості.

Корпоративні комп'ютери (іноді звані міні-ЕОМ або main frame) являють собою обчислювальні системи, що забезпечують спільну діяльність великої кількості інтелектуальних працівників у будь-якій організації, проекті при використанні єдиних інформаційно-обчислювальних ресурсів. Це багатокористувацькі обчислювальні системи, що мають центральний блок великої обчислювальної потужності і зі значними інформаційними ресурсами, до якого приєднано велику кількість робочих місць з мінімальною оснащеністю (зазвичай це клавіатура, пристрій позиціонування типу "миша" і, можливо, пристрій друку). Як робочі місця, приєднані до центрального блоку корпоративного комп'ютера, можуть виступати і персональні комп'ютери. Сфера використання корпоративних комп'ютерів – забезпечення управлінської діяльності у великих фінансових і виробничих організаціях. Організація різних інформаційних систем для обслуговування великої кількості користувачів у рамках однієї функції (біржові та банківські системи, бронювання і продаж квитків населенню і т.п.).

Суперкомп'ютери – обчислювальні системи з граничними характеристиками обчислювальної потужності й інформаційних ресурсів і використовуються у військовій і космічній галузях, у фундаментальних наукових дослідженнях, глобальному прогнозуванні погоди. Дана класифікація досить умовна, так як інтенсивний розвиток технологій електронних компонентів і вдосконалення архітектури комп'ютерів, а також найбільш важливих елементів призводять до розмивання кордонів між засобами обчислювальної техніки.

Персональні комп'ютери

корпоративні комп'ютери

суперкомп'ютери

У системі освіти на сьогодні накопичено безліч різних комп'ютерних програм навчального призначення, створених у навчальних закладах та центрах України. Чимале число відрізняється оригінальністю, високим науковим і методичним рівнем.

Інтелектуальні навчальні системи – це якісно нова технологія, особливостями якої є моделювання процесу навчання, використання бази знань, що динамічно розвивається; автоматичний підбір раціональної стратегії навчання для кожного учня, автоматизований облік нової інформації, що надходить в базу даних.

Технології мультимедіа (від англ. multimedia – багатокомпонентна середа), яка дозволяє використовувати текст, графіку, відео і мультиплікацію в інтерактивному режимі і тим самим розширює рамки застосування комп'ютера в навчальному процесі.

Віртуальна реальність (від англ. virtual reality – можлива реальність) – це нова технологія неконтактної інформаційної взаємодії, що створює за допомогою мультимедійної середовища ілюзію присутності в реальному часі в стереоскопически представленому "екранному світі". У таких системах безперервно підтримується ілюзія місця знаходження користувача серед об'єктів віртуального світу. Замість звичайного дисплея використовуються окуляри телемонітори, у яких відтворюються безперервно змінювані події віртуального світу. Управління здійснюється за допомогою реалізованого у вигляді "інформаційної рукавички" спеціального пристрою, що визначає напрямок переміщення користувача щодо об'єктів віртуального світу. Крім цього, у розпорядженні користувача є пристрій створення та надсилання звукових сигналів.

Автоматизована навчальна система на основі гіпертекстової технології дозволяє підвищити засвоєність не тільки завдяки наочності представлені інформації. Використання динамічного, тобто того, що змінюється, гіпертексту дає можливість провести діагностику студента, а потім автоматично вибрати один з оптимальних рівнів вивчення однієї і тієї ж теми. Гіпертекстові навчальні системи дають інформацію таким чином, що і сам, хто навчається, дотримуючись графічного або текстового посилання, може застосовувати різні схеми роботи з матеріалом. Усе це дозволяє реалізувати диференційований підхід до навчання.

інтелектуальні
навчальні системи

технології
мультимедіа

віртуальна
реальність

автоматизована
навчальна система

<p>Специфіка технологій Інтернет – WWW (від англ. World Wide Web – всесвітня павутина) полягає в тому, що вони надають користувачам величезні можливості вибору джерел інформації: базова "інформація на серверах мережі"; оперативна інформація, що пересилається по електронній пошті; різноманітні бази даних провідних бібліотек, наукових і навчальних центрів, музеїв; інформація на гнучких дисках, cd-дисках, відео- і аудіокасетах, у книгах і журналах, поширюваних через Інтернет-магазини тощо.</p>	інтернет
<p>Дистанційне навчання Відкрита освіта</p>	
<p>Слід виділити основні дидактичні вимоги, пропонувані до ІТО, з метою підвищення ефективності її застосування в освітньому процесі. До них відносяться:</p> <ul style="list-style-type: none"> - умотивованість у використанні різних дидактичних матеріалів; - чітке визначення ролі, місця, призначення і часу використання КНВ; - провідна роль педагога в проведенні занять; - тісний взаємозв'язок конкретного класу КНВ з іншими видами застосовуваних ТЗН; - введення в технологію тільки таких компонентів, які гарантують якість навчання; - відповідність методики комп'ютерного навчання загальної стратегії проведення навчального заняття; - облік того, що введення в комплект навчальних засобів КНВ вимагає перегляду всіх компонентів системи і зміни загальної методики навчання; - забезпечення високого ступеня індивідуалізації навчання; - забезпечення стійкого зворотного зв'язку в навчанні та інші. 	

[1] С.І. Ожегов, Н.Ю. Шведова Тлумачний словник російської мови: 4-е вид-ня., дод. – М.: Азбуковник, 2003. – 944 с.

[2] Педагогічний енциклопедичний словник / Гол.ред. Б.М. Бім-Бад. – М.: Наукове видання "Велика російська енциклопедія". – 2002 с.

[3] Федеральний закон "Про інформації, інформатизації та захисту інформації". – М.: Російська газета. – 22 лютого 1995.

[4] Логічний словник ДЕФОРТ. Укладач В.Н.Переверзев. – М.: Думка, 1994.

[5] Ломов, Б. Ф. Питання загальної, педагогічної, інженерної психології / Ред. склад. і авт. комент. В.А. Барабанщиков; АПН СРСР. – М.: Педагогіка, 1991.

ПРИКЛАДИ КЛАСИФІКАЦІЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Класифікація педагогічної технології В.Т. Фоменко

1. на споглядальній основі – на дієвій основі
2. на емпіричній основі – на концептуальній основі
3. на послідовній основі – на крупно блоковій основі
4. на невипереджаючій основі – на випереджаючій основі
5. на гностичній основі – на особистісній основі
6. на пояснювально-репродуктивній основі – на проблемній основі
7. на безальтернативній основі – на альтернативній основі
8. на монологовій основі – на діалогічній основі

Класифікація педагогічної технології С.А. Смирнова

1. технологія заняття;
2. технологія предмета;
3. технологія повного навчання.

Класифікація Смирнова С.А. розглядається за рівнем навчального процесу.

Класифікація педагогічної технології Л.Г. Семущина

1. Технологія програмованого навчання.
2. Технологія проблемного навчання.
3. Технологія діяльнісного підходу.

Дана технологія розглядається за цілями. Наприклад:

а) виникненню програмованого навчання передували розвиток кібернетики та інформатики.

б) виникненню проблемного навчання передувало дослідження закономірностей розвитку мислення.

в) передумовою до формування діяльнісного підходу в навчанні послужив розвиток філософських і психологічних досліджень.

Класифікація Г.Ю. Ксензової

1. технології роз'яснювально-ілюстративного навчання;
2. особистісно-орієнтовані технології навчання;
3. технології розвиваючого навчання.

Класифікація Ксензової Г.Ю. розрізняється за трьома основними групами.

В основі 1-ої технології знаходиться інформування, освіта учнів і організація їх репродуктивних дій з метою вироблення у них загальнонавчальних умінь і навичок.

В основі 2-ої технології знаходяться технології, які створюють умови для забезпечення власної навчальної діяльності навчаючихся. обліку та розвитку індивідуальних особливостей школярів.

В 3-му пункті розглядаються технології, у центрі уваги яких – спосіб навчання, з необхідністю зухвалий, що сприяє включенню внутрішніх механізмів особистісного розвитку учнів, їх інтелектуальних здібностей.

Класифікація освітніх технологій Т. І. Шамова, Т. І. Давиденко

1. технології "традиційної школи";
2. технології "школи розвитку";
3. технології "школи соціалізації".

Класифікація освітніх технологій В. В. Гузєєва

1. "традиційні методики";
2. модульно-блочні технології;
3. цільно-блочні технології;
4. інтегральні технології.

Параметри зовнішньої оцінки проекту:

- важливість і актуальність висунутих проблем, їх адекватність досліджуваній проблематиці;
- коректність використовуваних методів дослідження і методів обробки отриманих результатів;
- активність кожного учасника проекту у відповідності з індивідуальними можливостями;
- колективний характер прийнятих рішень;
- характер спілкування та взаємодопомоги, взаємодоповнюваності учасників проекту;
- необхідна і достатня глибина проникнення в проблему;
- залучення знань з інших галузей;
- доказовість прийнятих рішень, уміння аргументувати свої висновки;
- естетика оформлення результатів проведеного проекту;
- уміння відповідати на питання опонентів, лаконічність і аргументованість відповідей кожного члена групи.

ПРИЙОМИ І МЕТОДИ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ І ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗАСОБАМИ MICROSOFT WORD

Розміщення ілюстрацій у документі

1. Відкрийте файл primer.doc
2. Вставте в запропонований текст Малюнок – елемент Clipart
Образу.
3. Вставте в запропонований текст Малюнок з файлу.
(Малюнок можна скопіювати в папку з мережі Інтернет).
4. Змініть розмір вставлених ілюстрацій, наприклад, встановити ширину і висоту об'єкта по 2 см.
5. Змініть положення ілюстрацій в тексті.
6. Встановіть режим обтікання, наприклад, по контуру, і розташування малюнка, наприклад, з лівого боку.
7. Додайте назви до зображень, наприклад, Малюнок 1. Елемент, Малюнок 2. Файл.

Настройка параметрів сторінки

1. Змініть розмір сторінки, встановити всі поля рівними 2 см.
  2. Розгляньте на практиці, які розміри аркуша можна задати і змініть орієнтацію сторінки.
- Увага! Зміна параметрів сторінки відбувається у всьому документі.

Вставка номерів сторінок

1. Розставте номери сторінок у документі, розташуйте їх вгорі праворуч на сторінці.
2. Відформатуйте номери сторінок, змінивши розмір шрифту 14, накреслення шрифту на напівжирне.

Робота з колонтитулами

1. Вставте колонтитули в документ, наприклад, назва документу верхній колонтитул, своє прізвище або прізвище автора в нижній колонтитул.
2. Вставте в колонтитул малюнок, зменшіть його в розмірах, щоб він розміщувався в рамках поля документа.
3. Видаліть з колонтитула своє прізвище, вставте дату.

Робота з розділами документа

1. Вставте в кінці першої сторінки запропонованого документа розрив нового розділу документа з наступної сторінки.
2. Змінюйте розміри полів на другій сторінці.
3. Поміняйте орієнтацію одного розділу з книжкового на альбомний.
4. Поміняйте колонтитул в одному з розділів так, щоб колонтитули в розділах були різними.

Переконайтеся, що всі зміни відбуваються в рамках одного розділу.

Збережіть файл під своїм ім'ям у папці.

МОДЕЛЬ АНАЛІЗУ І ОПИСАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Опис технології передбачає розкриття всіх основних її характеристик, що робить можливим її відтворення.

Опис та аналіз освітньої технології можна представити в наступній структурі:

№	Компоненти Опис педагогічної технології	Характеристика компонентів аналізу або опису педагогічної технології
1	Назва технології	Вказівка на головну розв'язувану нею проблему, основні якості, принципову ідею, застосовувану систему навчання, нарешті, основний напрямок модернізації навчально-виховного процесу або характерну регіональну ситуацію. Назва технології часто дається за однією найяскравішою її ознакою.
2	Ідентифікація технології відповідно до прийнятої систематизації (класифікаційної схеми)	<p>Вид педагогічної технології за рівнем застосування (метатехнологія, галузева, модульно-локальна, мікро-технологія).</p> <p>Основні <i>філософські позиції</i>, які використовуються.</p> <p>Основні <i>методологічні підходи</i>, які використовуються.</p> <p>Відношення до <i>факторів розвитку</i>.</p> <p>Виклад особливостей застосовуваної <i>наукової концепції</i> освоєння досвіду в даній технології.</p> <p>Орієнтація технології на певну <i>сферу розвитку особистості</i>.</p> <p>Приналежність технології до певної <i>змістової області</i>.</p> <p>Вказівка <i>переважаючих видів соціально-педагогічної діяльності</i>.</p> <p>Характеристика типу управління педагогічним процесом.</p> <p><i>Методи і засоби</i>, застосовувані в технології, виділення переважаючих.</p> <p><i>Організаційні форми</i> педагогічного процесу, що застосовуються.</p> <p>Переважні <i>засоби навчання</i>.</p> <p><i>Опис виховної орієнтації</i> та підходу до людини (дитині, підліткові, молоді).</p> <p>Віднесення педагогічної технології до якої групи <i>модернізації традиційних технологій</i>.</p> <p>Характеристика <i>категорії контингенту</i>, на який спрямована технологія.</p>

№	Компоненти Опис педагогічної технології	Характеристика компонентів аналізу або опису педагогічної технології
	Цільові орієнтації технології	Характеризуються цілі і завдання, досягнення і рішення яких планується в технології, будується дерево цілей і завдань.
	Концептуальна основа педагогічної технології	Короткий опис керівних ідей, гіпотез, принципів технології, що сприяє розумінню, трактуванні її побудови та функціонування, у тому числі філософські позиції, використовувані фактори і закономірності розвитку, наукова концепція освоєння досвіду, орієнтація на певну сферу розвитку людини, методи виховання.
3	Зміст ПДВ	Зміст і структура педагогічної діяльності викладача та учнів в рамках технології розглядається з позицій сучасних ідей і теорій виховання, принципів системності, відповідності цілям і соціальним замовленням. Зазначаються обсяг і характер змісту навчальних і виховуваних впливів, структура навчально-виховних планів, матеріалів, програм.
4	Процесуальна характеристика (методичні особливості)	У процесуальній характеристиці технології насамперед визначаються структура й <i>алгоритми діяльності</i> суб'єктів і об'єктів, доцільність і оптимальність окремих елементів, комплексне застосування і взаємодія всіх методичних засобів, управління, адекватне цілям і завданням, контингенту студентів. Описуються <i>мотиваційна характеристика</i> , особливості методики, застосування методів і засобів навчання, управління та організаційні форми педагогічного процесу (діагностика, планування, регламент, корекція).
5	Програмно-методичне забезпечення	Програмно-методичне забезпечення повинно відповідати вимогам науковості, технологічності, достатньої повноти і реальності здійснення: навчальні плани і програми, навчальні та методичні посібники, дидактичні матеріали, наочні і технічні засоби навчання, діагностичний інструментарій.
6	Відповідність критеріям технологічності	Основними критеріями технологічності є: <i>системність</i> (комплексність, цілісність); <i>науковість</i> (концептуальність, розвиваючий характер); <i>структурованість</i> (ієрархічність, логічність, алгоритмічність, спадкоємність, варіативність); <i>процесуальність</i> (керованість, діагностичність, прогнозованість, ефективність, оптимальність, відтворюваність).

№	Компоненти Опис педагогічної технології	Характеристика компонентів аналізу або опису педагогічної технології
7	Експертиза педагогічної технології	<p>Експертиза педагогічної технології є <i>багато-аспектною</i>.</p> <p><i>Концептуальна частина</i> розглядається з позиції новизни (інноваційності), альтернативності, демократизму, гуманізму і сучасності.</p> <p><i>Зміст освіти</i> в рамках технології – з сучасних позицій теорії вищої освіти, принципів системності, ідей розвиваючого навчання і соціального замовлення.</p> <p><i>У процесуальній характеристиці</i> насамперед визначається доцільність і оптимальність окремих технологічних елементів, комплексність всіх методичних засобів, керованість, адекватність змісту освіти і контингенту студентів, програмно-методичне забезпечення (науковість, технологічність, достатність і повнота, реальність здійснення). Головним критерієм оцінки педагогічної технології є її <i>ефективність</i>.</p>

Аналізуючи ту парадигму освіти, що існує зараз, багато вчених пропонують можливий її розвиток за наступними напрямками:

Ключові ознаки	Варіанти парадигми	
	Та, що існує	Інноваційна
Головне завдання людини	Пізнання світу	Перетворення світу
Наукова основа діяльності	Природничо-науковий метод	Теорія перетворюючої практики
Типове завдання	Тільки одне рішення	Багато рішень
Критерії оцінки рішення	Правильно/неправильно	Багато критеріїв: доцільність, корисність, ефективність, нестандартність тощо
Освіта надає людині	Знання про світ та його закони	Методологію перетворення світу

**ПРОФЕСІОГРАМА ВИКЛАДАЧА,
за проф. Шевченко Н. Ф.**

I. Педагогічна спрямованість особистості

1. Любов до студентів.
2. Психологічна готовність до викладацької діяльності
3. Психологічно-педагогічна культура.

II. Особливості пізнавальної сфери педагога

1. Педагогічна і психологічна спостережливість, здатність довільно концентрувати та розподіляти увагу.
2. Творча спрямованість уяви.
3. Логічність мислення, здатність доводити, чуття нового, гнучкість розуму.
4. Культура мовлення, багатство словникового запасу тощо.

III. Педагогічний вияв емоційно-вольової сфери

1. Виразність і світлість почуттів, "сердечність розуму".
2. Здатність свідомо керувати своїми емоціями, регулювати свої дії, поведінку, володіти собою.
3. Терплячість, самостійність, рішучість, вимогливість, організованість і дисциплінованість.

IV. Характерологічні і типологічні особливості педагога

1. Сила, врівноваженість та рухливість нервово-психічних процесів.
2. Комунікативність.
3. Педагогічний оптимізм, гуманність.
4. Об'єктивність в оцінці учнів і самооцінці.
5. Схильність до громадянської діяльності.

V. Протипоказання до педагогічної роботи

1. Дефекти мови, органів слуху й зору.
2. Серцево-судинні захворювання.
3. Виражена неврівноваженість, піддатливість гнітючим настроям, підвищена дратівливість.

Викладач має бути достатньо розвинутою особистістю, повноцінним "Я".

ОСВІТНІ МОДЕЛІ (СИСТЕМИ, ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ)

1. Система розвиваючого навчання Л. В. Занкова.
2. Система розвиваючого навчання Д. Б. Ельконіна–В. В. Давидова.
3. Теорія проблемного навчання (А. М. Матюшкін, І. Я. Лернер, М. І. Махмутов).
4. Теорія змістовного узагальнення (В. В. Давидов).
5. Програмоване навчання (Н. Ф. Талізїна, Т. А. Ільїна та ін.).
6. Концепція поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперїн).
7. Теорія розвитку пізнавального інтересу (Г. І. Щукїна).
8. Теорія оптимізації навчання (Ю. К. Бабанський, М. М. Поташник).
9. Теорія активізації навчальної діяльності (А. К. Маркова, Т. З. Шамова, І. Ф. Харламова та ін.).
10. Адаптивна система навчання (А. С. Границька).
11. Система Л. В. Тарасова "Екологія і діалектика".
12. Теорія рішення винахідницьких задач.
13. Система, заснована на гуманно-особистісному підході (Ш. О. Амонашвілі).
14. Методична система інтенсивного навчання (В. Ф. Шаталов).
15. Технологія "занурення" (М. П. Щетинїн).
16. Методичні системи педагогів-новаторів: С. М. Лисенкової, Н. П. Гузика, Е. Н. Ільїна, І. П. Волкова та ін.
17. Нові інформаційні технології: ХТО, ІТО та ін.
18. Предметно-класно-урочна система навчання.
19. Колективний спосіб навчання (В. К. Дьяченко).
20. Методика колективної творчої діяльності (І. П. Іванов).
21. Модель початкового освіти "Розвиваюче середовище" (І. І. Ільясов).
22. Система, створена на діяльнісно-комунікативній основі (Л. Ф. Климанова).
23. Технологія виховання (Н. Є. Щуркова).
24. Диференційоване навчання.
25. Бригадно-лабораторне навчання.
26. Організаційно-діяльнісна гра.
27. Теорія укрупнених дидактичних одиниць (П. Б. Ерднієв).
28. Система С. Френе.
29. Система М. Монтессорі.
30. "Вальдорфська педагогіка" (Р. Штайнер).
31. Система Л. Рона Хаббарда.
32. Гуманістична педагогіка (К. Роджерс).

33. Технологія повного засвоєння (Б. Блум, Дж. Керролл).
34. Модель "Структура інтелекту" (Дж. Гілфорд).
35. Пізнавально-афективна модель (Ф. Вільямс).
36. Модель "Три види збагачення навчальної програми" (Дж. Рензулли).
37. Система С. Пейперта "Використання комп'ютерів у навчальному процесі".
38. Сучасні технології освіти: "Система навчальної інформації", "Система творчих завдань", "Моделювання", "Навчальне дослідження", "Наукове дослідження", "Проектування середовища", "Конструювання" (В. А. Бухвалов).

Основні характеристики	Навчання, що ґрунтується на компетенціях	Традиційне навчання
Методи навчання	Активні, орієнтовані на учня, засновані на самостійній і практичній діяльності, включаючи проектну роботу. Викладач стає організатором процесу навчання і консультантом у ході виконання робіт студентами; він зацікавлений бути в курсі змін і тенденцій розвитку предметної галузі.	<u>Лекції</u> , демонстрації, пояснення. Викладач є транслятором знань, викладає інформацію, запропоновану <u>підручниками</u> ; у викладача відсутній стимул оновлювати програму навчання, підвищувати власну кваліфікацію.
Оцінка	"Вміє / ще не вміє робити щось" – оцінка освоєних компетенцій. Може бути проведена за участю зовнішніх експертів.	Відмітки, заліки, "незадовільно", оцінка відвідуваності занять

**ЗРАЗКИ ПИТАНЬ ДО "КРУГЛОГО СТОЛУ" НА ТЕМУ:
"ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ
В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ
У ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС"**

1. Чи згодні ви з твердженням, що українська освіта знаходиться в кризовій ситуації? Які факти свідчать "за" і "проти" цього твердження?
2. Як ви розумієте термін "безперервна освіта"? Які соціально-економічні передумови безперервної освіти? Яке місце в цьому процесі може бути відведено засобам сучасних інформаційних технологій?
3. Які дидактичні можливості комп'ютерних телекомунікацій можуть сприяти реалізації гуманістичного й особистісно-орієнтованого підходів в освіті?
4. Які негативні проблеми, у тому числі етичного характеру, можуть виникати в результаті використання телекомунікаційних технологій? Чи може бути виправдана відмова від використання ІТ через виявлені негативні фактори впливу або необхідно шукати шляхи мінімізації цих факторів?
5. Які психологічні фактори впливають на успішність навчання із застосуванням комп'ютерних телекомунікацій?
6. Які дидактичні складові навчального процесу в першу чергу піддаються змінам в умовах використання сучасних інформаційних технологій?
7. У якому вигляді, на ваш погляд, дистанційне навчання найбільш прийнятне у виші (основні базові курси або додаткова освіта)?
8. Якщо будуть створені необхідні умови для застосування методів дистанційного навчання, які предмети будуть затребувані для навчання?
9. Які перспективи використання комп'ютерних телекомунікаційних технологій ви бачите для себе особисто і для своїх одногрупників?

**ЗРАЗОК
З ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НА БАЗІ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ**

Початкова інформатика

**ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Наукова робота з педагогічних наук

ПЛАН

ВСТУП

**РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНІ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ
ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

- 1.1. Загальне поняття новітніх інформаційних технологій
- 1.2. Психолого-педагогічні аспекти роботи дітей молодшого шкільного віку з комп'ютером
- 1.3. Особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія вчителя й учнів за комп'ютерної підтримки процесу навчання

**РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ
УРОКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

- 2.1. Особливості комп'ютерної підтримки уроків у початковій школі. Різноманіття комп'ютерних програм для застосування у навчальному процесі дітей молодшого шкільного віку
- 2.2. Результати впровадження НІТ у навчальний процес СЗОШ № 1 м. ***

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Модернізація шкільної освіти сприяє використанню засобів і форм пізнавальної діяльності учнів на основі новітніх інформаційних технологій (НІТ).

Використання комп'ютера як засобу навчання у навчальному процесі початкової школи вносить зміни майже в усі елементи педагогічної технології (процес навчання, організацію навчання, методику тощо). Це, на наш погляд, дає змогу вирішувати такі проблеми:

1) загальнодидактичні проблеми: визначення ролі (місця) комп'ютера в методичній (дидактичній, педагогічній) системі серед інших засобів навчання; з'ясування умов, у яких може бути здійснений педагогічний процес з використанням комп'ютера;

2) професійна проблема: забезпечення достатнього для підготовки і проведення комп'ютерних уроків рівня інформаційної компетентності вчителів, що дасть змогу вирішити необхідні організаційно-методичні проблеми;

3) організаційно-методичні проблеми: дотримання специфіки змісту навчального предмета; забезпечення особливостей методичної системи, що використовується при навчанні предмету; з'ясування доцільності використання комп'ютера; обґрунтування дидактичних і технічних вимог до педагогічних програмних засобів; виявлення, експертиза і добір педагогічних програмних засобів; проектування педагогічних програмних засобів, систем комп'ютерних завдань або електронного дидактичного матеріалу; використання програмного продукту в технології навчання предмету;

4) інформаційні проблеми: визначення наукових основ психолого-педагогічних і методичних вимог до програмних засобів, необхідних для їх ефективного використання; забезпечення доступності створених педагогічних програмних засобів для вчителів (наявність єдиної бази даних педагогічних програмних засобів); розробка педагогічних програмних засобів.

Глобальне вирішення цих проблем вимагає спеціальних досліджень із залученням фахівців із різних галузей: методистів, спеціалістів у галузі інформаційних технологій, програмістів, дизайнерів, організаторів навчального процесу та ін.

Проблема комп'ютеризації освіти привертала увагу багатьох науковців. Дослідженнями даної проблеми займалися видатні психологи П. Гальперін, А. Раєв, Н. Тализіна, Л. Федоров,. Уперше Н. Тализіна та Г. Габай висловили думку про те, що використовувати електронну, обчислювальну техніку в процесі навчання необхідно

тільки в тих випадках, коли це сприяє його ефективності. А. Петровський наводить деякі галузі застосування НІТ у навчальному процесі школи: моделювання різних процесів і явищ; автоматичне проектування пристроїв і систем; інформаційно-довідкова служба; автоматизація навчання; розрахунки, обробка результатів вимірів та експериментальних досліджень.

У становленні шкільної та вишівської комп'ютеризації провідну роль відіграли дослідження Б. Гершунського, А. Єршова, Ю. Машбиця.

Метою роботи є аналіз методичних прийомів використання комп'ютерів на уроках математики у початковій школі.

Завдання наукової роботи:

- проаналізувати науково-педагогічну та фахову літературу з проблеми інформатизації (комп'ютеризації) освіти, категоріальний апарат та історіографію проблеми використання новітніх комп'ютерних технологій у сучасній школі.

- розглянути психолого-педагогічні особливості використання НІТ у початковій школі.

- зробити огляд існуючих програмних засобів педагогічного призначення.

- обґрунтувати та експериментально перевірити застосування програмного навчального засобу з галузі "Математика" у початковій школі.

- розробити методичні рекомендації щодо оптимального вживання НІТ у навчальному процесі.

Об'єктом дослідження є процес навчання математики молодших школярів.

Предметом – методика проведення уроків математики із використанням засобів навчання на основі НІТ.

У процесі написання даної роботи були використані наступні методи психолого-педагогічного дослідження:

- теоретичний аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблеми;

- анкетування з метою виявлення ставлення вчителів щодо використання НІТ на уроках математики у початковій школі;

- аналіз досвіду роботи вчителів у початковій школі;

- спостереження за ефективністю впровадження комп'ютерної підтримки уроків математики.

РОЗДІЛ І.

ІСТОРИЧНІ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

1.1. Загальне поняття новітніх інформаційних технологій

У науковій літературі термін "НІТ" визначається як сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації; що розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами [1, с. 15].

Складовими НІТ є їх засоби і методи. Школа як соціальний інститут не може не відчувати на собі змін, що відбуваються в суспільстві. Процес інформатизації суспільства неминуче тягне за собою процес інформатизації освіти. Основна соціальна функція школи – підготовка людини до повноцінної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. Аби випускник школи знайшов своє місце в інформаційному суспільстві, він повинен опанувати нові інформаційні технології, оволодіти навичками використовувати комп'ютер як інструмент повсякденної діяльності: чи то для складання звіту, чи для моделювання експерименту. Для формування таких навичок дворічного курсу інформатики у виші, безперечно, замало. Технології повинні стати для школяра засобом, який полегшує процес здобуття нових знань і вмінь [2, с. 25].

Сучасний зміст і форми навчання, засновані на "докомп'ютерних", паперових технологіях, погано узгоджуються зі спробами навіть фрагментарного використання комп'ютера на уроках. Інформаційні технології містять якісно нові можливості для навчання і розвитку дитини, а тому потребують перегляду змісту й організаційних форм навчання.

Інформатизація освіти – це процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки й використання сучасних нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання [15, с. 6].

Оволодіння цими технологіями, вміння поставити їх на службу педагогіці й домогтися ефективного використання величезних можливостей, які вони надають, – це зовнішній, технологічний бік проблеми інформатизації навчання.

З іншого боку, проблемою інформатизації освіти є необхідність глибокого наукового опрацювання всіх аспектів інформатизації

навчального процесу. Поява комп'ютера викликала необхідність фундаментального дослідження самої фізіології нового трудового процесу, своєрідності процесу сприймання і засвоєння комп'ютерної інформації, змін у механізмах роботи пам'яті (мнемотехніка), розробки нових санітарно-гігієнічних норм для занять з комп'ютером в умовах школи тощо. Крім того, комп'ютерні матеріали у зв'язку з їх високою специфічністю, викликали до життя величезну кількість різноманітних методичних новацій. Глибокий аналіз усього комплексу існуючих наробок, виявлення в них принципів основ та об'єднання в цілісну систему наукових уявлень про педагогіку XXI століття – це друга, незрівнянно більш значна і масштабніша грань проблеми інформатизації освіти.

Отже, головною ланкою процесу інформатизації освіти є зміна мети і змісту навчання. Технологічне переоснащення навчального процесу, поява нових методів і організаційних форм навчання – це лише похідні, що забезпечують досягнення висунутої мети. Зміна змісту навчання відбувається за декількома напрямками, значущість яких змінюється з розвитком процесу інформатизації суспільства.

На нинішньому етапі інформатизації освіти відбувається активне опанування засобів НІТ і часткове впровадження їх у традиційні навчальні дисципліни. Педагогіка визначає нові інформаційні технології навчання як методологію і технологію навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, у першу чергу – комп'ютера [12, с. 29].

Сучасні інформаційні технології відкривають учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають цілком нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навиків, дозволяють реалізувати принципово нові форми і методи навчання.

Інформаційні технології навчання уможливають учителям для досягнення дидактичної мети застосовувати як окремі види навчальної роботи, так і будь-який їхній напрямок. Орієнтовані на вчителя інструментальні засоби (програми-конструктори уроків) дозволяють йому оперативно поновлювати зміст навчальних і контролюючих програм відповідно до появи новітніх знань і технологій. Учитель одержує додаткові можливості для підтримки і спрямування розвитку особистості учнів, їхнього творчого пошуку й організації їхньої спільної роботи.

Як показує сучасна педагогічна практика, використання комп'ютера в навчальному процесі спрямоване переважно на розв'язання таких чотирьох типів дидактичних завдань:

– Комп'ютер використовується як допоміжний засіб для ефективнішого розв'язання вже існуючої системи дидактичних завдань. Змістом об'єкта засвоєння в комп'ютерній навчальній програмі цього типу є довідкова інформація, інструкції, обчислювальні операції, демонстрації тощо.

Використання таких систем дозволяє створювати і широко тиражувати на лазерних компакт-дисках "електронні" довідники, книги, енциклопедії.

– Комп'ютер може бути засобом, на який покладено вирішення окремих дидактичних завдань при збереженні загальної структури, мети і завдань безмашинного навчання. При цьому сам навчальний зміст не закладається в комп'ютер, який виконує функції контролера, тренажера тощо. Цю функцію широко подано в діалогових навчальних системах, які моделюють діяльність учителя.

– Використовуючи комп'ютер, можна ставити і вирішувати нові дидактичні завдання, не розв'язувані традиційним шляхом. Характерними є імітаційно-моделювальні програми, наприклад комп'ютерні програми з імітації експерименту.

Так, у процесі викладання математики можливо використовувати інструментальні програмні засоби, що дозволяють створювати різні математичні моделі, керувати ними і досліджувати їхню "поведінку" (зокрема під час вивчення тематики, пов'язаної із дослідженням функцій, розв'язанням завдань на оптимізацію, моделюванням геометричних об'єктів і ситуацій).

НІТ надають нові можливості для управлінської діяльності як в окремій школі, так і в усій системі освіти в цілому. Один або два комп'ютери, призначені для автоматизації адміністративно-господарської діяльності школи, дозволяють створювати бази даних учнів (алфавітну книгу школи), анкетних даних учителів, реєструвати вхідні і вихідні документи, складати розклад занять, готувати різні статистичні зведення. Автоматизація роботи шкільної бібліотеки дає можливість швидкого пошуку потрібної літератури, ведення карток учнів і вчителів, нагляду за станом шкільних підручників тощо.

Наявність достатньої кількості комп'ютерів дає змогу об'єднувати їх в інформаційну мережу школи, тобто кабінет директора, учительська, шкільні кабінети, адміністративно-господарська частина, бібліотека перебувають у єдиному інформаційному просторі. Це надає нових можливостей автоматизації управлінської діяльності: ведення електронних журналів успішності учнів, створення і використання різних інформаційно-довідкових систем (нормативних, предметних, методичних), одержання і передачу оперативної інформації по всій школі. Застосування комп'ютерів у психологічній службі школи дає

змогу оперативно використовувати складні психодіагностичні методики, тестувати великі групи учнів, проводити статистичну обробку даних з психодіагностики, відслідковувати динаміку розвитку психологічних особливостей учнів упродовж усього періоду навчання.

Об'єднання шкіл і установ освіти в єдину інформаційну мережу сприяє розв'язанню проблем обміну оперативною інформацією між органами керування освітою й освітніми установами (накази, довідки, статистичні дані).

Варто зупинитися на основних напрямках впровадження НІТ в освіту. Так, використання НІТ як засобу навчання, що вдосконалює процес викладання, підвищує його ефективність та якість. При цьому відбувається наступне:

- реалізація можливостей програмно-методичного забезпечення сучасних шкіл з метою повідомлення знань, моделювання навчальних ситуацій, здійснення тренування, контролю за результатами навчання;

- використання об'єктно-орієнтованих програмних засобів чи систем (наприклад, системи підготовки текстів, електронних таблиць, баз даних) з метою формування культури навчальної діяльності;

- втілення можливостей систем штучного інтелекту у процесі застосування навчальних інтелектуальних систем;

- використання НІТ як інструменту пізнання навколишньої дійсності та самопізнання;

- застосування НІТ як засобу розвитку особистості учня;

- залучення НІТ як об'єкта вивчення (наприклад, у межах освоєння курсу інформатики);

- використання НІТ як засобу інформаційно-методичного забезпечення та управління навчально-виховним процесом, навчальними закладами, системою навчальних закладів;

- реалізація НІТ як засобу комунікації (наприклад, на базі асинхронного телекомунікаційного зв'язку) з метою розповсюдження провідних педагогічних технологій;

- залучення НІТ як засобу автоматизації процесів контролю, корекції результатів навчальної діяльності, комп'ютерного педагогічного тестування та психодіагностики;

- використання НІТ як засобу організації інтелектуального дозвілля, розвиваючих ігор;

- функціонування НІТ як засобу автоматизації процесів обробки результатів експерименту (лабораторного, демонстраційного) та управління навчальним обладнанням.

1.2. Психолого-педагогічні аспекти роботи дітей молодшого шкільного віку з комп'ютером

Вимоги часу та гуманізація освіти виводять на чільне місце учня, його інтереси. Дитина має активно включатись у процес навчання, а не бути його пасивним учасником. Великі можливості для реалізації цієї важливої задачі закладені у використанні комп'ютера в школі. Цей процес, його можливості та закономірності ще не достатньою мірою вивчені й досліджені психологами, педагогами та методистами.

Невичерпні можливості сучасних інформаційних технологій часто залишаються невикористаними та непотрібними через неготовність нашого мислення до засвоєння та використання законів і логіки світу комп'ютерів. Виникає протиріччя між обґрунтованим страхом "передозування" комп'ютерів у початковій школі та, навпаки, їх повною відсутністю. Проте слід звернути увагу на необхідність формування основних логічних структур мислення, яке, за твердженнями психологів, найкраще реалізується саме у дитячому віці [14, с. 97].

Необхідність використання комп'ютерних технологій у початковій школі пов'язана із психологічними особливостями молодших школярів – з розвитком пізнавальних процесів. Молодші школярі відрізняються гостротою та свіжістю сприймання, свого роду "споглядалною допитливістю", що пояснюється віковими особливостями вищої нервової діяльності. З живою зацікавленістю діти реагують на навколишнє середовище і все нове. Для сприймання учнів початкових класів характерна яскраво виражена емоційність.

У молодшому шкільному віці розвинута мимовільна увага, яка стає особливо стійкою та сконцентрованою, якщо навчальний матеріал відрізняється наочністю, яскравістю, викликає у школярів емоційне ставлення. Тим унаочненням може стати комп'ютер.

Як показали психологічні дослідження М. Ф. Добриніна, важливо на уроці чергувати та змінювати види роботи, що не допустить великої втомлюваності учнів [8]. Усе це зумовлює необхідність розробки нових систем методів навчання. На сучасному етапі розвитку однією з основ має стати використання комп'ютера на уроках у початковій школі.

Впровадження комп'ютерів у формування обчислювальних навичок є перспективним, тому що підвищує ефективність проведення уроку; організовує режим індивідуального опитування; посилює інтерес учнів до уроку.

Психолого-педагогічні проблеми комп'ютерного навчання не повинні розглядатися окремо від соціально-історичного контексту, від актуальних задач, висунутих перед наукою новим етапом науково-технічного прогресу. Зокрема:

– бурхливий розвиток комп'ютерної техніки і широке її застосування у різних сферах призвели до появи нової галузі психологічної науки – психології комп'ютеризації [3, с. 4];

– його предмет – зародження, функціонування та структура психологічного відображення у процесі діяльності, що пов'язано зі змістом і використанням комп'ютерної техніки та її програмним забезпеченням. Роль комп'ютера у навчальному процесі абсолютизується, іноді звучать думки, що комп'ютер може повністю замінити вчителя і це призведе до повного відмирання традиційних форм організації навчання і навіть самої школи.

Існують такі на сьогодні проблеми комп'ютеризації навчання:

– брак необхідного комфорту при роботі з ПК (постійна прив'язаність до місця, робочої пози, розміру екрана тощо). Водночас цей недолік компенсується використанням портативних ПК та настільних плоских рідкокристалічних моніторів;

– зручність вільного редагування та компоновки зображень, текстових файлів;

– сприймання тексту з екрана не дає можливості охопити поглядом усю сторінку повністю, а іноді – навіть рядок, що примушує читача постійно пересувати екран вгору-вниз та праворуч-ліворуч;

– не всіх користувачів влаштовує типовий фон текстового поля;

– негативний вплив на "взаємини" людини з ПК може мати фактор, що сприймається підсвідомо, тобто розуміння того, що людина спілкується з машиною, а не з людиною;

– практична доступність культурно-художньої інформації будь-якого регіону і розуміння власної, особистісної причетності до глобального загальнолюдського спадку.

Однією з важливих психологічних проблем щодо роботи з ПК є проблема віку. Люди старшого покоління більш обережно ставляться до процесу комп'ютеризації, ніж молодь. Це пояснюється тим, що у дорослих людей до відповідного віку формуються звичні методи і форми роботи, які вони не хочуть, а часто і не можуть кардинально змінювати.

Наукові проблеми психологічного плану тісно переплітаються із загально-педагогічними, створюючи достатньо чітко сформовані групи:

I група. Пов'язана з розробкою теоретичних основ навчання: необхідність вирішення теоретичних питань усвідомлюється не всіма. Нерідко в навчальній програмі лежить особистий досвід викладача, який не завжди є найбільш ефективним. Існує гостра необхідність у розробці наукової теорії освіти.

II група. Стосується розробки технологій комп'ютерного навчання, тобто засобів, які пов'язували б психологічні та педагогічні теорії з практикою навчання, дозволяли ефективно використовувати їх при вирішенні конкретних педагогічних задач. Усі проблеми повинні вирішуватись з урахуванням і у взаємозв'язку з іншими проблемами – психолого-фізіологічними, санітарно-гігієнічними та іншими.

1.3. Особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія вчителя і учнів за комп'ютерної підтримки процесу навчання

Роль учителя у навчальному процесі залишається на сьогодні провідною. Однак педагогіка співробітництва, діяльнісний підхід до навчального процесу, активація учнів, індивідуалізація навчання – усі ці тенденції сучасної педагогіки примушують замислитися про кардинальне переосмислення ролі вчителя в навчальному процесі. Авторитарна схема управління класом з декількох десятків чоловік поступово і неухильно втрачає свою універсальність.

Як альтернатива педагогами-новаторами пропонувалися багато різних схем організації занять з учнями різних вікових груп (наприклад, методика Ш. А. Амонашвілі для роботи з молодшими школярами; методика В. Ф. Шаталова – для старших класів тощо). Незважаючи на високу ефективність таких новацій, усі вони базувалися на існуючій матеріальній базі навчального процесу і мали надзвичайно яскраво виражений особистісний характер. Через названі причини жодна з них не змогла піднятися до рівня універсальності. Зміна матеріальної основи, що намітилася з появою комп'ютерів, відкрила нові горизонти для глибинних педагогічних пошуків, у тому числі – і пошуків принципово нових структур навчального процесу. Комп'ютер надає учителю великий резерв технічної і технологічної підтримки, що вивільняє значну частину його часу саме для живого спілкування з учнями і дає можливість зробити це спілкування навіть більш близьким і людяним, ніж раніше. Варто назвати позитивні сторони від введення комп'ютера у навчальний процес:

1) комп'ютер замикає на собі велику частину контрольних функцій і оперативних реакцій на помилки учня. Усі помилки негайно фіксуються комп'ютером, але стають значною мірою приватною справою учнів, а не приводом для негативних емоцій. Учитель стає більш вільним і позитивно налаштованим до дітей;

2) комп'ютер, вступаючи з учнем у партнерські відносини, дозволяє кожному учневі встановлювати найбільш сприятливий для себе темп і ритм навчальної діяльності і звільняє вчителя від необхідності постійно контролювати й активізувати цей процес;

3) звільнившись від задач безперервної дріб'язкової опіки, вчитель може бачити обстановку в цілому і приділяти індивідуальну увагу кожному окремому учню.

Таким чином, ПК не тільки не перешкоджає педагогічному спілкуванню, а навпаки, відкриває для нього значно більші можливості; потрібно тільки це усвідомити і правильно ними користуватися. Проте поряд з позитивними думками одразу ж сформувалися і негативні, часто недостатньо аргументовані.

Перш за все, хотілося б застерегти від помилкового і достатньо поширеного погляду на комп'ютер як на перешкоду в педагогічному спілкуванні, що обмежує можливість прямих контактів учителя з учнем і принижує значущість цих контактів.

Опоненти щодо широкого впровадження у практику шкільного навчання комп'ютера стверджують, що він ніби не завжди підвищує ефективність навчального процесу; нераціонально використовується; його роль зводиться до "перегортання сторінок"; комп'ютер не стимулює школярів до інтелектуальної діяльності, знижує ефективність роботи пам'яті і мислення, а не сприяє загальному творчому потенціалу (особливо в молодшому шкільному віці); надає розважальний характер навчанню, що не сприяє систематичному і послідовному засвоєнню необхідних знань [16, с. 6].

Як правило, такі вислови належать людям, які або просто не працювали з ПК і всерйоз не знають предмету дискусії, або тим, хто просто не хоче або не може вкласти у підготовку комп'ютерних матеріалів належну міру власної праці і таланту. Щоб приховати власну бездіяльність, вони намагаються "науково" довести, що цього взагалі не слід робити.

Крім сказаного, до числа змінених функцій педагога входить надзвичайно складна задача – у нових умовах зберегти за собою роль "ідейного наставника", "лоцмана у світі знань", старшого товариша і авторитетного порадирика. Педагогу слід буде враховувати той факт, що учні, завдяки можливостям комп'ютерних комунікацій, знають не те і не тільки те, що їм звичайно задавалося на уроках, а іноді і взагалі знайомі з такими речами, про які педагог не має уявлення. Це нормальна, природна ситуація нової педагогіки, прямий результат комп'ютеризації і найхарактерніша риса нової парадигми навчання. Від педагога в таких умовах буде потрібне не абсолютне "всезнайство" (його не може бути!), а мудре розуміння зв'язку явищ, їх наукової і життєвої значущості. До такого розуміння своєї ролі на даний час готовий далеко не кожний учитель, і вишівська система підготовки вчителів поки що прямо на це не орієнтується.

Природно, що все це реалізується при належному технічному, програмному і методичному забезпеченні уроку, а сам учитель повинен достатньо невимушено володіти загальними навичками роботи з комп'ютером і правильно усвідомлювати свою роль, що докорінно зміниться.

Доречно зацентувати увагу на особливостях функцій викладача у навчальному процесі із застосуванням ПК. Основними функціями є:

- відбір навчального матеріалу і завдань;
- планування процесу навчання;

- розробка форм подання інформації учням;
- контроль засвоєння матеріалу;
- корекція процесу навчання.

Функція відбору навчального матеріалу і завдань є найскладнішою і творчою. Тут провідну роль відіграє досвід викладача, ступінь знання ним предмету. Основними вимогами при реалізації цієї функції є необхідність чіткого виділення головних і другорядних моментів у дисципліні і диференціація матеріалу за ступенем складності.

Планування процесу навчання із застосуванням ПК повинне здійснюватися у напрямі його максимальної індивідуалізації. Індивідуалізація навчального процесу може відбуватися за таких обставин: "за послідовністю подання понять, що вивчаються, за методом викладу матеріалу (індукція, дедукція), за рівнем науковості матеріалу, глибиною матеріалу, за часом навчання, за пропонованими роз'ясненнями і довідковими матеріалами" [20]. Індивідуалізація навчального процесу є останнім часом однією з провідних ідей шкільного навчання. Стає все більш очевидним, що школа повинна, "спираючись на індивідуальні особливості учнів, готувати їх до тієї сфери життєдіяльності, до якої вони найбільш схильні і в якій зможуть принести найбільшу користь суспільству" [19, с. 84]

Індивідуалізоване навчання – це навчання, при якому передбачається максимально враховувати особливості кожного учня.

У наш час комп'ютер зі всіма його можливостями виступає в школі у двох ролях: як предмет вивчення і як технічний засіб навчання. Поки не зовсім зрозуміло, як вплине комп'ютеризація на поведінку, моральні норми, психіку і життя майбутніх поколінь. Але вже зараз очевидно, що учні відносяться до роботи з ПК по-різному. Педагоги і психологи, що спеціалізуються в галузі комп'ютеризації, підкреслюють важливість формування позитивного відношення учнів до комп'ютера.

Застосування ПК дозволяє планувати різні схеми проходження навчальних задач, розчленовувати складні задачі на складові елементи різного рівня. Залучення комп'ютерної техніки надає можливість використовувати різноманітні форми подання матеріалу.

Подання інформації може вестися в різному часовому темпі (з адаптацією під конкретний вік і навіть під конкретного учня). При цьому природним чином забезпечується можливість сигнального виділення сюжетно важливої інформації (зміна кольоровості, мерехтіння, підкреслення, негатив тощо).

Методи організації навчання із застосуванням персонального комп'ютера у шкільній практиці на сьогодні досить обмежені. Аналізуючи своєрідність методів комп'ютерного навчання, С. А. Ілюшин і Б. Л. Собкін стверджують: у практиці навчання можуть

використовуватися чотири основні методи навчання: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемний; дослідницький.

Слід врахувати, що перший метод не передбачає наявності зворотного зв'язку між учнем і системою навчання.

Репродуктивний метод навчання із застосуванням засобів обчислювальної техніки передбачає засвоєння знань, що повідомляються учню викладачем і (або) ПК, та організацію діяльності учня з відтворення вивченого матеріалу і його використання в аналогічних ситуаціях.

Проблемний метод навчання використовує можливості ПК для організації навчального процесу у вигляді постановки і пошуків способів вирішення деякої проблеми. Головною метою є максимальне сприяння активізації пізнавальної діяльності учнів.

Дослідницький метод навчання із застосуванням ПК забезпечує самостійну творчу діяльність учнів у процесі проведення науково-технічних досліджень у межах певної тематики. При використанні цього методу навчання є результатом активного дослідження, відкриття та гри, внаслідок чого, як правило, воно буває більш приємне і успішне, ніж при використанні інших вищеперелічених методів. Дослідницький метод навчання припускає вивчення властивостей об'єктів і ситуацій у процесі дії на них. Для досягнення успіху необхідна наявність середовища, що реагує на дії. У цьому плані незамінним засобом є моделювання, тобто імітаційне представлення реального об'єкта, ситуації або середовища в динаміці.

Комп'ютерні моделі мають низку серйозних переваг перед моделями інших видів через свою гнучкість й універсальність.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ УРОКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Особливості комп'ютерної підтримки уроків у початковій школі. Різноманіття комп'ютерних програм для застосування у навчальному процесі дітей молодшого шкільного віку

Неможливо однаково навчати і навчити всіх дітей, сформувати у кожної дитини одні й ті ж уміння та навички з різних предметів, однаковий рівень розвитку логічного та творчого мислення, однакове сприймання дійсності. Це стосується і навчання математики, методів розв'язування різних задач, побудови й аналізу різноманітних математичних моделей процесів та явищ. Комп'ютерна підтримка цього процесу дає значний педагогічний ефект, полегшуючи, розширюючи і поглиблюючи вивчення і розуміння математики як науки [24, с. 2].

Одне з найскладніших завдань для вчителів початкових класів на уроках математики – це сприяти розвитку розумових здібностей молодших школярів. Але не слід забувати також і про виховання певних почуттів, які підсилюють розумову активність учня. Позитивний фон уроку викликає у школярів почуття радості, здивування, захоплення від розв'язання певної складної задачі та знаходження раціонального способу, що сприяє формуванню інтересу до вивчення математики.

Учителі початкових класів використовують у методиці викладання математики різні методи навчання, переважно класичні або традиційні. Однак ці методи всіх проблем та завдань не вирішують. Існує ще багато факторів, що суттєво впливають на якість навчання. Серед них не менш важливе значення має використання НІТ [21, с. 33].

Перш за все, добираючи до уроку комп'ютерні засоби навчання, слід враховувати, що вони повинні відповідати певним вимогам, а саме:

- бути цікавим і викликати інтерес та позитивні емоції у школярів;
- активізувати пізнавальну і розумову діяльність учнів;
- викликати у дитини бажання навчитися працювати самостійно;
- відповідати валеологічним вимогам;
- розвивати творчі здібності дитини;
- носити навчально-контролюючий характер.

Використання НІТ у процесі вивчення математики відкриває цілу низку можливостей для різнобічного, нетрадиційного, наочного осмислення учнями предметного матеріалу. Застосування комп'ютера на уроках математики – гарна можливість активізувати пізнавальні інтереси учнів під час вивчення та закріплення нового матеріалу, підвищити мотивацію навчальної діяльності, організувати самостійну роботу учнів [14, с. 63].

Можливості використання комп'ютера дають змогу подавати новий матеріал наочно, у формі гри тощо. Виконання тренувальних вправ на комп'ютері не є важким чи нудним заняттям, "граючись", дитина отримує знання. До того ж комп'ютер – нетрадиційний засіб контролю знань учнів.

Рівень розвитку сучасної техніки дозволяє будь-якому вчителю після незначної підготовки ефективно використовувати мультимедійні технології для розв'язання навчально-методичних завдань.

Можна виділити основні напрями доцільності використання засобів НІТ у процесі навчання математики:

- зворотній зв'язок між користувачем та засобами інформатизації та комунікації;

- комп'ютерна візуалізація навчальної інформації про об'єкти або закономірності процесів, явищ;

- автоматизація процесів обробки результатів навчального експерименту з можливістю багаторазового повторення будь-якого фрагменту або самого експерименту;

- автоматизація процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного управління навчальною діяльністю і контроль за результатами засвоєння знань;

- автоматизація процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, операцій зі збору, обробки, передачі, тиражування інформації, а також із архівного зберігання достатньо великих об'ємів інформації з можливістю легкого доступу і звернення користувача до розподіленого інформаційного ресурсу.

Для вчителів математики початкової ланки освіти важливими є наступні питання в контексті використання комп'ютера на уроці:

- реалізація можливостей НІТ у галузі побудови різних екранних зображень математичних об'єктів, їх динамічного уявлення;

- автоматизація процесів обчислювальної та інформаційно-пошукової діяльності, а також діяльність зі збору, обробки даних про об'єкти, що вивчаються, явища, процеси;

- реалізація прикладної спрямованості навчання математики з використанням НІТ;

- встановлення вимог до електронних засобів освітнього призначення, необхідних для вивчення математики та експертної їх оцінки;
- використання комп'ютерних тестуючих і діагностуючих методик встановлення рівня засвоєння матеріалу.

На даний час на території України склалася досить суперечлива ситуація: незважаючи на позитивні фактори, комп'ютер при вивченні навчальних предметів у початковій школі, на жаль, використовується рідко, безсистемно і переважно з метою контролю знань, не беручи до уваги, як правило, інших етапів навчання.

Основними причинами цього можна вважати недостатній рівень фінансування загальноосвітньої школи, брак на ринку педагогічних програмних засобів, що відповідають дидактичним вимогам, відсутність методичних розробок щодо використання комп'ютера в цілому (і конкретних програм навчального призначення зокрема), санітарно-гігієнічні умови використання персонального комп'ютера в початковій школі, а також невисокий рівень інформаційної грамотності вчителів початкової школи [19, с. 84].

У зв'язку з вищесказаним варто розглянути існуючі комп'ютерні педагогічні програмні засоби.

– "Алгоритми" – комплекс програм, створених Інститутом нових технологій (м. Москва, Росія). Автори комплексу Сіманов А., Кулаков А., Ландо С. та ін. Комплект з більше ніж десяти програм, створений у двох варіантах: перший – тренувальний, для самих учнів, другий – контрольний, для перевірки результатів учителем. Серед програм слід виділити такі, що направлені на розвиток логічного мислення ("Перевізник", "Водолій", "Коник-стрибунець"), усного рахунку ("Подвоювач") тощо. Для вивчення геометричного матеріалу можна запропонувати програми "Робот", "Кресляр", "Черепашка", "Будівля". Ці програми розраховані на закріплення знань про геометричні фігури та чудово розвивають просторові уявлення дітей.

– "Вежа знань" – розвивальна програма, розроблена російською компанією "New Media Generation", запропонована у формі розвивальної гри, під час якої учні демонструють свої знання і вправляються у вправах з різних предметів. Така гра розвиває мислення учнів, вміння самотужки знаходити відповіді на питання, самостійно розв'язувати проблемні ситуації.

– "Країна Фантазія" – комплект програм, розроблених спеціально для початкової школи. Автори Тур С. Н., Ковальов А. В., Бокучава Т. П. (1999 р., м. Виборг, Росія). У комплекті представлені програми тренувального характеру з математики, письма, образотворчого мистецтва тощо. Завдання розраховані на розвиток творчого, просторового, логічного мислення і запропоновані з урахуванням вікових особли-

востей учнів (підібрані окремо для кожного року навчання школяра в молодших класах). Програми насичені цікавими ілюстраціями, музичним супроводом, що забезпечують мотиваційну складову та водночас налаштовують дитину на робочий лад.

Для уроків математики (зокрема подання геометричного матеріалу) можна використати наступні програми: "Третій зайвий" – відшукування зайвих геометричних фігур; "Танграм" – складання геометричних фігур; "Фантазія" – складання геометричних фігур різноманітних кольорів; "Конструктор" – малювання за допомогою геометричних фігур.

– Програмний засіб навчального призначення "Педагогічний програмний засіб освітньої галузі "Математика": Математика, 1, 2, 3, 4 клас" призначений для використання у загальноосвітніх закладах і охоплює чинну навчальну програму, затверджену Міністерством освіти та науки України.

Увесь курс складається з певної кількості уроків, що відповідає навчальній програмі. Кожен урок розкриває конкретну тему згідно з навчальною програмою та містить засоби для пояснення необхідної теми: текст, статичні та динамічні схеми, моделі, анімації, малюнки, світлини, аудіо- та відеофрагменти тощо. Для перевірки знань передбачено контрольні запитання та завдання, тести для самоконтролю та контролю. Інформацію про результати роботи учнів учитель може переглядати на головному комп'ютері у зведеному вигляді та по кожному учню окремо.

Крім того, програмний засіб містить довідникову інформацію: довідку по роботі з ППЗ, словник термінів і понять (глосарій), іменний покажчик.

Ще одним важливим засобом є "Конструктор уроків", за допомогою якого вчитель може створити уроки за власною методикою, а також відповідно до власних методичних уподобань відредагувати запропоновані розробниками уроки.

Програмний засіб орієнтований на сучасні форми навчання із забезпеченням сумісності з традиційними навчальними матеріалами в повній відповідності з документами, що регламентують зміст освіти. Створення ППЗ дає можливість для досягнення наступних педагогічних цілей: підтримка групових та індивідуальних форм навчання в умовах класно-урочної системи організації навчального процесу; створення комфортних умов комп'ютерної підтримки традиційних і новаторських технологій навчання; підвищення пізнавального інтересу учнів; забезпечення диференційованого підходу до вивчення предмета; формування навичок розв'язування задач практичного та дослідницького характерів; структуризація змісту навчання та активізації опорних знань.

– "Сходинок до інформатики". Програмний комплекс "Сходинок до інформатики" (1-6 класи), за допомогою якого учні разом з анімаційними героями пізнають ази та закріплюють знання з предметів: інформатики, математики, природознавства, української мови, англійської мови.

Найзручнішим способом організації роботи з навчальним програмним комплексом у комп'ютерному класі є використання локальної комп'ютерної мережі. При цьому всі програми і файли їх параметрів та завдань зберігаються на єдиному комп'ютері (сервері) і запускаються на учнівських комп'ютерах через мережу. Необхідно, щоб мережевий ресурс з файлами програм був доступний з учнівських комп'ютерів тільки для читання/виконання, але не для зміни/запису/видалення. Такий спосіб організації дозволить учителю, готуючи програму до уроку, встановити всі необхідні параметри, і вони автоматично будуть використані програмою, коли вона буде запущена по мережі з сервера на учнівських комп'ютерах.

Якщо ж комп'ютерний клас не обладнаний мережею, необхідно після встановлення бажаних параметрів закрити її, встановити атрибут "Тільки читання" у файлах ".ini" та ".prg", що використовує ця програма, і скопіювати ці файли на всі учнівські комп'ютери у відповідні папки програм. Не забувайте заборонити доступ на зміну цих файлів, встановивши в них атрибут "Тільки читання". У протилежному разі учень може змінити параметри і вони будуть автоматично збережені при виході з програми.

У зв'язку з цим особливу значимість для інформатизації початкової освіти в нашій країні отримують дослідження, спрямовані на виявлення факторів ефективного використання комп'ютера в навчанні. Зростаючий інтерес до використання НІТ не повинен зменшувати увагу педагога до особистості учня, навпаки, саме комп'ютеризація освіти звільняє вчителя від рутинної роботи з трансляції навчального матеріалу, дозволяючи йому більше орієнтуватися на формування в дитини фундаментальних основ у галузі духовного життя особистості. За таких обставин посилюється роль учителя у навчальному процесі. Саме його педагогічно обґрунтоване умотивування щодо застосування НІТ може підвищити ефективність навчання.

2.2. Результати впровадження НІТ у навчально-виховний процес

Сучасна школа потребує змін у своєму змісті. На сьогодні актуальним є питання впровадження комп'ютерних технологій на уроках у загальноосвітній школі, зокрема в початковій ланці освіти. Дослідження даного питання було проведене на базі спеціалізованої ЗОШ № 1 з поглибленим вивченням іноземних мов.

Вибір об'єкта дослідження був зумовлений тим фактом, що даний навчальний заклад є зразковою в області школою, яка має повний комп'ютерний клас. Метою дослідження було з'ясувати, як на практиці застосовується комп'ютерна техніка, її роль та місце в навчально-виховному процесі.

Результати дослідно-експериментальної роботи були впроваджені у навчально-виховний процес 2-А та 2-Г класів. Загальна кількість учасників експерименту складає 60 учнів.

Анкетування учнів дало змогу з'ясувати місце предмету "Математика" серед інших предметів та зацікавленість учнів щодо її вивчення. У завданнях анкети було запропоновано написати назви трьох-чотирьох навчальних предметів, які викликають найбільший інтерес кожного окремого учня. Також необхідно було вказати, які форми роботи на уроці зацікавили учнів більш за все: робота в режимі "вчитель-учень", робота на індивідуальних картках, робота в парах, групова робота, робота з комп'ютером тощо. Третє питання анкети стосувалося предметів, що не викликають позитивного ставлення, тобто не цікавили учнів.

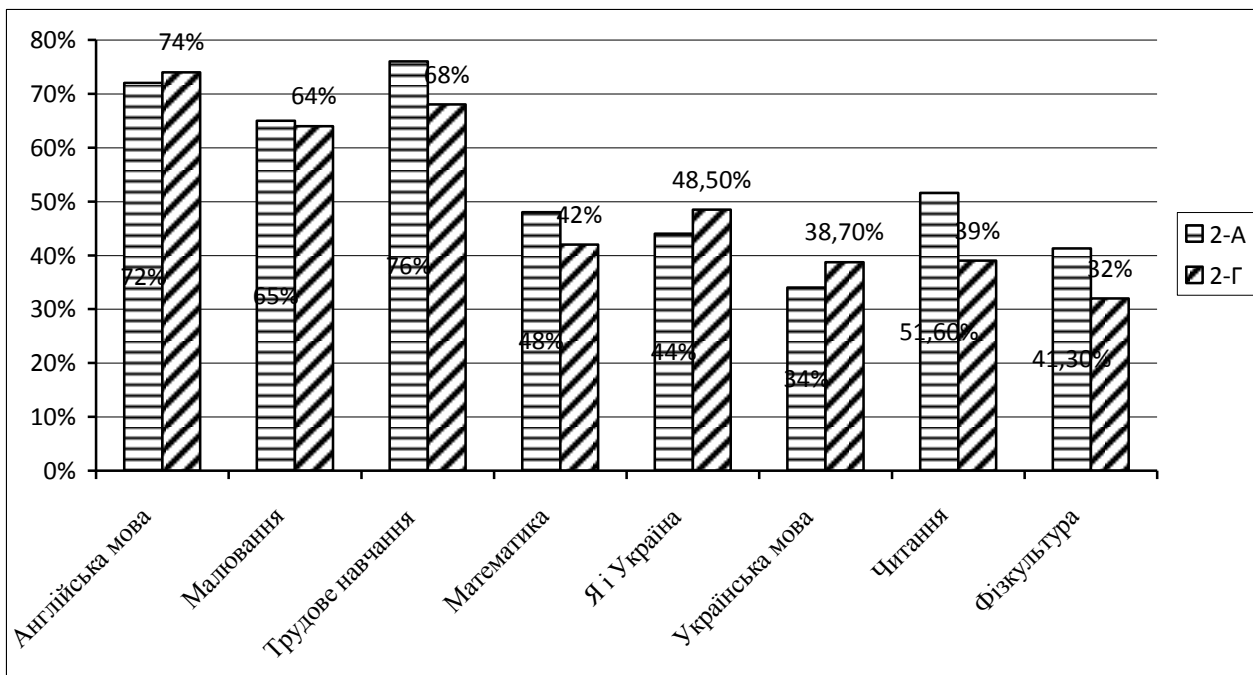
Отримані дані показали, що зацікавленість учнів припадає на такі предмети у 2-А класі: "англійська мова" (72 %), "малювання" (65 %), "трудове навчання" (76 %), "математика" (48 %), "я і Україна" (15 %), "українська мова" (34 %), "читання" (51,6 %) та уроки фізичного виховання (41,3 %). Наступні результати отримали у 2-Г класі: "англійська мова" (74 %), "малювання" (64 %), "трудове навчання" (68 %), "математика" (42 %), "я і Україна" (48,5 %), "українська мова" (38,7 %), "читання" (39 %) та уроки фізичного виховання (32 %).

Серед предметів, що не викликають зацікавленості у молодших школярів, є музика. Жоден з учнів не вказав цей предмет, як улюблений, але приблизно по 30 % дітей з двох класів визначили його як не улюблений.

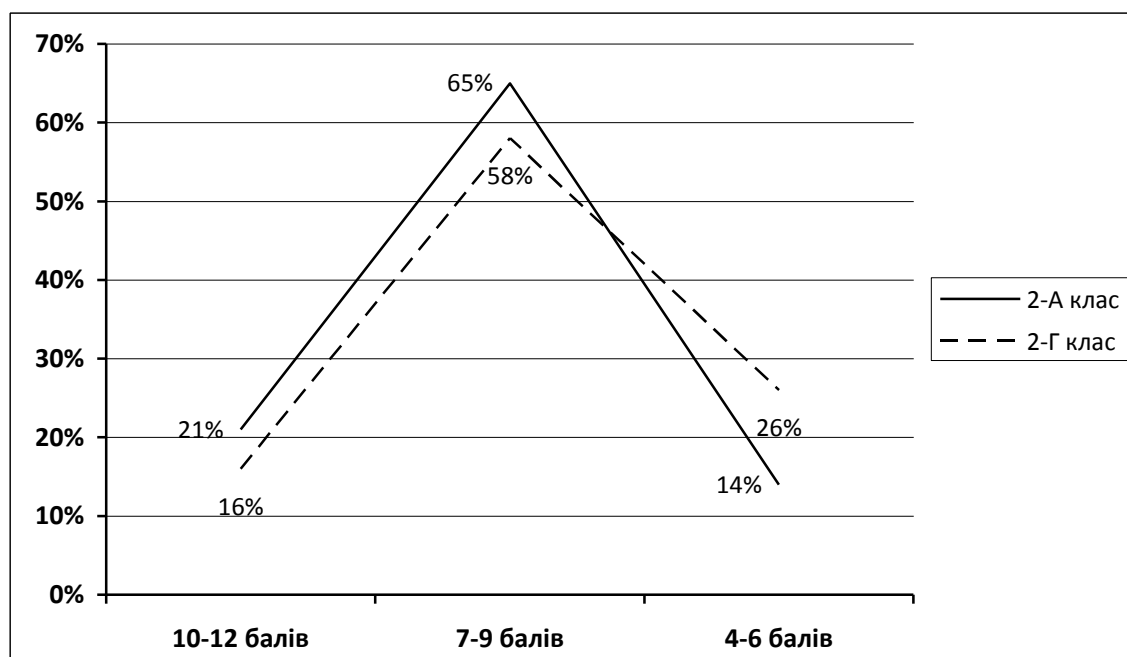
Рейтинг курсу математики серед інших не перевищує половини шкали. Успішність учнів з цієї дисципліни, календарно-тематичне планування уроків, методи та форми роботи вчителя на уроках математики – головні чинники у зростанні зацікавленості учнів цією

дисципліною. Календарно-тематичне планування уроків є сталим, тому звернемо увагу на успішність учнів, методи та форми роботи вчителя.

Успішність учнів 2-А класу з математики: учні, які навчаються на «12»-«10» балів – 21 %, «9»-«7» балів – 65 % і решта учнів мають результати в межах «6»-«4» балів – 14 %. Серед учнів 2-Г класу «12»-«10» балів отримує 6 учнів (16 %) , 18 учнів – «9»-«7» балів (58 %) і решта отримує результати в межах «6»-«4» балів (26 %).

Рис. 1. Рейтинг навчальних предметів за зацікавленістю учнів

Рис. 2. Успішність учнів 2-А та 2-Г класу з курсу математики

Форми і методи роботи, що використовуються на уроці, залежать від особистісних рис вчителя, рівня його педагогічної техніки, майстерності, обізнаності тощо. З метою виявлення ставлення вчителів початкових класів до введення НІТ у процес навчання та визначення форм та методів, які переважають у їх педагогічній діяльності, було проведене анкетування серед учителів.

Склад педагогічного колективу школи є різносторонній. Але більшість учителів погоджуються, що підготовка підростаючого покоління до повноцінного функціонування в інформаційному суспільстві є загальною проблемою сьогодення. Розв'язання значної частини завдань, пов'язаних з формуванням інформаційної культури учнів, найдоцільніше здійснювати з опорою на знання, уміння і навички, здобуті у початкових класах.

Комп'ютерний клас в школі функціонує постійно, але там займаються переважно діти середньої та старшої ланок освіти. Проте вчителі початкових класів мають чудову змогу використовувати наявні в школі засоби, а саме: мультимедійну дошку, проектор та ноутбуки. Учителю доводиться виходити з цього положення власними силами. Ще однією, близькою до першої, є проблема, пов'язана з браком якісного навчального програмного забезпечення (навчальних програм, тренажерів, електронних енциклопедій, розливальних ігор тощо), яке школа за власний кошт придбати не в змозі.

Під час дослідження було проведено анкетування серед учителів початкових класів. Обираючи модель використання комп'ютерних технологій у навчанні, учителі вказали, що, на їх думку, найефективнішою у початковій школі є інтеграція з навчальними предметами. Більшість вчителів, з огляду на всі труднощі та перспективи, виявляли бажання ознайомитись з особливостями впровадження НІТ на уроках у початковій школі. Тому була представлена доповідь з даної тематики на засіданні педагогічної ради школи. Висвітлювались такі питання: актуальність впровадження НІТ у сучасну школу; психолого-педагогічні аспекти роботи з комп'ютером та використанням його в навчально-виховному процесі; принципи роботи з комп'ютерними навчальними програмами; демонстрація роботи з комп'ютером на фрагменті уроку з математики (2 клас, тема: додавання і віднімання розрядних чисел другого розряду); основні вимоги до відбору навчальних комп'ютерних програм; можливості, які надають НІТ вчителю та учням; застосування комп'ютера для виготовлення наочних посібників, вправ та завдань.

Однак, треба відмітити, що не всі вчителі школи позитивно сприймають використання комп'ютерів на своїх уроках, що пояснюється головним чином необізнаністю із можливостями

комп'ютерної техніки та небажанням змінювати усталені форми роботи. Тут можуть виникати проблеми подолання психологічного бар'єру самим учителем, необхідність вивчення основ комп'ютерної грамотності, попередньої апробації кожної програми у процесі підготовки до уроку. Ті ж учителі, які роблять спроби залучати комп'ютери до структури своїх уроків, здебільшого використовують їх лише фрагментарно, на етапах закріплення знань, умінь і навичок.

Тож можна виділити такі основні групи вчителів за відношенням до впровадження НІТ у навчально-виховний процес:

1. Учителі-новатори. Це група вчителів, які відкриті новому, прагнуть апробувати ті чи інші нововведення і одночасно сприймають їх. Налаштованість таких вчителів може стати вирішальним чинником для майбутніх інновацій у навчально-виховному закладі.

2. Послідовники новаторів. Належні до цієї групи вчителі переймають захоплення нововведеннями від вчителів-новаторів. Але їм потрібно більше часу для прийняття рішення про впровадження НІТ, однак за тісної взаємодії з новатором, зважуються на власну участь у застосуванні комп'ютерних технологій.

3. Скептики – це категорія вчителів, яких до введення НІТ у навчально-виховний процес спонукає вже сформована громадська думка або усвідомлення особистої потреби у застосуванні.

4. Ті, хто вагається. Це представники, так би мовити, класичної, традиційної форми навчання. Часто відмовляються від використання НІТ у навчальний процес. Іноді можуть ставитися лояльно до тих, хто зважився на нововведення, але переважно їхня поведінка і ставлення ускладнюють процес впровадження НІТ у навчання молодших школярів.

Проведене анкетування та бесіда з учителями дає змогу виявити, що у даному навчальному закладі до вчителів-новаторів серед учителів початкових класів можна виділити двох. Це молоді вчителі та перспективні, дирекція школи схвалює їх діяльність щодо введення НІТ у навчальний процес. Послідовність новаторів учителів становить дев'ять осіб. Спостерігається один учитель-скептик та два вчителі, які категорично налаштовані та не прагнуть внесення змін до своєї педагогічної діяльності.

Аналогічне дослідження про ставлення до впровадження НІТ у навчально-виховний процес було проведене серед студентів четвертого курсу факультету початкового навчання. Більшість студентів указали на необхідність використання НІТ. З їхньої точки зору, такий напрям роботи з учнями є більш ефективним та результативним.

Перевірка ефективності результатів дослідження передбачала проведення серії уроків у 2-Г класі, 2-А клас продовжував навчання за

звичною системою. Упродовж двох місяців була проведена серія уроків з використанням НІТ та програмного засобу з освітньої галузі "Математика. 2 клас". Згідно з рекомендаціями щодо кількості уроків з комп'ютерною підтримкою проводилось не більше 3 уроків на тиждень.

Педагогічний програмний засіб – мультимедійний підручник, розроблений відповідно до програми з математики для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Мультимедійний посібник орієнтований на сучасні форми навчання із забезпеченням сумісності з традиційними методами та прийомами навчання в повній відповідності з документами, що регламентують зміст освіти.

Увесь курс складається з 51 уроку. Кожен урок розкриває конкретну тему згідно з навчальною програмою та містить засоби для її пояснення: малюнки, світлини, дикторський супровід; зразкове розв'язання задач, завдання, запитання тощо. Учні вирушають у захоплюючий світ математики разом із всезнайкою Сонечком та Равликом, який навчається у Сонечка.

На етапі контролю, корекції та закріплення знань учнів застосовувались слайди Power Point, окремі зображення, предметні малюнки. Учні мали змогу звірити результати виконаної домашньої роботи з тими, які отримали герої програмного навчального засобу.

Етап опрацювання нового матеріалу включав застосування програмного навчального засобу, показ слайдів Power Point. Використання НІТ на уроці математики не виключає роботи з основними засобами навчання – підручником, зошитом тощо.

Закріплення нових знань учнів відбувається у процесі самостійної роботи над завданнями Сонечка та Равлика. Учні отримують аналогічні завдання до тих, з якими працювали на попередньому етапі. На цьому етапі отримання картки із героєм уроку мотивувало учнів до швидкого та правильного виконання завдань.

Підсумок уроку не передбачав застосування НІТ, на цьому етапі проводиться рефлексія, використовувались такі вправи, як "Незакінчені речення", "Мікрофон", "Двобій титанів" тощо.

З метою перевірки результатів впровадження НІТ у навчальний процес, а саме виявлення ставлення та інтересу учнів початкових класів до уроків з НІТ, проведено повторне анкетування учнів обох класів. У ході дослідження отримали наступні результати: зацікавленість учнів до математики у 2-А класі з 48 % зросла на 1 %. Водночас у 2-Г класі, де була проведена серія уроків з використанням комп'ютерних технологій, інтерес та зацікавленість математикою зросли з 42 % до 85 %.

Результативність навчання учнів з курсу математики в експериментальному та контрольному класах має таку динаміку, наведену у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка змін успішності навчальних досягнень учнів других класів з курсу математики (у %)

Рівень	Експериментальний клас			Контрольний клас		
	Констант.	Контр.	Динаміка	Констант.	Контр.	Динаміка
Високий	16	22	+6	21	23	+2
Середній	58	70	+12	65	68	+3
Низький	26	8	-18	14	9	-5
Початковий	–	–	–	–	–	–

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчив позитивні зміни щодо застосування НІТ в умовах традиційної класно-урочної системи. Аналіз якісних результатів свідчить про те, що комп'ютер сприяє формуванню багатьох навичок навчальної діяльності школярів, а вона, як відомо, найінтенсивніше розвивається саме у початкових класах. Результати дослідження дозволяють підтвердити справедливість цього на основі помітних позитивних результатів у розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів, покращенні навчальних результатів з математики.

Але попри всі позитивні моменти використання комп'ютерної техніки у навчальному процесі, існує і низка проблем, пов'язаних із цим процесом, які ще потребують свого вирішення як на рівні школи, так і на загальнодержавному рівні.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми використання НІТ у навчальному процесі сучасної школи дає змогу зробити такі загальні висновки:

– У роботі проаналізовано науково-педагогічну та фахову літературу з проблеми інформатизації (комп'ютеризації) освіти, категоріальний апарат та історіографію проблеми з використання новітніх інформаційних технологій у сучасній школі. Теоретичний аналіз проблеми дослідження ускладнюється її міждисциплінарним характером, який зумовлює необхідність залучення методологічного апарату різних галузей наук – педагогіки, історії, соціології, інформатики, математики.

Дослідження засвідчило, що зміст проблеми інформатизації освіти та суспільства відбувався під впливом історичного досвіду минулих поколінь. Носії інформації (слово, писемність, друкована книга, комп'ютерні носії інформації) у кожен конкретну епоху були реальною матеріальною базою навчального процесу, диктували свої форми та методи педагогічної роботи. На сьогодні саме нові інформаційні технології є тією рушійною силою, що впливає на процес навчання та освіти в цілому.

– Здійснивши аналіз проблеми дослідження, ми визначили основні психолого-педагогічні особливості використання НІТ у початковій школі, серед яких найважливішими є: питання віку суб'єкта, який взаємодіє з комп'ютером; соціокультурні питання (реформа освіти); індивідуальний план навчання (відповідно до особистісних характеристик учня обирається темп навчання, зміст, завдання, обсяг тощо).

– У дослідженні зроблено огляд існуючих програмних засобів педагогічного призначення. Існує дуже велика кількість програмних засобів навчального призначення з найрізноманітнішими дидактичними завданнями, але їх усталеної класифікації досі не складено.

– Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання комп'ютера як засобу навчання у навчальному процесі початкової школи. Доведено, що така модель навчання вносить зміни й у інші елементи педагогічної технології (процес навчання, організацію навчання, методдику тощо).

– Виявлено, що комп'ютер сприяє формуванню багатьох навичок навчальної діяльності школярів, а вона, як відомо, найінтенсивніше розвивається саме у початкових класах.

– Розроблені методичні рекомендації з використання комп'ютера як засобу навчання у навчальному процесі дозволили реалізувати мету дослідження та перевірити ефективність впровадження комп'ютера в початковій школі.

Частково науковці переконані в тому, що комп'ютер надає нові можливості для творчого розвитку дітей і їх учителів, дозволяє урізноманітнити традиційний курс навчання і розробити нові ідеї і засоби вираження, дає можливість розв'язувати більш цікаві і складні проблеми.

Низка педагогів сумнівається в реальності досягнення цілей комп'ютерної грамотності в молодших класах. Деякі з них вважають, що комп'ютери представляють собою ні що інше, як ще один засіб відволікання уваги дітей у класі. Інші наполягають на тому, що неможливо підготувати вчителів до використання комп'ютерів на уроках і до компетентного навчання дітей комп'ютерної грамотності без серйозної професійної підготовки їх у галузі обчислювальної техніки. Треті виражають побоювання, що постійне використання комп'ютерів у школі призведе до такого стану, коли ціле покоління людей не зможе додавати і віднімати числа, якщо не буде поряд комп'ютера. Безумовно, що такі погляди потребують більш детального критичного аналізу, щоб переконатися у їхній хибності чи частковій відповідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белавина И. Г. Сприйняття дитиною комп'ютера й комп'ютерних ігор / И. Г. Белавина // Питання психології. – 1993. – № 3. – С. 37–40.
2. Бібік Г. В. Досвід інтеграції уроків математики й інформатики / Г. В. Бібік // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2004. – № 5. – С. 29–32.
3. Богданович М. В., Козак М. В., Король Я. А. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. посібник. – 3-е вид., перероб. і доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 336 с.
4. Вербицкий А. А. Психолого-педагогические основы контекстного обучения / А. А. Вербицкий. – М., 1991 – 55 с.
5. Витухновская А. А., Марченко А. С. Проектирование технологии подготовки к обучению младших школьников с использованием компьютера / А. А. Витухновская, А. С. Марченко // Информатика и образование. – 2004. – № 8. – С. 83–87.
6. Демин И. С. Использование информационных технологий в учебно-исследовательской деятельности / И. С. Демин // Школьные технологии. – 2001. – № 6. – С. 174–177.
7. Демчук Л. В. Використання комп'ютера на уроках математики / Л. В. Демчук // Математика. – 2003. – № 18. – С. 1–2.
8. Добрынин Н. Ф. Внимание и его воспитание / Н. Ф. Добрынин. – М.: Изд-во Правда, 1951. – 32 с.
9. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / М. И. Жалдак. – М., 1989. – 48 с.
10. Жалдак М. І. Яким бути шкільному курсу "Основи інформатики" / М. І. Жалдак // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 1998. – № 1. – С. 3–8.
11. Забарна А. Шкільні технології. Комп'ютерно-орієнтовані технології в навчально-виховній діяльності / А. Забарна // Завуч. – 2004. – № 8. – С. 1–7.
12. Заничковский Е. Ю. Проблемы информатики – проблемы интеллектуального развития общества / Е. Ю. Заничковский // Информатика и образование. – 1994. – № 2. – С. 37–38.
13. Кивлюк О. П. Використання комп'ютера на уроках математики в початковій школі / О. П. Кивлюк // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2000. – № 4. – С. 32–33.
14. Левшин М. Інформаційні технології – з першого класу / М. Левшин // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
15. Машбиц Е. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения / Е. И. Машбиц. – М.: Педагогика, 1988. – 192 с.

16. Меламуд В. Компьютер и педагогические технологии в современной школе / В. Меламуд // Мир образования. – 2005. – № 3. – С. 201–206.
17. Миндерова О. Н. Компьютер на уроках математики / О. Н. Миндерова // Обдарована дитина. – 2003. – № 1. – С. 30–33.
18. Никифорова М. А. Преподавание математики и новые информационные технологии / М. А. Никифорова // Математика в школе. – 2005. – № 6–7. – С. 56–64.
19. Первин С. П. Дети, компьютеры и коммуникации / С. П. Первин // Информатика и образование. – 1994. – № 4.
20. Поздняков С. Продуктивне навчання та інформаційні технології / С. Поздняков // Завуч. – 2002. – № 16. – С. 3–4.
21. Програми середньої загальноосвітньої школи 1-4. – К.: Початкова школа, 2006. – 432 с.
22. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. – М.: Просвещение, 1996. – 34 с.
23. Ткачишина І. П. Роль гри і нестандартних уроків у підвищенні інтересу учнів до вивчення математики / І. П. Ткачишина // Математика в школах України. – 2004. – № 4. – С. 6–7.
24. Щербаков А. Г. Навчальні програми в середовищі "Знайка" / А. Г. Щербаков // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2001. – № 5. – С. 25–26.

АНКЕТА ДЛЯ ОПИТУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ

Шановні вчителі, просимо Вас взяти участь у письмовому опитуванні, метою якого є удосконалення методики навчання математики в початкових класах за рахунок використання на уроці комп'ютера.

Дякуємо за допомогу!

1. Яка з нижчезапропонованих моделей використання комп'ютерних технологій у навчанні є найефективнішою в початковій школі?

- системне вивчення інформатики;
- оволодіння знаннями про ПК на рівні користувача;
- інтеграція з навчальними предметами;
- управління навчальною діяльністю.

2. Чи використовували б Ви комп'ютер у навчанні дітей (з огляду на всі труднощі та перспективи)?

- так;
- ні;
- скоріше, так;
- скоріше, ні;
- не знаю.

3. Що найбільше, на Вашу думку, подобається дітям у застосуванні інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) на уроці математики?

---

4. Як покращилися (погіршилися) результати навчання після експерименту?

- учні краще орієнтуються в геометричних поняттях;
  - учні вміють застосувати свої знання на практиці (наприклад на контрольній роботі);
  - учні швидше сприймають матеріал;
  - учні погано орієнтуються в матеріалі;
  - учні не вміють застосувати свої знання на практиці;
  - експеримент на знання учнів не вплинув;
  - свій варіант (потрібно вказати): _____
-

5. Як, на Вашу думку, найкраще застосувати комп'ютер на уроці математики?

- лише для демонстрації наочних посібників;

- для демонстрації наочних посібників з деяким залученням учня у самостійну роботу з комп'ютером;
  - для роботи учнів у комп'ютерному навчальному середовищі (за ПК);
  - для систематичної роботи в комп'ютерному навчальному середовищі;
  - свій варіант (потрібно вказати): _____
-

6. Яке місце вчителя на уроці з комп'ютерною підтримкою?

- спостерігач;
  - керівник процесом;
  - помічник в осмисленні матеріалу;
  - помічник у роботі з комп'ютером;
  - свій варіант (потрібно вказати): _____
-

7. Який вплив, на Вашу думку, спричиняє комп'ютер на здоров'я дитини?

- однозначно негативний;
  - негативний за умови неправильного використання;
  - позитивний за умови правильного використання;
  - ніякий;
  - свій варіант (потрібно вказати): _____
-

8. Що найбільше заважає цілковитому впровадженню комп'ютерних засобів навчання в школу?

- погана матеріально-технічна база шкіл;
  - погане розуміння проблеми керівними органами освіти (в т.ч. дирекцією школи);
  - погана обізнаність учителів з даною проблемою;
  - свій варіант (потрібно вказати): _____
-

9. Вкажіть теми з математики, де найкраще можна використати комп'ютер:

- вимірювання величин;
  - периметр;
  - площа;
  - свої варіанти (потрібно вказати): _____
-

10. Запропонуйте Ваші шляхи з використання ПК у процесі вивчення математики:

_____

ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ З МУЛЬТИМЕДІЙНОЮ ПІДТРИМКОЮ

Тема уроку: Читання прикладів на множення; назви чисел при множенні; задачі на множення.

Мета уроку:

– ознайомити учнів з назвами чисел при множенні, вправляти їх у читанні прикладів на множення;

– формувати поняття про можливість розв'язування задач дією множення;

– виховувати працелюбність, розвивати інтерес до математики.

Обладнання: підручник (Богданович М. В. Математика, 2 клас, 2002), зошити, слайди Power Point, картки для індивідуальної роботи, таблиця "Назви чисел при множенні", комп'ютер, мультимедійна дошка, проектор, програмний навчальний засіб з галузі "Математика, 2 клас".

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Стій, друже, зупинись!

Ти на місці не крутись.

Пролунав гучний дзвінок,

Математики настав урок.

Тож працюватимемо старанно,

Щоб почути у кінці,

що у нашій 2-м класі –

дітки просто молодці.

II. Контроль, корекція та закріплення знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання

№ 589

$$3 + 3 + 3 + 3 = 12 \text{ (кв.)}$$

$$3 \cdot 4 = 12 \text{ (кв.)}$$

№ 560

$$7 + 7 + 7 = 21 \text{ (грн.)}$$

$$7 \cdot 3 = 21 \text{ (грн.)}$$

2. Опитування учнів

Перевірка правила № 583 (про дію множення)

**Додавання однакових доданків
називається множенням.**

Перевірка 2-ї частини правила у № 591.

Прочитайте приклади на множення і перевірте відповіді за зразком:

$$2 \cdot 5 = 10 \quad 7 \cdot 3 = 21 \quad 8 \cdot 2 = 16 \quad 2 \cdot 6 = 12$$

Зразок. $2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 10$; $2 \cdot 5 = 10$.

3. Усні обчислення

$$48 + 8 = 56 \quad 23 + 41 = 54 \quad 40 + (32 - 2) = 70$$

$$37 + 11 = 48 \quad 55 + 9 = 64 \quad 90 - (72 - 2) = 20$$

4. Хвилинка каліграфії

– Діти, сьогодні ми пропишемо з вами рядок цифри 8

Звірі тісто замісили,

Бубликів спекти хотіли.

Бублики по два зліпились,

Вісімки з них утворились.

5. Математичний диктант

<i>25 зменшити на 3</i>	22
<i>Різниця чисел 52 і 4</i>	48
<i>Записати число яке складається з 5 дес. 2 одиниць</i>	52
<i>Запишіть сусідів числа 79</i>	78 80
<i>Сума чисел 40 і 50</i>	90
<i>Різниця чисел 87 і 3</i>	84
<i>Число 73 зменшити на 6</i>	67

III. Вивчення нового матеріалу

1. Актуалізація опорних знань учнів (№ 323)

(Програмний навчальний засіб)

Назви чисел при множенні

Розгляньте вираз. Яке число в ньому беремо доданком?

$$2 \cdot 3 = 6$$

У цьому виразі беремо доданком число 2. Адже воно стоїть першим. У виразі друге число вказує, скільки разів треба повторити доданки. Тобто число 3 означає, що число 2 ми додаємо три рази. Отримаємо число 6.

№ 593

Яке число береться однаковим доданком у кожному прикладі?
Скільки разів повторюється доданок?

$6 \cdot 5$

$2 \cdot 3$

$2 \cdot 7$

$10 \cdot 3$

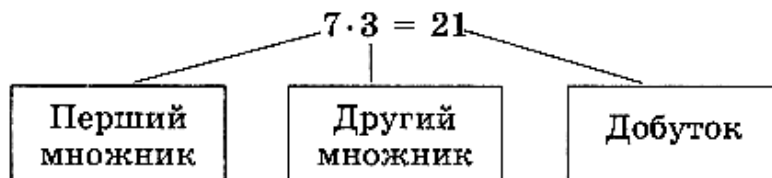
$12 \cdot 2$

2. Опрацювання нового матеріалу. Опрацювання правила

Прочитаємо правило на стор. 102

(Програмний навчальний засіб), № 594

Назви чисел при множенні

Вираз $7 \cdot 3$ також називають ДОБУТКОМ чисел 7 і 3.

3. Первинне закріплення. Вправляння у читанні прикладів на множення

№ 595. Назви кожне число у прикладах

$9 \cdot 5 = 45$

$2 \cdot 3 = 6$

№ 596. Назви множники і добутки у прикладах

$3 \cdot 9 = 27$

$2 \cdot 7 = 14$

$7 \cdot 3 = 21$

4. Опрацювання задачі № 597

Чашка коштує 3 грн. Скільки треба заплатити за 4 такі чашки?

- Про що йдеться в задачі?
- Скільки коштує 1 чашка? (3 грн.)
- Скільки всього чашок? (4 чашки)
- Що питається в задачі? (скільки треба заплатити за 4 такі чашки?)
- Чи можемо ми одразу дізнатися?
- За допомогою якої дії будемо розв'язувати задачу? (додавання)

А тепер ми можемо замінити дію додавання на дію множення.
Який доданок у нас повторюється? Це буде перший множник. Скільки разів повторюється перше число? І який добуток ми отримаємо?

$3 + 3 + 3 + 3 = 12 \text{ (грн.)}$

$3 \cdot 4 = 12 \text{ (грн.)}$

Відповідь: треба заплатити 12 грн.

IV. Розвиток математичних знань

1. Вторинне закріплення і повторення

Задача

Маса одного зайчика 4 кг. Яка маса 4 зайчиків?

$$4 + 4 + 4 + 4 = 16 \text{ (кг)}$$

$$4 \cdot 4 = 16 \text{ (кг)}$$

Відповідь: маса зайчиків 16 кг.

Коментар "Програмний навчальний засіб":

Один зайчик важить 4 кг, а таких зайчиків є 4. Отож, потрібно взяти число 4 по 4, буде 16.

№ 592. Розв'яжи приклади. Де можна, заміни приклади на додавання прикладами на множення

$$4 + 4 + 4$$

$$9 + 9 + 6$$

$$23 + 32$$

$$3 + 3 + 3$$

$$14 + 14$$

$$15 + 15 + 15 + 15$$

2. Домашнє завдання. № 599, № 600

Пояснення виконання домашнього завдання.

3. Підсумок уроку

Вправа "мікрофон"

1. Як називається додавання однакових доданків? (множення)
2. Що означає перше число виразу $3 \cdot 4 = 12$? Що означає друге число? Який ми отримали добуток?
3. Як називаються числа при множенні?
4. Як ще можна прочитати вираз $5 \cdot 6$?

"Програмний навчальний засіб"

Отже, сьогодні на уроці ми познайомилися з дією множення, навчилися називати числа при множенні та розв'язувати задачі на множення.

4. Оцінювання учнів

Сьогодні на уроці я хочу відмітити...

Список використаних джерел

1. Шандрівська Г. Уроки математики у 2 класі. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 224 с.
2. Жданова Ю. Д., Сімененко С. Т. Скільки ніг у павука? Збірник математичних задач на основі природознавства. – К.: Рута, 2000. – 48 с.
3. Микитинська М. І., Мацько Н. Д. Математичні ігри в 1-3 класах. – Радянська школа, 1980.
4. Програмний навчальний засіб з галузі "Математика, 2 клас".

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
Опис курсу	7
Зміст програми навчального-методичного посібника	8
Структура робочої програми навчальної дисципліни	8
Навчально-тематичний план	9
Структура залікового кредиту курсу	11
Тематичний план навчальної дисципліни	13
Пояснювальна записка	17
Система контролю знань та умови складання заліку	21
Перелік умовних скорочень	22
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	23
Змістовий модуль I	23
Змістовий модуль II	25
Змістовий модуль III	34
ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ	41
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	47
Теми лекційних занять	47
Теми практичних занять	59
Самостійна робота	79
Варіанти завдань для контрольної роботи	87
Питання для самоконтролю	92
Індивідуальне завдання	102

ГЛОСАРІЙ	103
ДОДАТКИ	141
<i>Додаток 1.</i> Таблиця класифікацій педагогічних технологій...	141
<i>Додаток 2.</i> Закони України про інноваційну діяльність	143
<i>Додаток 3.</i> Дидактичні вимоги, пропоновані до ІТ навчання у ВНЗ	146
<i>Додаток 4.</i> Приклади класифікацій педагогічних технологій	153
<i>Додаток 5.</i> Прийоми і методи створення навчально-методичних і дидактичних матеріалів засобами Microsoft Word	155
<i>Додаток 6.</i> Модель аналізу і описання педагогічних технологій	156
<i>Додаток 7.</i> Професіограма викладача, за проф. Шевченко Н. Ф.	159
<i>Додаток 8.</i> Освітні моделі (системи, теорії, концепції, технології)	160
<i>Додаток 9.</i> Зразки питань до "круглого столу" на тему: "Тенденції та проблеми розвитку освіти в умовах упровадження Інтернет-технологій у педагогічний процес"	162
<i>Додаток 10.</i> Зразок з практичного впровадження інформаційних технологій на базі початкової ланки освіти	163

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Стрілець Світлана Іванівна

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Навчально-методичний посібник

Технічний редактор *О. В. Клімова*

Верстка та макетування *О. І. Полковник*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія KB № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 29.02.2012 р. Формат 60×90 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 11,63. Обл.-вид. 9,49.
Наклад 300 прим. Зам. № 573.
Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
тел. 65-17-99. Chnpu.tipograf@gmail.com